

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ.....	1
I.BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ SONRASI KAFKASYA'DA YAŞANAN DEĞİŞİM ve GÜRCİSTAN'IN SİYASİ GELİŞİMİ.....	6
1.1.Kafkasya	7
1.1.1.Kafkasya'nın Siyasi Yapısı	7
1.1.2.Kafkasya'nın Coğrafi Konumu	8
1.1.3.Kafkasya'nın Jeopolitik ve Jeostratejik Konumu	9
1.1.4.Kafkasya'nın Demografik Yapısı	10
1.2.Gürcistan.....	12
1.2.1.Tarihi Süreç İçerisinde Gürcistan'ın Siyasi Gelişimi	12
1.2.2.Gürcistan'ın Siyasi Yapısı.....	16
1.2.3.Gürcistan'ın Coğrafi Konumu.....	17
1.2.4.Gürcistan'ın Jeopolitik ve Jeostratejik Konumu.....	17
1.2.5.Gürcistan'ın Demografik Yapısı.....	18
1.3.Soğuk Savaş Sonrası Gürcistan'ın Dış Politika Arayışları	18
1.3.1.Zviad Gamsakhurdia Dönemi ve Dış Politikası	18
1.3.2.Eduard Şevardnadze Dönemi ve Dış Politikası.....	20
II. BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ SONRASI GÜRCİSTAN DIŞ POLİTİKASININ OLUŞUMUNA ETKİ EDEN FAKTÖRLER	23
2.1.İç Faktörler	23
2.1.1.Kozmopolit Etnik Yapı	23
2.1.1.1.Abhazya Sorunu	25
2.1.1.2.Güney Osetya Sorunu	27
2.1.1.3.Acaristan Sorunu.....	30
2.1.1.4.Ahıska Sorunu	31
2.1.1.5. Cevaheti Sorunu.....	33
2.2.Dış Faktörler	34
2.2.1.Küresel Güçlerin Bölgedeki Nüfuz Mücadelesi	34

2.2.1.1.Rusya'nın Kafkasya Politikası ve Gürcistan	35
2.2.1.2.ABD'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan	44
2.2.1.3.Avrupa Birliği'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan	48
2.2.3.Bölgesel Güçlerin Bölgedeki Nüfuz Mücadelesi.....	56
2.2.3.1.Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan	56
2.2.3.2.İran'ın Kafkasya Politikası ve Gürcistan	61
III.BÖLÜM: MİKHEİL SAAKASHVİLİ DÖNEMİ	65
3.1.Mikheil Saakashvili'nin Kişiliğinin Politik Kimliği ve Gürcistan'ın Yeniden Şekillenme Sürecinde Öncelikleri	65
3.2.Mikheil Saakashvili'nin İktidara Geliş Süreci	65
3.3.2003 Gül Devrimi (Kadife Devrim)	67
3.4.Mikheil Saakashvili'nin İktidara Gelmesi ile Karşılaştığı İç Sorunlar	68
3.4.1.Acaristan Sorunu	70
3.4.2.Güney Osetya Sorunu	70
3.4.3.2008 Güney Osetya Savaşı	72
3.5.Mikheil Saakashvili Dönemi Gürcistan Dış Politikasının Oluşumuna Etki Eden Faktörler. 74	
3.5.1.Kimlik.....	74
3.5.2. Kimlik-Kültür-Milliyetçilik	77
3.5.3.Gürcü Milli Kimliği'ni Oluşturan Unsurlar	78
3.5.4. Saakashvili Dönemi Gürcistan Dış Politika Yapımında Kimlik-Kültür- Milliyetçilik Faktörü	79
3.6.Mikheil Saakashvili Dönemi Gürcistan Dış Politika Konsepti	81
3.7.Rusya'nın Gürcistan Üzerindeki Politikalarına Alternatif Denge Politikaları Üretmek	83
3.7.1.NATO'ya Üye Olmak ve ABD ile İlişkileri Geliştirmek.....	84
3.7.2.Avrupa Birliği'yle İlişkileri Geliştirmek	87
3.8.Mikheil Saakashvili Dönemi Gürcistan Dış Politikasına Etki Eden Faktörler	88
3.8.1.Sosyo-Ekonomik Durum.....	88
3.8.2.Hazar Faktörü.....	89
3.8.3.Karadeniz Faktörü	92
3.9.Saakashvili Dönemi Gürcistan'ın Komşularıyla Olan İlişkileri	99
3.9.1.Gürcistan-Azerbaycan İlişkileri.....	99
3.9.1.1.Gürcistan ve Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüklerine Yönelik Tehdit.....	100
3.9.1.2.Rusya ve Ermenistan'ın Gürcistan Üzerindeki Politikaları	101

3.9.1.3.Gürcistan-Azerbaycan İlişkilerinde Etnik Azınlıklar	102
3.9.2.Gürcistan-Ermenistan İlişkileri	103
3.9.2.1.Gürcistan-Ermenistan İlişkilerinde Ekonomik Sorunlar	104
3.9.2.2.Gürcistan-Ermenistan İlişkilerinde Cevaheti Sorunu	105
3.9.3.Gürcistan-Türkiye İlişkileri.....	107
3.9.4.Gürcistan-Rusya İlişkileri	109
3.9.4.1.Gürcistan-Rusya İlişkilerinde Enerji Sorunu	110
3.9.4.2.Gürcistan-Rusya İlişkilerinde Rus Askeri Üsleri Sorunu	111
3.9.4.3.Gürcistan-Rusya İlişkilerinde Pankisi Vadisi Sorunu.....	113
SONUÇ.....	115
KAYNAKÇA.....	121
ÖZGEÇMİŞ.....	138

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Komisyonu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AK	: Avrupa Komisyonu
BDT	:Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	:Birleşmiş Milletler
BTC	:Bakü-Tiflis-Ceyhan
CENTO	:Central Treaty Organization (Merkezi Anlaşma Teşkilatı)
GATT	:General Agreement on Tariff and Trade (Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Anlaşması)
GUAM	:Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova
GUAM	:Gürcistan, Ukrayna, Özbekisten, Azerbaycan, Moldova
IMF	:International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
INOGATE	:Avrupa'ya Devletler Arası Petrol ve Doğal Gaz Taşımacılığı Programı
KEİ	:Karadeniz Ekonomik İşbirliği
M.Ö	:Milattan Önce
NATO	:North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Teşkilatı Örgütü)
RF	:Rusya Federasyonu
SEATO	:South East Asia Treaty Organization (Güney Doğu Antlaşması Teşkilatı)

- SSCB** :Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- UGK** :Ulusal Güvenlik Konsepti
- TACIS** :Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States
- TRACECA** :Avrasya Ulaşım Komitesi
- YDD** :Yeni Dünya Düzeni

YAÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Saakashvili Dönemi Gürcistan Dış Politikası
Tezin Yazarı: Dicle EVREN Danışman: Doç.Dr. Efe ÇAMAN
Kabul Tarihi: 07.12.2012 Sayfa Sayısı: VII (ön kısım) + 138(tez)
Anabilimdalı: Uluslararası İlişkiler Bilimdalı: Uluslararası İlişkiler
<p>1991 yılında Sovyetler Birliği (SSCB)'nin çökmesiyle hem Soğuk Savaş sona ermiş hemde Orta Asya, Balkanlar ve Kafkasya'da pek çok ülke bağımsızlığını elde etmiştir. Bağımsızlıklarını elde eden bu ülkeler kendi ulus devletlerini ve kurumlarını inşa ederken aynı zamanda da yıllarca uzak kaldıkları değerleri (demokrasi, insan hakları özgürlük, şeffaflık) de ülkelerinde tatbik etmeye başlamışlardır.</p> <p>Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan bu yeni devletler kendi ulus devletlerini inşa ederken kendi ulusal kimliklerinden ve kültürlerinden ilham almışlardır. Gürcistan'da kendi ulus devletini kurarken Gürcü kimliği üzerine ulus devletini inşa etme yoluna gitmiş ve dış politika önceliklerini de bu kimlik üzerine oluşturmaya çalışmıştır.</p> <p>Bu çalışmanın amacı Soğuk Savaş sonrası bağımsızlığını elde eden Gürcistan'ın, 2003 yılında bir devrimle (Gül Devrimi) iktidara gelen Devlet Başkanı Mikheil Saakashvili Dönemi Gürcistan dış politikasını oluştururken hangi değerlere atıfta bulunulduğunu ve dış politika tercihlerini nelerin belirlediğini ortaya koymaktır.</p>
Anahtar kelimeler: <i>Kafkasya, Gürcistan, Mikheil Saakashvili, Dış Politika, Soğuk Savaş</i>

Yalova University Institute of Social Sciences Master/ Thesis

Summary

Thesis Title: Georgian Foreign Policy Under the Saakashvili
Thesis Author: Dicle EVREN Advisor: Doç.Dr. Efe ÇAMAN
Date of Acceptance: 07.12.2012 Total Number of Pages: VII (pre text) + 138 (main body)
Department International Relation Field of Study: International Relation
<p>With the collapse of the Soviet Union in 1991, both the Cold War ended and many countries in Central Asia, the Balkans and Caucasia gained their independence. While building their nation states and institutions, these countries which gained their independence at the same time started to implement the values (democracy, human rights, liberty, transparency) in their countries they had been away from for years.</p> <p>These new states which came out after the Cold War have found inspiration in their own national identities and cultures while building their nation states. Georgia too, has resorted to build its nation state on Georgian Identity while establishing its own nation state and has tried to base its foreign policy priorities on this identity.</p> <p>The purpose of this study is to present which values are being referred to and what determines the foreign policy choices of Georgia, having gained independence after the Cold War, while forming the Georgian Foreign Policy during the Period of Mikheil Saakashvili, who came to power in 2003 with a revolution (the Rose Revolution).</p>
Keywords: <i>Caucasus, Georgia, Mikheil Saakashvili, Foreign Policy, Cold War</i>

GİRİŞ

Yalta ve Potsdam Konferanslarıyla iki kutuplu yapıya bölünen dünya düzeninde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Batı Bloku'unun liderliğini yaparken Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde (S.S.C.B) Doğu Bloku'unun liderliğini yapıyordu. 50 yıla yakın zaman zarfında bu iki blok devamlı mücadele ve potansiyel çatışma halinde oldu. Bu durum, 1991 yılında S.S.C.B'nin dağılmasıyla sona erdi.

1991 yılında S.S.C.B'nin ortadan kalkmasıyla birlikte bağımsızlıklarını elde eden ülkeler siyasi ve ekonomik değişim, dönüşüm sürecine girdi. Yıllarca sosyalist ideolojinin politikalarıyla ve ekonomik modeliyle yönetilen bu ülkeler, yeni değerler olan; demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, şeffaf yönetim gibi kavramlarla tanışmalarında sancılı bir dönem yaşadı.

Bu sancılı dönem sadece siyasi ve ekonomik yapının değişim ve dönüşümünde değil, aynı zamanda bölge ülkeleri içinde yaşayan etnisitelerin mevcut otoriteleri kabul edip onlara tabi olma sürecinde de yaşanmıştır. Çünkü Çarlık döneminden itibaren Kafkasya'da uygulanılmaya başlayan "böl-yönet" politikası bölgede, özellikle Josef Stalin iktidarı altında geçen, II. Dünya Savaşı'nda Almanlara yardım ettikleri gerekçesiyle Orta Asya'ya sürülen milletler bakımından çok karışık ve dramatik bir hal almıştı.

S.S.C.B'nin dağılmasıyla beraber Kafkasya siyasi olarak ikiye bölündü; Kuzey Kafkasya olarak kabul edilen kısım bugünkü Rusya Federasyonu'nun (RF) sınırları içinde kalırken Güney Kafkasya'da ise üç bağımsız devlet ortaya çıktı. Bunlar; Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'dır.

Soğuk Savaş boyunca SSCB çatısı altında bulunan bu ülkeler SSCB'nin dağılmasıyla birlikte kendilerini iç savaş ya da savaşın içinde buldular. Bunun en önemli nedeni yukarıda da bahsedildiği gibi Çarlık döneminden itibaren oluşturulmaya çalışılan suni sınırlar ve belirsizliklerdir.

Bu arada Hazar Denizi, bölgede yaşanan bağımsızlıklardan sonra farklı bir hukuki yapıya sahip olmuştur. Bu dönemden sonra bölgenin, uluslararası arenadaki jeostratejik ve jeopolitik önemi artmıştır. Bölge küresel ve bölgesel güçlerin nüfuz mücadelelerinin yaşandığı bir alan haline gelmiştir.

Rusya Federasyonu (RF) Boris Yeltsin döneminde ülke içinde siyasi ve ekonomik değişim, dönüşüm (sosyalist planlamacı ekonomik düzen tasfiye edilirken kapitalist ekonomik düzen uygulanmaya başlanmıştır.) gerçekleştirirken dış politika tercihini Batı'dan (ABD-AB) yana kullanmıştır. Fakat Avrupa Birliği'nin (AB) ve Kuzey Atlantik Teşkilatı Örgütü'nün (NATO) doğuya doğru genişlemesi Rusya Federasyonu tarafından endişeyle karşılanmıştır.

Viladimir Putin'in 2000 yılında Devlet Başkanı seçilmesiyle birlikte Rusya Federasyonu'nun dış politika tercihleri de değişmiştir.

Bağımsızlık sonrası pek çok farklı etnik yapıyı bünyesinde barındıran Gürcistan, Rusya'nın bölgede en kolay müdahale edebildiği ülke haline gelmiştir. Saakashvili iktidara geldiği günden itibaren dış politika tercihini Batı'dan yana kullanmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden ilki Gürcistan'ın kendisini Batı'nın bir parçası olarak algılaması ve yeni inşa edilen ulus devletlerini ve dış politika tercihlerini de Batı yönelimli bir şekilde kurmak istemeleridir. İkinci olarak Gürcistan'ın ülke bütünlüğünün sağlanması ve korunması yönündeki endişeleri hala devam etmektedir. Saakashvili her ne kadar 2008 Gürcü-Rus Savaşında Batı'dan beklediği desteği görememiş olsa da tüm bu nedenlerden dolayı Batı ve Batı'nın öncülüğünü ettiği kurumlarla ilişkilerini geliştirmek istemekte ve geleceğinin garantisini Batı'da görmektedir.

Gürcistan'ın 1991'den sonra öncelikli hedefinin Batı'ya entegre olma çabası Rusya'yı oldukça rahatsız etmektedir. Gürcistan'ın AB ve NATO'ya üye olma girişimleri Rusya'nın bölgedeki menfaatlerine ters düştüğü gerekçesiyle karşı çıkan Rusya, NATO'nun Karadeniz'de bu denli genişlemesini istememektedir ve Gürcistan'ın bu kurumlara üye olma girişimlerini engellemek için alternatif politikalar üretmektedir.

Çalışmanın problemi

Soğuk Savaş sonrası Kafkasya’da yaşanan değişimin, Saakashvili dönemi Gürcistan dış politikası’nın oluşumuna etki eden faktörleri ortaya koymaktır. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1-Soğuk Savaş sonrası Kafkasya’da yaşanan değişimler nelerdir? Gürcistan’ın siyasi gelişimi nasıl olmuştur?

2-Soğuk Savaş sonrası Gürcistan’ın dış politika arayışı nasıl olmuştur?

3-Soğuk Savaş sonrası Gürcistan dış politikasını etkileyen iç faktörler nelerdir?

4-Soğuk Savaş sonrası Gürcistan dış politikasını etkileyen dış faktörler nelerdir?

5-Mikheil Saakashvili’nin iktidara gelişi nasıl olmuştur ve Mikheil Saakashvili’nin iktidara gelişi ile Gürcistan’da yaşanan siyasi gelişmeler nelerdir?

6-Mikheil Saakashvili’nin iktidara gelişi ile karşılaştığı iç sorunlar nelerdir?

7-Mikheil Saakashvili dönemi Gürcistan dış politikasının oluşumuna etki eden faktörler nelerdir?

8-Mikheil Saakashvili dönemi Gürcistan’ın komşularıyla olan ilişkileri nasıldır?

Çalışmanın amacı

Bu çalışmanın amacı 2003 yılında bir devrimle (Gül Devrimi) iktidara gelen Gürcistan Devlet Başkanı Mikheil Saakashvili dönemi Gürcistan dış politikasının oluşumuna etki eden faktörleri ortaya koymaktır.

Çalışmanın önemi

Bu çalışmanın konusunun seçimindeki en önemli nokta; Soğuk Savaş sonrası S.S.C.B.'nin çöküşüyle ortaya çıkan siyasi aktörlerden biri olan Gürcistan'ın coğrafi ve siyasi varlığı düşünüldüğünde oldukça küçük bir ülke olarak algılanmasına rağmen bölge denklemleri açısından oldukça stratejik bir öneme sahiptir. Bölgeyi anlama, tanıma ve bölge sorunlarının çözümünde anahtar konumunda olan Gürcistan;

1-Rusya'nın Orta Doğu'ya açılan kapısı olması,

2-Rusya'nın, önemli enerji kaynaklarına (Kuzey Kafkasya'daki) yakın bir bölgede yer olması,

3-Hazar ve Orta Asya enerji kaynaklarının dünyaya sunumunda kilit noktada olması,

4-Azerbaycan ve Ermenistan'ın denize ve dünyaya açılan en önemli kapısı olması,

5-Avrupa'nın (AB'nin doğal sınır kabul ettiği yerde olma) doğudaki doğal sınırı olması,

6-Rusya ile Batı'nın (AB-ABD) menfaatlerinin kesiştiği noktada yer alması,

7-Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'ya açılan kapısı olması,

8-Bölgedeki etnik yapıli problemlerin başladığı ve bittiği yer olabilir. (Gürcistan'daki menfi yönlü bir kıvılcım Kafkasya'nın siyasi yapısında çok ciddi değişikliklere neden olabilir.)

Bu çalışmadan elde edilen sonuca göre 1789 Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik, ulus devlet ve kimlik gibi kavramlar dünyadaki tüm liberal akım ve örgütlere rağmen güçlenerek ulus devletlerin dış politikalarının şekillenmesinde yerini almakta ve almaya da devam etmektedir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar her şeyden önce bölge ile ilgilenen ve araştırma yapan kişilere pek çok konuda ışık tutacaktır.

Çalışmanın yöntemi

Çalışmada literatür tarama yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın sınırlılıkları

Bu çalışmada Saakashvili dönemi Gürcistan dış politikasının oluşumuna etki eden faktörler incelenecektir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır

Birinci bölümde Soğuk Savaş sonrası Kafkasya’da yaşanan değişim, Gürcistan’ın siyasi gelişimi ve Gürcistan’ın dış politika tercihleri açıklanacak.

İkinci bölümde Soğuk Savaş sonrası Gürcistan’ın dış politikasının oluşumuna etki eden iç ve dış faktörler açıklanacak.

Üçüncü bölümde ise Saakashvili dönemi Gürcistan dış politikasının oluşumuna etki eden faktörler ortaya konulacaktır. Daha sonra ise Saakashvili dönemi Gürcistan’ın komşularıyla olan ilişkileri incelenecektir.

I.BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ SONRASI KAFKASYA'DA YAŞANAN DEĞİŞİM ve GÜRCİSTAN'IN SİYASİ GELİŞİMİ

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile dünyada Soğuk Savaş dönemi sona ermiştir. II. Dünya Savaşı sonundan itibaren çeşitli aşamalar geçiren “gevşek iki kutuplu sistem”de önemli aşınmalar gözlenmiş, iki kutuptan biri olan Sovyetler Birliği'nin dağılması sistemi kökünden sarsmıştır. Gerek uluslararası sistem bazındaki gelişmeleri gerekse bir sürü yeni aktörün katıldığı uluslararası ortamdaki gelişmeleri/dönüşümleri açıklamaya çalışan bir takım yeni veya yeniliklere uyarlanan yaklaşımlar söz konusu olmuştur (Yalçınkaya, 1999: 287).

Bu yeni yapı önce çok kutupluluk, sonra tek kutupluluk son olarak da bloksuzluk kavramlarıyla nitelenmiştir (Arı, 2009: 174). Bu yeni sistem, Richard Haas tarafından bloksuzluk (nonpolarity) olarak tanımlanırken, Fareed Zakaria tarafından Amerikan sonrası dünya (Post-Amerikan World), olarak tanımlanmıştır. Haas'a göre, yeni sistemin çok kutuplu sistemden farkı ülkelerin belli başlı ülkelerin etrafında toplanmalarıyla oluşan blok ya da blokların olmamasıdır. Bunun yerine çok sayıda bağımsız hareket etme potansiyeline sahip güçler söz konusudur (Arı, 2009: 175).

Soğuk Savaşın sona ermesi ve blok sistemin çökmesiyle beraber ortaya çıkan yeni uluslararası sisteme Yeni Dünya Düzeni adı verilirken, bunun gerçekten istikrarlı bir sistem olup olmayacağı yönündeki kuşku da beraberinde dile getirilmeye başlanmıştır (Arı, 2009: 177).

Soğuk Savaş sonrası ortamında, Batı'nın gerek ekonomik, gerekse siyasal ve askeri açıdan artık rakipsiz olduğu ve bu yeni düzeni gerektiğinde savaşa korumaya kararlı bulunduğu, 1991 Körfez Savaşı'yla anlaşıldı. Orta Doğu'daki petrol düzenini bozmaya çalışan Irak'ı ABD ve müttefikleri uluslararası denklemden tamamen çıkardılar. Böylece ABD, Başkan George Bush'un Körfez Savaşı sırasında Kongre'de kullandığı “Yeni Dünya Düzeni” kavramının (YDD) iki temel taşı, yani insan haklarını ve “piyasa/pazar ekonomisi”ni silahla mücadele edip koruyacağını kanıtladı (kötü

çağrışımlar yaptırdığı için “kapitalizm” denmemesine özel dikkat gösterilmekteydi) (Oran, 2002: 210).

1.1.Kafkasya

Kafkasya özellikle 1990 sonrasında dünyanın politik gündeminin önünde önemli bir bölge olmuştu (Sarıkaya, 2011: 1). Kafkasya ve Orta Asya, başta hidrokarbon enerji kaynakları olmak üzere önemli yeraltı zenginliklerine sahiptir ve bu nedenle gerek bölgesel güçlerin gerekse global oyuncuların ilgi alanına girmektedir. Soğuk Savaş öncesi ve süresince tamamen Rus egemenliğinde olan bu bölgelerde, SSCB'nin tarih sahnesinden çekilmesi ile beraber büyük bir oyundan söz edilmektedir (Çaman, 2006: 2002).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Kafkasya'nın değişen uluslararası konumu üç ayrı düzlemde ele alınabilir: (i) Uluslararası küresel dengelerdeki değişim ve bu değişimin bölge üzerindeki etkileri; (ii) bölgeye doğrudan müdahil olan Rusya, Türkiye, İran gibi ülkelerle Hazar Denizi'ne komşulukları dolayısıyla bölge dengeleri içinde önemli konuma sahip Özbekistan, Kazakistan ve Türkmenistan'ı da kapsayan bölgesel düzlem; (iii) bölgenin etnik ve dini farklılaşmasını da içinde barındıran bölge-içi dengeler ve çelişkiler (Davutoğlu, 2001: 125).

1.1.1.Kafkasya'nın Siyasi Yapısı

Adını bölgeye veren, Kafkas Dağları, Karadeniz kıyısından Hazar kıyısına kadar kuzeybatıdan güneydoğuya doğru uzanan genç, sarp ve yüksek dağlardır. Batıda Kuban Irmağı'nın hemen güneyinden, Taman Yarımadası'ndan, Kerç Boğazı yakınlarından başlar. Burada Karadeniz sahilinde Novorossiysk Limanı vardır. Doğuda Apşeron Yarımadası'nda Hazar kıyısındaki Bakü Limanı'nda sona erer (Yıldız, 2006: 25).

Avrasya geçiş koridorundaki jeostratejik konumu, farklı dinsel ve etnik grupları içinde barındırması ve dağlık coğrafi özellikleri nedenleriyle Kafkasya'nın tek bir bölgeden oluştuğu düşünülse de, aslında bu bölge kuzey ve güney olarak iki bölgeye ayrılmıştır.

Rusya Federasyonu'nun bir parçası olan Kuzey Kafkasya Adıgeya, Dağıstan, Kabardino-Balkarya, Karaçayevo-Çerkezya, Kuzey Osetya, İnguşetya ve Çeçenistan Cumhuriyetlerinden oluşmaktadır. Güney Kafkasya ise Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan gibi Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılması ile bağımsızlıklarını kazanmış olan devletleri kapsamaktadır (Tanrısever, 2002: 377-378).

Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov'un başlatmış olduğu Perestroyka ve Glasnost politikalarıyla, Güney Kafkasya cumhuriyetlerinde başlayan milliyetçi hareketler, Azerbaycan ve Gürcistan'da, Ermenistan'dan farklı bir nitelik arz etmiştir. Azerbaycan ve Gürcistan'da ortaya çıkan yeni siyasal hareketler Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsız, demokratik değerlere bağlı çağdaş bir devlet kurma hedefine yönelirken, Ermenistan'da irredentist politikalar öne çıkmış, genişleme arzusu öncelikli hedef haline gelmiştir. Ermenistan'ın bu arzusu RF'nin emperyalist tutumlarıyla örtüşmüş ve RF-Ermenistan ittifakına yol açmıştır (Ağacan, 2005a: 32).

1.1.2.Kafkasya'nın Coğrafi Konumu

Kafkasya coğrafi olarak batıda Azak Denizi'nin güneydoğusunu oluşturan Taman Yarımadası'ndan doğuda Hazar Denizi'nin batısında bulunan Apşeron Yarımadası'na; kuzeyde Don ve Kuma Irmakları ağız bölgesinden güneyde Aras Irmağı'na ve Kars Platosu'na kadar uzanan; kuzeyde "Büyük Kafkaslar" güneyde "Küçük Kafkaslar" Dağlarıyla kaplı yaklaşık 440.000 km² lik bir alandır. Don Nehri Kafkasya'nın kuzey sınırını, Aras Nehri ise güney sınırını oluşturur.

40. ve 46. boylamlar arasında yer alan Kafkas sıradağları batıda Karadeniz kıyısındaki Novorossisysk şehrinden doğuda Hazar Denizi kıyısındaki Derbent şehrine kadar uzanır. En yüksekleri 5647 metre yükseklikteki Elbruz Dağı ve 5047 metre yükseklikteki Kazbek Dağı olan bu sıra dağlar aynı zamanda Avrupa ile Asya kıtaları arasında doğal bir sınır oluştururlar. Derin vadiler, boğazlar, geçitler, yüksek yaylalar ve yer yer uzanan ovalarla Kafkas sıradağları kuzeyde ulaşım yolları olarak da kullanılan Dinyeper, Don ve Volga gibi büyük nehirlerin bitim noktasında bulunur (Özbay, 2009: 6-7).

Coğrafi olarak, Kafkas sıradağlarının kuzeyinde yer alan Kuzey Kafkasya Avrupa kıtasında, güneyinde yer alan Güney Kafkasya ise Asya kıtasında yer almaktadır. Siyasi olarak ise Kafkasya'nın tamamı Avrupa'nın bir parçasıdır. Kafkasya'nın Doğu ile Batı arasında bu coğrafi bölünmüşlüğü tarihine, kültürüne ve siyasi yapısına da yansımıştır (Kanbolat, 2004: 52).

Kafkasya'nın çatışmalara gebe olmasında en önemli etkenlerden biri tahmin edilebileceği gibi coğrafi konumudur. Bu konum bölgenin etnik ve dini zenginliğinin de bir sebebidir. Tarih boyunca büyük güçlerin geçiş noktası olan bölgede her devletten belli bir kalıntı da kalmıştır. Coğrafi olarak bölgenin dağlık ve geçit vermez yapısı çok farklı kültürlerin lokal şekilde süregelmesine imkan tanımıştır. Bu yapı bölgede yaşayan halkların kimliklerini korumalarına yardım etmekle birlikte kimi zaman çatışmaların ve tarihi husumetlerin de sürmesine olanak tanımaktadır. Tarihte dönemin büyük güçleri çok kere Kafkasya'yı kontrol altına almak istemiş ya da işgal etmeye ve etki kurmaya çalışmıştır. Rus, İran, Türk, Arap etkisi bu geçmişten kaynaklanmaktadır (Demir, 2007: 15).

1.1.3.Kafkasya'nın Jeopolitik ve Jeostratejik Konumu

Kafkasya batıda Karadeniz ve Azov Denizi, doğuda Hazar Denizi, güneyde Türkiye ve İran sınırları ve Kuzeyde Don ve Volga Nehirleri ile çevrili Güney ve Kuzey Kafkasya olarak ikiye ayrılan bölgedir (Sarı, 2010: 437).

Jeopolitik yönden Kafkasya'nın coğrafi konumu, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının arasına girmiş olan ve 5.000 kilometre uzunluğunda bulunan Akdeniz-Ege Denizi-boğazlar ve Marmara Denizi, Karadeniz, Azak Denizi gibi birbirine bağlı iç denizlerin vücuda getirdikleri bir su koridorunun ucunda, aynı zamanda Hazar Denizi vasıtasıyla da doğuya ve Orta Asya'ya bağlanmış bir vaziyettedir.

İnsanların dünya üzerindeki yayılma ve yerleşme hareketleri ve bunu tespit eden arkeolojik buluntular göz önüne alındığında, Kafkasya ve Kafkasya'nın bağlı bulunduğu iç denizler koridoru ilk etnik hareketlere ve etnolojik oluşum ve gelişmelere

sahne olmuştur. İç denizler koridoru etrafında oluşan etnolojik birlik buradan nehir yollarını takip ederek karaların içlerine doğru yayılmıştır.

Bu durumda Kafkasya, kuzey-güney-doğu-batı yollarının birleştiği bir bölge özelliği kazanmaktadır. Kafkasya'nın bu coğrafi konumu etnolojik oluşumlara ve gelişmelere, tarihin akışına çok etkili olmuştur. Bu sebepten dolayı tarih boyunca Kafkasya önemini her devirde korumuştur (Tavkul, 2009: 41).

Kuveyt Savaşını takiben 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması Orta Asya ve Kafkasya'da önemli jeopolitik ve jeoekonomik değişikliklere yol açmıştır. Bu değişikliklerin temelinde jeopolitik anlamda bölgede yeni sınırlar ve etki alanları oluştururken, jeoekonomik anlamda da bölgenin sahip olduğu enerji ve hammadde kaynaklarının yeniden keşfi ve bunun üzerinde yeni bir rekabetin başlaması yatmaktadır. Nitekim Hazar Havzası'nda ortaya çıkan güç boşluğu, ilk başlarda bölge içi devletler hemen ardından da bölge dışı devletleri yeni bir rekabetin içine sürükledi (Ayhan, 2009b: 346).

Kafkasya, hem zengin bir petrol havzasıdır, hem de Basra Körfezi'ni kontrol eden stratejik bir mevkie sahiptir. Kafkaslar, Rusya-Akdeniz, Rusya-Afrika, Rusya-Ortadoğu yolları üzerinde tek geçit yeri olması, kuzey-güney yönünün boğum noktasında bulunması nedeniyle, bu coğrafi konumdan kaynaklanan jeopolitik bir değer taşımaktadır (Cemilli, 2007: 13-14).

1.1.4.Kafkasya'nın Demografik Yapısı

Kafkasya, bugün dünyanın belli bir alanda en fazla etnik grubun yaşadığı yer haline gelmiştir. Bu etnik zenginlik kuzeyi ve güneyi ile bütün Kafkasya ülkelerine rengini vermiştir (Yalçınkaya, 2010: 291). Kafkasya'nın bugünkü siyasi ve demografik yapısı hemen hemen bütünüyle Sovyetler Birliği döneminde belirlenmiş ve sınırları çizilmiştir (Yalçınkaya, 2006: 18).

Kafkasya'nın demografik yapısı da kendine özgü bir çeşitlilik arz etmektedir. Bölge, coğrafi konumu nedeniyle, çeşitli millet ve toplulukların bir, "geçiş noktası" olmuş ve bunun sonucunda da çok karışık bir demografik yapı ve tarihi süreç kazanmış bulunmaktadır (Kantarıcı, 2006: 33).

Kafkasya öncelikle etnik açıdan gerçekten dünyanın en ilginç bölgelerinden birini teşkil etmektedir. Temel olarak üç büyük gruba ayrılmaktadır: 1-Kafkas halkları, 2- Türk halkları, 3-Hint-Avrupa kökenli halklar. Bu halklar da kendi aralarında birçok kola ayrılmaktadır (Demir, 2007: 15).

Yaklaşık 30'dan fazla millet ve milli grubu kapsayan, "yerli nüfus" içinde, Gürcüler %46.5 ve Çeçenler %11.9 ile ilk sırada yer almaktadır. Bunların dışında kalan ve bölgenin yerlisi olan unsur ise, %41.6'lık paya sahiptir (Kantarıcı, 2006: 33). Kafkasya nüfusunun yaklaşık, %67.4'sini oluşturan, "yerli olmayanların" %56.6'sı ise Türklere'dir. Bu nüfusun da %82.7'sini Azerbaycan Türkleri meydana getirmektedir. Bunların dışında, yerli olmayan nüfusun içinde, Ermeniler %22.7 ve Ruslar %16.2 ile yer almaktadır (Kantarıcı, 2006: 33). Bununla birlikte, bölgenin demografik yapısında, "demografik ve politik" olarak Türklere, Gürcüler ve Ermeniler belirleyici unsurlar olmuştur (Kantarıcı, 2006: 33).

Kafkasya'da dini olarak etnik yapıya ve dillere paralel olarak zengin bir tablo görülmektedir. Üç semavi dinin dışında fazlasıyla yerel inanışların ve paganizmin etkisi görülmektedir (Demir, 2007: 16).

İlk olarak Hıristiyanlıkla başlanacak olursa, bölgeye üç büyük kilisenin hâkim olduğu görülmektedir: Rus, Gürcü Ortodoks ve Ermeni Gregoryen Kiliseleri. Ayrıca küçük bir grup olsa da Gürcü ve Ermeni Katolik Kiliselerinin bulunduğu da eklenmelidir. Bölgede Protestanlarda faaliyet göstermektedir.

İslam'a gelince, Kafkasya'nın güneyinde tek Müslüman devlet olarak Azerbaycan yer almakta, Gürcistan içinde başta Acarlar olmak üzere Müslüman halklar yaşamaktadır. Kuzeyde, Osetler'in bir bölümü dışında halkların Müslüman oldukları görülmektedir.

İslam açısından güneyde Şiilik kuzeyde ise Sünnilik etkindir. Sünni-Şii ayrımının dışında Hanefi ya da Şafilik gibi farklı mezheplerde bölgede bulunmaktadır. Tarikatların varlığı da yadsınmamalıdır. Nakşibendilik ve Kadirilik bölgede etkili ve güçlü tarikatlardır. Günümüzde başta Wahabilik olmak üzere başka tarikat ve sistemlerin de güç kazandığı bilinmektedir (Demir, 2007: 16-17).

Yahudilere gelince, günümüzde sayıları azalmış olmakla birlikte yinede Yahudilik Kafkasya'da varlığını sürdürmektedir. Halen Gürcistan'da 15, Azerbaycan'da 7 ve Kuzey Kafkasya'da 17 sinagog bulunmaktadır. Son olarak Stavropol ve Krasnodor'da 4 Budist ve Kuzey Kafkasya'da 7 Krişnait grubu yer almaktadır (Demir, 2007: 17).

1.2.Gürcistan

Karadeniz'in doğusunda Güney Kafkasya olarak adlandırılan bölgede yer alan Gürcistan Cumhuriyeti; Rusya, Azerbaycan, Ermenistan ve Türkiye'yle komşudur. Gürcistan Cumhuriyeti'nin başkenti Tiflis, para birimi Lari'dir (Yıldırım, 2011: 235).

Ülkenin toplam nüfusu, 2010 verilerine göre yaklaşık olarak 4.436.400 kişidir (Yıldırım, 2011: 235). Gürcistan yaklaşık 69.700 kilometrekarelik bir alanı kapsamaktadır (Kılıçbeyli, 2006: 88).

1.2.1.Tarihi Süreç İçerisinde Gürcistan'ın Siyasi Gelişimi

Arkeolojik, etnolojik ve filolojik veriler, Kafkasya'daki "otantik" halkların, günümüzden binlerce yıl öncesine uzanan bir geçmişi olduğunu göstermektedir. Kafkasya coğrafyası ve tarihinden kendi kimliklerini bulan bu insanlar, bölgeye de kimliğini vermişlerdir.

Gürcüler, bu halklar arasında, Önasya ve Anadolu'daki uygarlık merkezlerine yakınlığı ve kurduğu kesintisiz bağlarla hızlı bir siyasal ve kültürel gelişme göstermişlerdir.

İbrani, Asur, Urartu, Pers ve Yunan kaynaklarında bu bölgedeki kabilelerle ilgili bilgiler vardır. Helenistik dönemde, bugünkü Gürcistan toprakları üzerinde söz konusu kabileler, Kolchis, İberia, Albania gibi krallıklar kurmuşlardır (Uludağ, 2010: 354).

Gürcüler, Kafkas coğrafyası içinde yerli halktan olup “Kartveli” adıyla anılmışlardır. Tarihsel süreç içerisinde Kartlar, Megrel-Çavanlar ve Savanlar olmak üzere üç kol oluşturmuşlardır. Grek ve Roma gibi antik dönemlerde demir işçiliği ile bilinen Gürcüler, oldukça ileri tarım tekniklerini kullanmışlardır.

Genelde Asyalı kavimlerin siyasal ve kültürel etkileri altında olan Gürcülerin uluslaşma sürecinde Kartlar belirleyici rol oynamıştır. Gürcüler, Kafkas dillerinin Kartveli dil grubundan olup, oldukça zengin bir ses sistemine sahiptirler.

Gürcülerin son derece hareketli olan Kafkas coğrafyası içinde önceleri eski Asya kökenli kavimlerle iç içe veya yan yana yer almışlardır. Bunu izleyen dönemlerde ise genelde Transkafkasya ve bu arada da Gürcüler, sırasıyla Arap, Bizans, Selçuklu ve Moğol işgallerini yaşamışlardır. Osmanlı-Gürcü ilişkileri ise 1578’de Güneybatı Gürcistan’ın ilhaki ile başlamıştır (Gül, 2009: 75).

Gürcistan ve halkı üç yüzyıl boyunca bölgede egemenlik yarışına giren Bizans-İran çatışmasının içinde kalmıştır. 650’den 1000’lere kadar bölge Abbasilerin elinde kalmış ve III. Bagrat’ın (675-1014) kurduğu bağımsız Gürcü Devleti, 1443’te I. Aleksander’ın ölümü ile dağılıncaya kadar yaşama imkânı bulmuştur (Yenigün Cüneyt ve Bolat Mehmet Ali, 2010: 459-460).

Yaklaşık olarak İstanbul’un fethi (1453) ile Fransız İhtilali (1789) arasında geçen dönem, yani Yeniçağ, Gürcistan’da Osmanlı-İran çekişmesinin yaşandığı dönemdir. Bu dönemde, geleneksel olarak Gürcistan’ın doğu-batı şekli ayrılma durumu siyasi anlamda yaşanmıştır. Doğu Gürcistan’da İran, Batı Gürcistan’da Osmanlı hâkimiyeti kurulmuş ve tarihsel ikilik bu sefer İran-Osmanlı hâkimiyeti altında devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin 1453'te İstanbul'u alması Bizans'ın, 1461'de Trabzon'u alması da Pontus Rum Devleti'nin tarihten silinmesine yol açınca, Gürcülerin Avrupa ile olan dini, kültürel ve ekonomik ilişkileri zora girmiştir. Çünkü Bizans ve Pontus Devletleri, Avrupa ile arada bir bağlantı, bir intikal merkeziydi. Zaman zaman dayanışma içine girdiği, yardım istediği, yardım gönderdiği bu iki devlet yıkılınca, Gürcistan Krallığı kendi bölgesinde yapayalnız kalmış oldu (Şahin, 1999: 108).

16.yy'da Kafkasları tanımaya başlayarak yola koyulan Ruslar, zaman içinde Kafkasları hâkimiyet altına almak için çalışmalara başlamış ve 18. yy'da da baskıyı arttırmıştı. Tüm bunların yanında Gürcü yöneticilerinin de Osmanlı-İran hâkimiyetine karşı Rus yardımını istemeleri, (Şahin, 1999: 121). Ruslar için Gürcistan'ın ve Kafkasya'nın işgali için zemin hazırlanmış oldu. 18 Aralık 1800 yılında ise Rus Çarı Paul Doğu Gürcistan'ı resmen Rusya'ya ilhak ettiğini ilan etti (Şahin, 1999: 121).

Gürcistan, 18. yüzyılın sonunda Rusya İmparatorluğu'nun bir parçası oldu. Rus ve Sovyet kaynaklarına göre Gürcistan'ın kendisi yardım istemiştir. Gürcü tarihçilere göre Rusya İmparatorluğu, Gürcistan içindeki iç karışıklıkları tırmandırdı ve Gürcü Kralına buna müsaade etti oysa Rusya, hamiliğini Gürcülere sormadı. Gürcüler topraklarının Rusya tarafından işgal edilmesini istemedi (Sharashenidze, 2012: 2).

Gürcüler, Tiflis ve Açıkbaz dolaylarında iki ayrı hanlık halinde yaşamaktaydılar. Tiflis ve Açıkbaz Hanı Süleyman (Salamon) arasında herhangi bir mesele bulunmamakta Rusya'ya da yakınlık duymaktaydılar (Kantarıcı, 2006: 50).

1801'de Poti ve Batum hariç tüm Gürcistan Rusya tarafından ilhak edilmiştir. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda Poti ve Batum'un Rusların eline geçmesinin ardından tüm Gürcistan Rusya'nın kontrolüne geçmiştir (Yenigün Cüneyt ve Bolat Mehmet Ali, 2010: 460).

Rusya'nın, kendisini Kafkasya'dan atmak isteyen İran ile yaptığı savaşı kazanmasından ve bunu takiben iki devlet arasında, 1828 yılında, Türkmençay Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, bölgeye kesin olarak yerleşmiştir (Kantarıcı, 2006: 51).

1905 Rus ayaklanmasında bağımsızlık için ayaklanan Gürcüler kanlı bir şekilde bastırılmış, ancak 1917 Bolşevik İhtilali'nden sonra Gürcü, Ermeni ve Azeriler bir araya gelerek Transkafkasya Federal Cumhuriyeti'ni ilan etmişlerdir. 6 ay sonra bu cumhuriyetin dağılmasıyla, Gürcistan 26 Mayıs 1918'de tek başına bağımsızlığını ilan etmiş ve Almanya'nın himayesine girmiştir.

Almanya'nın I. Dünya Savaşı'nda yenilmesinin ardından, önce İngiliz işgaline uğrayan Gürcistan, kısa bir süre sonra İtilaf Devletleri tarafından bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır. Fakat bir yıl sonra (Yeniğün Cüneyt ve Bolat Mehmet Ali, 2010: 460). Kızıl Ordu Gürcistan'a girmiş ve 25 Şubat 1921'de Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ilan edilmiştir. 15 Aralık 1922'de Transkafkasya Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti oluşturulmuş, bu yapı Stalin'in 1936'daki anayasa değişikliğine kadar sürmüştür (Demir, 2004: 733).

1991 yılında Sovyetler'in çöküşünden sonra Gürcistan'da bir sıra derin siyasi, iktisadi ve askeri sarsıntılar yaşanmıştır. Silahlı sivil münakaşalar ve Rusya ile ilişkilerde devamlı gerilim nihayetinde Ağustos 2008'de Rus-Gürcü Savaşı'nı ortaya çıkarmıştır.

Savaş, Gürcistan'ın milli ve dış politik önceliklerinde Gürcistan ve Rusya'nın çıkarlarının çatışması, devlet kurumlarının zayıflığı, demokrasinin yokluğu veya rüşeym halinde olması, Abhazya ve Güney Osetya'da silahlı münakaşalar gibi hem dâhili, hem de harici faktörlerin güçlü etkisiyle meydana gelmiştir.

Tüm eski Sovyet topraklarında kriminalleşme, kaçakçılık ve yolsuzluk geniş yer almıştır. Ama bunlar 1990'lı yılların Gürcistan'ı için özellikle yıkıcı olmuş, Gürcistan oluşamamış devlet olarak sınıflandırılmaya başlamıştır. Gürcü devletçiliğinin oluşumunu engelleyen faktörlerin çokluğuna rağmen, ülkede adım adım demokratik kurumlar sağlamlaştırılmış, milli güvenlik konsepti ve dış politik öncelikler vizyonu biçimlenmiştir.

Gürcistan'ın Batı Avrupa örnekli liberal-demokratik devlet yapısı modeline yönelmesi, Hazar ve Orta Asya enerji rezervlerinin ve Güney Kafkasya'da nakliyat koridorunun

varlığı bu bölgede Batı'nın stratejik çıkarlarının oluşmasında önemli rol oynamıştır. Bu da Rusya'nın stratejik çıkarlarıyla çatışmaya yol açmıştır. Çağdaş milli devlet biçimi alamadan Gürcistan büyük devletlerin çıkarları arasında sıkışıp kalmış, dış politik faktörler ile iç politik faktörler birbirine karışmıştır (Kukhianidze, 2010: 347).

1.2.2.Gürcistan'ın Siyasi Yapısı

Gürcistan, 24 Ağustos 1995'te kabul edilen Anayasaya göre, 31 Mart 1991'da yapılan referandum ve 9 Nisan 1991'da kabul edilen bağımsızlık yasası ile bağımsız, birleşmiş ve bölünmez bir devlet olarak kurulmuş olup, yönetim şekli demokratik cumhuriyettir.

Gürcistan'ın idari yönetim birimleri 9 bölge, 9 şehir ve Abhazya Özerk Cumhuriyeti ve Acara Özerk Cumhuriyeti'nden oluşan iki özerk cumhuriyetten oluşmaktadır. Anayasada güçler ayrılığı ilkesi benimsenmiştir. Parlamento ve Devlet Başkanı seçimle işbaşına gelmektedir. Devlet Başkanı, yürürlükte olan Anayasa hükümlerine göre önemli konularda esas karar mercii ve tek yetkili makamdır.

Bununla birlikte, 15 Eylül 2010'da parlamentoda kabul edilen (ve büyük bir bölümü 2013 yılında yürürlüğe girecek olan) son Anayasa değişikliği ile Devlet Başkanı'nın yetkileri Başbakan lehine önemli ölçüde kısıtlanmış; güçler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı kuvvetlendirilmiş; hükümet, ülkenin iç ve dış siyasetini yürüten ve yönlendiren temel yürütme organı kanadı haline getirilmiştir.

Devlet Başkanı, beş yıllık süre için eşit ve gizli oyla yapılan tek dereceli genel seçimle seçilmektedir. Aynı kişi Devlet Başkanlığı görevine en fazla iki müteakip dönem için seçilebilmektedir. 2008 seçimlerinde ikinci defa Devlet Başkanı olarak seçilen Mikheil Saakaşvili'nin görev süresi 2013 yılında dolacaktır. Tek kanattan oluşan parlamento, yarısı nispi temsil, diğer yarısı tek-sandalyeli çoğunluk sistemiyle seçilen 150 üyeden oluşmaktadır. Seçimler dört yılda bir yapılmaktadır. Siyasi parti veya blokların Parlamentoda temsil edilebilmeleri için aşmaları gereken ülke barajı %5'tir. Parlamento Başkanlığını, 7 Haziran 2008 tarihinden bu yana Davit Bakradze yürütmektedir.

21 Mayıs 2008 tarihinde yapılan son Parlamento seçimleri sonucunda, Birleşik Ulusal Hareket Partisi 119 milletvekili, Birleşik Muhalefet Bloğu 17 milletvekili, Hıristiyan Demokratik Hareket Partisi 6 milletvekili, İşçi Partisi 6 milletvekili, Cumhuriyetçi Parti 2 milletvekili olmak üzere toplam 5 siyasi parti/blok Parlamento'ya girmeye hak kazanmıştır. Ancak Birleşik muhalefetten 12 milletvekili seçim sonuçlarını protesto ederek, Parlamento'ya girmeyi reddetmiştir. Boş kalan sandalyeler ara seçimlerle doldurulmuştur. Parlamento'da bazı milletvekilliklerinin düşmesi, değişik görevlere atanmaları ve vefatı gibi sebeplerle, hâlihazırda 150 sandalyeden 10'u boştur (Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı: Erişim Tarihi, 26.01.2012).

1.2.3.Gürcistan'ın Coğrafi Konumu

Gürcistan Güney Kafkasya'nın orta bölgesinde, Kür Irmağı Havzası'nı kaplayan verimli bir arazide bulunmaktadır. Batısında Kolehida (Eger), kuzeyinde Kafkasya Sıradağları'nın orta kısmı yer almaktadır. Gürcistan'da birbirinden farklı üç bölge vardır (Mert, 2004: 105).

Gürcistan'ın Rusya ile olan sınırları boydan boya Büyük Kafkaslar ile kaplanmış olup, ülkenin büyük kısmını bu dağların uzantısı oluşturmaktadır. Dağlardaki buzullardan beslenen akarsular aşağıya doğru birleşerek nehirleri oluşturur, bu nehirlerin çoğu Karadeniz'e dökülür (Yalçınkaya, 2006: 169). Merkezde tektonik bir çöküntü veya çukur; güneyde (Mert, 2004: 105). İse Küçük Kafkaslar yer almaktadır (Yalçınkaya, 2006: 169).

Doğu-batı istikametinde 450 km., güney-kuzey istikametinde 200 km. derinliği olup, toplam kara sınır uzunluğu 1168 km. deniz sınır uzunluğu ise 224 km.dir (Mert, 2004: 105). Gürcistan'ın güneyinde Türkiye ve Ermenistan, doğusunda Azerbaycan, batısında Karadeniz, kuzeyinde ise RF yer almaktadır (Sapmaz, 2008: 56).

1.2.4.Gürcistan'ın Jeopolitik ve Jeostratejik Konumu

Jeopolitik açıdan Gürcistan kendi komşularından daha önemli avantajlara sahiptir. İlk olarak Gürcistan Kafkasların açık denizlere çıkışı olan tek devletidir (İbrahimli, 2001:

31). Karadeniz'e açılım Gürcistan'ın jeopolitiğini güçlendirici etkiye sahiptir. Bu özellik Gürcistan'ı diğer iki Güney Kafkasya cumhuriyetinden daha avantajlı duruma getirmekte, daha bağımsız davranabilme olanağı tanımakta ve ulaştırma alanında önemli olanaklar sunmaktadır.

Orta Asya, Kafkasya ve Karadeniz eksenlerinde yaşanan gelişmeler karşısında Batı (ABD ve AB) açısından Gürcistan sahip olduğu coğrafi konumu itibariyle önemli bir ülkedir (Kanbolat, 2004: 54).

1.2.5.Gürcistan'ın Demografik Yapısı

Gürcü toplumu değişik kardeş topluluk elementlerinin katılımıyla meydana geldi. Kartvelien gruplar: Kartlar, Megreller-Ç'anlar ve Svanlardır. Bu gruplar kendi aralarında birtakım boylara ayrılırlar: Kartlılar, Kahlılar, Pşav-Hevsurlular, Mtiul-Mohevliler, İmretliler, Guryalılar, Raçvelliler, Leçhumlular, Acarlar, Meshler, Cavahlar, Şavşlar, Klarclar Karvel boyunu oluştururlar (Berdzenişlivi Nikolaz ve Canaşia Simon, 2000: 31).

1.3.Soğuk Savaş Sonrası Gürcistan'ın Dış Politika Arayışları

1.3.1.Zviad Gamsakhurdia Dönemi ve Dış Politikası

28 Ekim 1990'da Gürcistan'da ilk kez çok partili seçimler yapılmıştır. Bu seçimlere "SSIR", "Georgian Helsinki Union" ve diğer karşıt gruplar katılmıştır. Gamsakhurdia'nın da yer aldığı "Round Table- Free Georgia" (Yuvarlak Masa-Özgür Gürcistan) koalisyonu Ekim 1990 seçiminde oyların %64'ünü alarak iktidara gelmiştir.

14 Kasım 1990 tarihinde ise Gamsakhurdia "Gürcistan Cumhuriyeti Yüksek Kurulu'na başkan olarak seçilmiştir. 31 Mart 1991 tarihinde Gürcistan'da bağımsızlık hakkında bir referandum yapılmıştır. Referanduma katılan halkın %90'ı Gürcistan'ın Sovyetler Birliği'nden ayrılmasını istemiştir. Bu gelişmelerin ardından 9 Nisan 1991'de "Gürcistan Devleti'nin Bağımsızlığının Yenilenmesine Dair Sözleşme" ile bağımsızlık ilan edilmiştir (Yıldırım, 2011: 239).

Mayıs 1991 tarihinde Gürcistan'ın ilk seçilmiş Devlet Başkanı olan Zviad Gamsahurdiya BDT üyeliğine karşı çıkmıştır. Bu durum Azerbaycan örneğinde olduğu gibi Rusya tarafından kabullenilememiş ve Rusya Gürcistan yönetimini devirmeye yönelik çabaları desteklemiştir. Gamsahurdiya'nın "Gürcistan Gürcülerindir" sloganında şekillenen aşırı milliyetçi politikası da otonom bölgelerde rahatsızlığa neden olmuştur (Kasım, 2011: 63).

Gürcistan'ın bugün çözmek durumunda olduğu en ciddi problemlerin hepsi Gamsakhurdia zamanında ortaya çıkmış olanlardır. Abhazya ve Güney Osetya problemlerine olan uzlaşmaz yaklaşımı mantıklı çözümleri imkânsız kıldı. Onun radikal tutumu Abhaz ve Osetler arasındaki ılımlılara radikal düşünenlerin gerisinde kalmaktan başka seçenek bırakmadı. Sonuç olarak yüzbinlerce insan kökenlerinden ayrıldı (Henze, 1995: 26).

1980'li yılların sonu, 1990'lı yılların başlarındaki ulusal bağımsızlık hareketi Gürcistan'da şovenistlik kazanarak ülke içinde ciddi sorunlar yarattı. Avarların büyük bir kısmı ülkeyi terk etti, Berzenler Yunanistan'a göç etti. Azerbaycan Türklerinin 100.000 kadarı sert baskılar sonucu çıkarıldılar. (kovuldular). Onların toplu halde yaşadığı Borçalı bölgesindeki etnodemografik durumun değiştirilmesi süreci başladı. Bolnisi mıntıkasında, Kazreti kasabasının tamamı, Dmanisi mıntıkasından esasen yerli Azerbaycanlıların Mhedrioni silahlı bölüklerinin baskısıyla Azerbaycan'a gönderildi. Boşalan evlere diğer bölgelerden getirilen Gürcüler yerleştirildi (İbrahimli, 2001: 30).

Gamsakhurdia başarılı bir politikanın düzenli olarak uygulanması için gereken uzlaşma ve olumlu yaklaşım kabiliyetlerinden hiçbirini göstermedi. Birkaç ay gibi kısa bir dönemde iş birliğine girebileceği bütün Gürcü politik gruplarını uzaklaştırdı. Hepsinden kötüsü politik işlerde yoğunlaşan Gamsakhurdia ekonomik ve sosyal reformları göz ardı etti (Henze, 1995: 26).

Ayrıca Rusya'ya Gürcistan'ı istikrarsızlaştırması için uygun ortamı da Gamsahurdiya'nın politikasının sağladığı söylenebilir. Sonuçta Abhazya, Güney Osetya ve Acaristan'da ortaya çıkan sorunlar Gürcistan'ın dış politikasını ve iç istikrarını etkilemiştir (Kasım, 2011: 63).

Mayıs 1991’de Devlet Başkanlığına seçilen Zviad Gamsakhurdia Ocak 1992’de (Kasım, 2011: 63). Gürcistan’ı terk etmek zorunda kalmıştır (Yıldırım, 2011: 240).

1.3.2.Eduard Şevardnadze Dönemi ve Dış Politikası

Gamsakhurdia 6 Ocak 1992’de ülkeyi terk etmiştir. Bunun üzerine devlet; Hükümet Konseyi, Askeri Konsey ve Danışma Meclisi tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Başkanlığı Tengiz Sigua üstlenmiştir. Hükümet Konseyi’nin daveti üzerine eski SSCB Dış İşleri Bakanı Eduard Şevardnadze Gürcistan’a gelmiş, (Yenigün Cüneyt ve Bolat Mehmet Ali, 2010: 460-461). Büyük zorlukların ardından 11 Ekim 1992’de Gürcistan’da seçimler gerçekleşmiş, ancak bu seçime Güney Osetya, Abhazya ve Megrelya’nın büyük kısmı katılmamıştır.

Gamsakhurdiya yanlıları sürekli seçimi boykot eylemlerinde bulunmuşlardır. Rakiplerin bulunmadığı seçimde Şevardnadze, oyların %86’sını alarak Parlamento Başkanlığı’na seçilmiştir. Sonunda 4 Kasım 1992’de yeni Parlatentonun ilk toplantısında Şevardnadze oybirliği ile başkanlığa seçilmiştir (Demir, 2004: 734-735).

Şevardnadze ülkeye döndüğünde Gürcistan Devleti’nin varlığı sorgulanır durumda idi. Abhazya ve Güney Osetya Gürcistan’dan ayrılma yönünde karar almış, Acaristan ve Cavahetya fiili durum sebebiyle merkezi otorite dışına çıkmıştı. Bunun yanında ülkede merkezi otorite kalmadığı gibi, hemen hemen eşit güçteki siyasi örgütler arasında yönetimin geleceği konusunda uzlaşa da sağlanamamıştı. Duruma hâkim olacak siyasi gücün yokluğu karşısında Şevardnadze kurtarıcı olarak karşılanmıştı (Ağacan, 2002: 34).

Şevardnadze, iktidara geldiği zaman önemli bir dış desteğe sahip olmuştur. SSCB’nin dış işleri bakanlığını yürüttüğü sırada dünyada bıraktığı olumlu izlenim, bu göreve gelince de sürmüş ve onun ülkede başarılı sonuçlar alacağına dair bir inanç gösterilmiştir. Bunun en güzel örneklerinden biri olarak, Şevardnadze’nin iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra, ülke içinde umudun kaybedildiği Birleşmiş Milletler’e

üye olunmasının sağlanması gösterilebilir. Rusya ile yakınlaşan ilişkileri de yine Gürcistan açısından olumlu bir durum yaratmıştır.

Diğer komşu ülkeler de bu yeni başkana karşı iyimser bir yaklaşım sergilemişlerdir. İç dengelere gelince, bu konuda çok fazla sorun görülmüştür. Ülkenin üç yerinde aynı anda savaşla mücadele zorunda kalınmıştır. Abhazya, Osetya ve Gamsahurdiya yanlılarının bulunduğu Megrelya'da savaş hali sürmüştür (Demir, 2004: 734).

Gürcistan 1992 yılında Dünya Bankasına ve IMF'ye katılmış ve bundan kısa bir süre sonra her iki kuruluşun işbirliğiyle reform programını başlatmıştır (Papava, 1995: 55). Reform programı savaş nedeniyle kesintiye uğramış ve bu olgu, kanun ve düzenin bozulmasını da beraberinde getirmiştir. Sosyal istikrarın yeniden sağlanmasıyla birlikte, Bretton Wood kuruluşlarıyla olan ilişkilerimiz 1994 yılının başlarında yeniden tazelenmiştir (Papava, 1995: 55).

Bu arada Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'ye karşı eski Başkan Zviad Gamsahurdiya'nın başlattığı mücadele, ülkeyi yeni bir iç savaşa doğru sürüklemiş, ayrılıkçı bölgeler ile mücadele sonucu zayıflayan Gürcü Hükümeti'ni daha da zor durumda bırakmıştı.

İktidarını devam ettirebilmek için dış askeri yardımın zorunlu olduğunu hisseden Şevardnadze, Rus askerinin yardıma gelmesi karşılığında BDT üyeliğini kabul edeceğini açıklamıştı. 3 Şubat 1994 tarihinde Rusya ile Gürcistan arasında imzalanan Dostluk ve İş Birliği Anlaşması uyarınca, Gamsahurdiya'ya bağlı güçler ve Abhazya'daki ayrılıkçılar karşısında Şevardnadze'ye yardım amacıyla 23.000 Rus askerinin Gürcistan'a girmesine karar verilmiştir.

Gürcistan yönetimi, Rusya'nın bu askeri yardımı karşılığında topraklarındaki üç adet askeri üssün Ruslara verilmesini, Poti de dâhil olmak üzere Karadeniz'deki limanların Rusya'ya açılmasını ve BDT üyeliğini kabul etmiştir. Ayrıca bu anlaşmayı takiben 14 Mayıs 1994 tarihinde Abhazya'daki çatışmaya ilişkin imzalanan ateşkes ile bölgeye BM gözetimi altında BDT barışı koruma güçlerinin yerleştirilmesine onay verilmiştir

(Yapıcı, 2010: 302-303). Bölgeye daha aktif müdahale etmek isteyen ABD, 2003'te yaşanan iç karışıklıklardan sonra Şevardnadze'yi 23 Kasım 2003'de görevini terk etmek zorunda bıraktı (Yalçınkaya, 2006: 177).

II. BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ SONRASI GÜRCİSTAN DIŞ POLİTİKASININ OLUŞUMUNA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Gürcistan Cumhuriyeti'nin dış politikasını başlıca dört konu oluşturmaktadır: Bunlardan ilki Gürcistan'da yaşanan etnik sorunlar; ikincisi sanayileşme devriminden sonra tüm dünya ülkelerini yakından ilgilendiren “enerji” konusu; üçüncüsü özellikle son yıllarda gündeme taşınan NATO ve AB gibi önemli uluslararası örgütlere üyelik girişimleri; son olarak da Rusya ve ABD'nin Güney Kafkasya'daki faaliyetleridir (Yıldırım, 2011: 255).

2.1.İç Faktörler

2.1.1.Kozmopolit Etnik Yapı

Bünyesinde farklı etnik grupları barındıran ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bu konuyla ilgili çeşitli sorunlarla karşılaşan Gürcistan'ın bugün içinde bulunduğu durum kendisi kadar diğer bölge devletlerini de ilgilendirmektedir. Bölge denklemlerini değiştirebilecek potansiyele sahip olan unsurların oluşturduğu hareketliliklerin tesirleri şu ana dek pek çok bölgesel ve etnik çatışmanın meydana gelmesini sağlamıştır. Bugün “dondurulmuş” olarak adlandırılan bu sorunlar Batı'nın bölgeye olan yaklaşımını da ölçer vaziyettedir (Öztarsu, 2010d: Erişim Tarihi, 20.11.2011).

Orta Çağ'da Gürcü Çarlarının Gürcistan'ın savunması ve güvenliği için sınır bölgelerinde Türk kavimlerinin yerleşmesini ve mevcudiyetlerini sürdürmesi için her zaman özel çaba gösterdiğini ortaya koyan çok sayıda örnek mevcuttur.

Bu bağlamda Gürcistan-Ermenistan sınırı boyunca bütün bir bölgede (Borçalı) Türklerin yerleşmesi, Tiflis'in Türk köyleri (Soğanlı, Karaçöp, Karayazı, Carticela-Muşamlı ve Kaspî vilayetindeki 40'dan fazla köy ve dğ.) ile çevrili olması rastlantı değildir. Bu yerleşim Tiflis ve genelde Gürcistan için bir nevi güvenlik kuşağı oluşturmuştur. Bu güvenlik kuşağının dağılması Gürcistan'ın içten aşınması sürecini hızlandırmaktadır (İbrahimli, 2001: 33).

Bu arada Gürcüler Azerbaycanlıların yerlerinden edilmesiyle boşalan köy ve kasabalara esasen Ermenilerin yerleşmekte olduğunu iyi bilmektedirler. Azerilerin çıkarıldığı köy ve kasabalara Ermeniler yerleşmektedir (İbrahimli, 2001: 33).

Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusyası arasında Nisan 1829'da imzalanan Edirne Anlaşması öncesine kadar, Gürcistan Ermenileri Tiflis başta olmak üzere genelde kentlerde oturuyorlardı. Ancak, Edirne Anlaşması ile birlikte Çarlık Rusyası, günümüz Gürcistan'ı içindeki 10 Osmanlı sancağı ile Ahıska Türklerine ait toprakları ve Güneybatı Kafkasya'yı ele geçirdi.

Çarlık Rusya'sının işgal ettiği Güneybatı Kafkasya'nın Müslüman halkı Osmanlı topraklarına, Osmanlı sınırları içindeki Doğu Anadolu'da yaşayan Ermenilerin bir kısmı da, bölgenin boşalmasından istifade ederek, söz konusu bölgeye göç ettiler. Böylece 19. yüzyılın ilk yarısında yaşanan zorunlu ve gönüllü göçlerle Güneybatı Kafkasya'nın bugünkü şeklini alan etnik yapısının temelleri atıldı (Kanbolat, 2007b: 20).

Gürcistan Devleti etnopolitik açıdan Güney Kafkasya'nın en karmaşık yapısına sahiptir. Karmaşık etnik yapı, Sovyet döneminde Cumhuriyette çok sayıda özerk yapılaşmaya neden olmuştur. 3 Güney Kafkasya ülkesinden Gürcistan, etnik yapı içinde ana etnik grubun (Gürcülerin) en az olduğu ülkedir. Ermenistan'da Ermeniler nüfusun %97-98'ini, Azerbaycan'da Türkler nüfusun %85-90'ını oluşturduğu halde, Gürcistan'da Gürcülerin oranı %55-60 civarındadır (İbrahimli, 2001: 29).

Tarih boyunca çatışmaların pek eksik olmadığı Kafkasya bu özelliğini Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden sonra da sürdürmüştür. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte hatta daha süreç içerisinde etnik temelli sorunlar bölgede çatışmaya dönüşmüştür. Rusya'nın bölgeyi yeniden kontrol etmek için sorunları kullanma politikası Kafkasya'nın kalkınmasını geciktirmekte ve istikrarın önünde önemli bir engel olmaktadır (Kasım, 2008: Erişim Tarihi, 20.11.2011).

2.1.1.1.Abhazya Sorunu

Yüzölçümü 8.600 kilometrekare olan Abhazya'nın başkenti yaklaşık 125.000 nüfusa sahip Suhumi'dir. Abhazlar, 12nci yüzyıldan daha geriye uzanan köklü devlet geleneğine sahip Kafkasya'nın en eski yerli halklarından biridir. Sünni Müslüman olan Abhazlar, Abhazca konuşmaktadırlar (Mert, 2004: 52).

1870'li yıllarda nüfusun büyük bir bölümünü Abhazlar oluştururken 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra bölgenin nüfus yapısı değişmeye başlamıştır. Bu savaş sonrasında Abhazların büyük bir bölümü Osmanlı İmparatorluğu'na göç etmiş ve göç edenlerin topraklarına Batı Gürcistan'dan gelen çok sayıda Gürcü yerleşmiştir.

Bütün bu göç ve sürgünler sonucunda dahi Abhazya'da Abhazlar Çarlık Rusya'sı yıkıldığında nispi çoğunluğa sahiptirler. 1917 Bolşevik İhtilali'nden sonra Abhazya, 11 Mayıs 1918'de kurulan Birleşik Kafkasya Cumhuriyeti'nin sınırlarına dâhil oldu (Sapmaz, 2008: 72).

1918-1921 yıllarında Abhazlarla Gürcüler arasında çatışmalar olmuştur. 1921 yılında Kızıl Ordu'nun işgalinden sonra (Kasım, 2011: 66). Birleşik Kafkasya Cumhuriyeti ortadan kalktı ve Abhazya 1922 yılında birlik cumhuriyeti oldu (Sapmaz, 2008: 72). Abhazya ve Gürcistan eşit statüde Sovyetler Birliği içinde yer almışlardır. Ancak 1931 yılında otonom bir yapıda Abhazya, Gürcistan'a katılmak zorunda kalmıştır. 1937 yılından Stalin'in ölümüne kadar Abhazya'da Gürcüleştirme politikası uygulanmıştır. Stalin sonrası dönemde Abhazların bazı hakları geri verilse de Gürcülerle olan gergin ilişkiler devam etmiştir (Kasım, 2011: 66).

Abhazlar'da yakın dönemdeki ilk hareketlenme 1978'de yaşanmıştır. Bu tarihte Müslüman ve Hıristiyan Abhazlar, kendi ülkelerinde azınlık durumuna düşmüşlerdir. Buna bağlı olarak ilk defa Gürcistan'dan ayrılarak Rusya'ya bağlanma isteklerini dile getirmişlerdir. Bu konuda, Kuzey Osetler Abhazlar'a destek vermişlerdir. Gürcistan'ı tedirgin etmek istemeyen Rusya, bu isteği reddetmiş, ancak daha fazla kültürel özerklik önerilerini ve politik hayata katılma taleplerini kabul etmiştir (Demir, 2003: 177).

18 Mart 1988'de Abhazya Komünist Partisi Birinci Sekreteri Boris Adeibu'nun cesaretlendirdiği Abhazya Halk Cephesi, Gürcistan'dan ayrılma kararını kabul etmiştir. Bunun ardından yaz boyunca çatışmalar artmış ve 1988 yılı sonuna doğru milliyetçi ve bağımsızlık yanlısı dört siyasi parti kurulmuştur. Bunun karşısında Gürcistan Komünist Partisi 3 Kasım 1988'de bir bütün olarak Gürcistan'ı öne çıkararak bir program yayınlamıştır. Ortam iyice gerginleşmiştir. İşte bu dönemde Abhaz Özerk Cumhuriyeti'nin Komünist Partisi 1. Sekreteri B. Adeibu liderliğindeki milliyetçi Abhazlar, 18 Mart 1989'da "Lykhny Mektubu"nu yayınlamışlardır. Bu mektupta SSCB'den milletler rejimini gözden geçirmelerini ve Abhazya'nın Gürcistan'a eşit bir cumhuriyet olmasını talep etmişlerdir (Demir, 2003: 178-179).

Sovyetler'in dağılma süreciyle beraber, tüm eski cumhuriyetlerde olduğu gibi, Abhazya'da da bir milliyetçi hareketlenme görülmüştür. Milliyetçi bloğun başındaki Gamsahurdiya'nın iktidara gelmesiyle birlikte tüm ülke içinde bir Gürcüleştirme politikası başlatılmıştır (Demir, 2003: 178).

Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinin başlamasıyla birlikte Abhaz ve Gürcüler arasında çatışmalar görülmeye başlanmıştır. İlk kanlı çatışma Mart 1989'da Abhazya'nın kuzeyinde yaşanmıştır. Aynı yılın Temmuz ayında Abhazya Devlet Üniversitesi'nde yapılmak istenen bir yeniden düzenleme nedeniyle çıkan çatışmalar Rusya'dan Sovyet İçişleri Bakanlığı Kuvvetleri'nin müdahalesine yol açmıştır (Kasım, 2011: 66).

Abhazya, Birliğin dağılmasının ardından 23 Temmuz 1992 tarihinde fiilen (de facto) Gürcistan'dan bağımsızlığını ilan etmiştir. Bunun üzerine, 14 Ağustos 1992 tarihinde Gürcü kuvvetlerinin Abhazya'nın başkenti Sohum'a girmesi ve buna Abhaz kuvvetlerinin cevap vermesiyle patlak veren Gürcistan-Abhazya ihtilafı topyekûn savaşa dönüşmüştür.

Bu savaş bir yıldan fazla sürmüş ve 30 Eylül 1993'de Gürcü kuvvetleriyle birlikte büyük ölçüde Gürcü nüfusunun da Abhazya'yı terk etmesiyle sonuçlanmıştır. Savaşta iki taraftan yaklaşık 7 bin kişi ölmüş, 250 bin Abhazyalı Gürcü mülteci durumuna

düşmüştür. 1992-93 yılları arasındaki Gürcistan-Abhazya Savaşı, Abhazya açısından büyük bir sosyal ve ekonomik yıkımı getirmekle kalmamış, Gürcistan ile yeniden bir araya gelme seçeneğini de büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır (Kanbolat, 2008b: 53).

1994 yılında yeni anayasayı kabul ederek Vladislav Ardzinba başkanlığında yeniden bağımsızlık talebinde bulunan Abhazya, iç bütünlüğü sağlamaya çalışan Gürcü yönetime oldukça büyük zorluklar çıkarmıştır. Uzmanlara göre Abhazya'nın bağımsızlığını ilk ilan ettiği tarihte hedeflediği iki yol vardı; ilki Gürcistan haricinde tam bağımsız bir devlet, ikincisi ise Gürcistan ile beraber federasyon yapılmasına gidilmesi (Öztarsu, 2010a: Erişim Tarihi, 02.12.2010).

Anlaşmazlığın temelinde, Abhazya'nın statüsünün ne olacağı hususu yatmaktadır. Abhazlar tam bağımsızlık isterken, Gürcüler, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü korumaya çalışmakta, federasyon ve konfederasyon sistemine sıcak bakmamaktadır. Diğer önemli bir sorun da mültecilerin durumudur. Çatışmalarda, yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan Gürcülerin, Abhazya'ya geri dönüşü sürüncemede kalmaktadır. Abhazlar, Gürcülerin geri dönüşü için önkoşul olarak, egemenliklerinin tanınmasını ısrar ederken, Gürcüler geri dönüşün, Abhazya ile federal özerklik anlaşması imzalandıktan sonra, olmasını istemektedir (Kantarıcı, 2006: 84).

2.1.1.2.Güney Osetya Sorunu

Bugün suni şekilde ikiye bölünmüş olan Osetya'nın kuzey bölümü RF içerisinde özerk bir cumhuriyet, güney bölümü ise Gürcistan'a bağlı özerk bir bölgedir (Sapmaz, 2008: 75). Yüzölçümü yaklaşık 3.900 km kare olup, (Yalçinkaya, 2006: 189). Yönetim merkezi Tskhinvali'dir (Yalçinkaya, 2006: 189).

Kafkas Dağları'nın kuzey ve güney yamacında yaşayan Osetler, Hint-Avrupa ırkına mensup İran kökenli bir Kafkas halkıdır (Sapmaz, 2008: 75). Osetçe, Hint-Avrupa dil ailesinin İran koluna girmektedir. İron ve Digor olmak üzere iki dil konuşuluyor. Bu yüzden aynı millet olmakla birlikte Osetleri "İron Osetler" ve "Digor Osetler" olarak ikiye ayırabiliriz. İron Osetler Ortodoks Hıristiyan, Digor Osetler ise Müslüman'dırlar

(Özby, 2008: Erişim Tarihi, 03.02.2012). Nüfusun çoğunluğu Ortodoks Hıristiyanlardan oluşuyor (Özby, 2008: Erişim Tarihi, 03.02.2012).

Osetya ile Rusya'nın ilişkileri 18. yüzyılın başlarına kadar gider. Osetyalılar Rusların Kafkaslara doğru yayılmasıyla birlikte tamamen Rusya'nın vesayeti altına girme konusundaki düşüncelerini sık sık dile getirdiler. Rusların vesayeti altına girmek amaçlarını gerçekleştirmek için Oseler 1749-1752 yılları arasında S. Petersburg'da devamlı elçilik dahi bulundurdular.

Elçiliğin görevi Rusları Osetya'yı vesayetleri altına almalarına ikna etmektir. Aralık 1751'de Rus Çariçesi Elizavete Petrovna Osetyalı elçilik heyetini kabul etti. Elçiler Çariçe Elizavete'den Osetya'nın Rusya topraklarına dâhil edilmesini, Kafkaslar'da serbest dolaşım hakkını ve Ruslar ile gümrüksüz ticaret imtiyazı verilmesini talep ettiler. Rus Çariçesi son iki isteği hemen kabul etti. Osetya'nın Rus İmparatorluğu'na katılması isteğine karşı ise Osmanlı ve İran ile ilişkilerini bozacağı gerekçesiyle çekimser davrandı. Ruslar, karşılık olarak Oset elçilik heyetinden Osetlerin Rus tarafını tutmalarını ve aralarında Ortodoksluğu teşvik etmelerini istedi.

1768'de Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya İmparatorluğu arasında savaş başladı. Kafkaslarda ilerleyen Rus Orduları 1769'da Tshinvali'ye geldiler. Türklerle yapılan çatışmalarda Osetyalılar Rusların tarafında yer aldılar. 1770 yılında Osetyalılar, topraklarının Rus İmparatorluğu topraklarıyla birleşmesi isteklerini yenilediler. Rusya bunun üzerine Daryal Vadisi'nde bir Oset köyü olan Tsimi'de ilk karakol ve gözetleme istasyonu kurdu. 3 Haziran 1774'te Mazdok yakınlarında Türk ordusu Ruslar tarafından yenilgiye uğratıldı. Savaş sonrası iki devlet arasında "Küçük Kaynarca" barış anlaşması imzalandı.

Bu anlaşmaya göre Osetya toprakları Kabardino topraklarıyla birlikte Ruslara geçti. 1801 yılında ise Doğu Gürcistan, Rusya İmparatorluğu topraklarına geçti. Resmi olarak Rusya topraklarında görünmesine rağmen, 1830 yılında tamamen ele geçirilmesi amacıyla gönderilen iki büyük Rus askeri keşif harekâtına kadar Güney Osetya'nın dağlık kesimleri hala Rusların kontrolü dışındaydı. 1843 yılında Ruslar tarafından Tiflis

eyaleti oluşturuldu ve Osetya buraya bağlı bir idari birim haline getirildi (Özbay, 2008: Erişim Tarihi, 03.02.2012).

Gürcistan'da Sovyet rejiminin kurulmasından sonra da, Oset halkının Çarlık Rusya'sı dönemindeki ikiye bölünmüşlük durumu devam etti. Güney Osetya, 20 Nisan 1922'de, özerk bölge statüsüyle, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlandı. Diğer bölümü, Kuzey Osetya bölgesi adıyla, 1925'te RF'ye bağlanmıştır. Kuzey Osetya Özerk Bölgesi, 5 Aralık 1936 yılında özerk cumhuriyet statüsüne yükselmiştir (Kantaracı, 2006: 88).

Günümüze kadar devam eden Gürcü-Oset düşmanlığının temeli; Osetlerin 1918-1919 ve 1920 yıllarında meydana gelen Köylü ayaklanmasında, Bolşeviklerin yanında yer alması, söz konusu her üç ayaklanmanın da Gürcü hükümeti tarafından kanlı bir şekilde bastırılmasına dayanmaktadır (Kantaracı, 2006: 88).

Sovyetler Birliği'nin dağılma süreci ile birlikte artan milliyetçi talepler dilleri Farsça'ya yakın olan Osetleri de etkilemiş ve öncelikle Kuzey Osetya ile birleşme talebinde bulunulmuştur. Gürcistan Aralık 1990'da Güney Osetya'nın özerk bölge statüsünü kaldırmış ve Ocak 1991'de Gürcü birliklerinin Şinvali'ye girmesiyle Güney Osetya'da bir iç savaş başlamıştır (Kasım, 2011: 71). Bu arada Gürcistan'ın diğer bölgelerinde de yaşayan yaklaşık 200 bin Oset Kuzey'e göç etti. Mart 1992'de Kafkas Dağlı Halkları Konfederasyonu Parlamento toplantısı Kuzey Osetya'nın başkenti Terekale'de (Vladikavkaz) yapıldı.

Haziran 1992'de Yeltsin-Şevardnadze görüşmesinde Gürcü-Oset çatışmasının durdurulması için Dagomis Antlaşması imzalandı. Temmuz 1992'de Rusya'nın müdahalesi ile çatışmalar sona erdi. Ancak Güney Osetya'nın Kuzey ile birleşerek RF'nun parçası haline gelmek yönündeki talebi ve bu uğurda siyasi mücadele devam etti. 1998'de Güney Osetya Başbakanı Vladikavkaz'da öldürüldü. Bu ve benzeri suikastlar, Gürcistan ile Osetler arasındaki uyuşmazlığı güçlendirdi (Yalçınkaya, 2006: 190).

2.1.1.3.Acaristan Sorunu

Gürcistan Cumhuriyeti'ne bağlı, Türkiye sınırında, Karadeniz sahilinde yer alan özerk bir cumhuriyettir. Sovyet dönemindeki ismi Adjarskaya Avtonomnaya Sovetskaya Sotsialiticheskaya Respublika'dır. Yüzölçümü yaklaşık 3000. km kare olup nüfusu 393.000 (1997), başkent Batum'dur. Acarya halkının önemli bir kısmını oluşturan ve bölgeye adını veren Acarlar, İslamiyet'i kabul etmiş olan Gürcüler olup, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra bölgenin Rusya'ya bağlanması üzerine Müslüman halkın önemli bir kısmı Türkiye'ye göç etmiştir (Yalçınkaya, 2006: 198).

Acara bölgesi, 1627 yılından 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonuna kadar Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde kalmıştır. Savaşın sonunda Acara, Rus hâkimiyetine girmiştir. Daha sonra Rusya, Birinci Dünya Savaşı'ndan Brest-Litovsk Antlaşması'yla çekilince bölge hâkimiyeti yeniden Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Ancak Osmanlı'nın son dönemlerinde Acara, İngiliz işgaline maruz kalmıştır. 1921'de Osmanlılar, yeniden Acara'ya girerek, buraya sahip olmuştur. Fakat bölgedeki Osmanlı hâkimiyeti uzun sürmemiş; 16 Mart 1921'de Moskova, 13 Ekim 1921'de Kars Antlaşmalarıyla Acara, Gürcü yönetimine bırakılmıştır (Yıldırım, 2011: 243-244).

Josef Stalin zamanında buradaki yerli Müslüman halk bölge dâhilinde ayrılıkçılık çıkardığı suçlamasıyla Kazakistan'a göç ettirilmiştir. Sovyetler Birliği'nin yıkılışına kadar sükûnetini koruyan bölgede 1991 yılından itibaren etnik ve bölgesel ayrılıkçı hareketler başlamıştır. Güçlü bağımsızlık hareketlerinin yayıldığı bu dönem üzerinde Gürcistan'ın ilk zamanlar izlediği aşırı milliyetçi politikaların da büyük etkisi vardır.

Ülkenin bağımsızlığını kazanmasını takiben Acaristan Yüksek Komisyonu Başkanı Aslan Abaşidze Tiflis yönetiminden bağımsız olarak, kendisine en büyük desteği sağlayacağını düşündüğü Rusya'yla yakınlaşmak amacıyla çeşitli anlaşmalar düzenlemiştir. Ayrıca yapılan yeni düzenlemelerde Tiflis yönetimine turizm, Batum Limanı ve sınır kapısı gelirleriyle ilgili çeşitli yaptırımlar uygulanmış, elde edilen gelirlerin merkezi yönetime verilmemesi kararlaştırılmıştır.

Gürcistan lideri Eduard Şevardnadze Acaristan'ın merkezden bağımsız faaliyetlerinin kabul edilemez olduğunu ve bundan dolayı Abaşidze'nin istifa etmesi gerektiğini belirtmiştir. Buna karşı Abaşidze Tiflis yönetiminin kendilerince yasal olmadığını ve Acaristan tarafından tanınmayacağını ilan etmiştir (Öztarsu, 2010a: Erişim Tarihi, 02.12.2010).

2.1.1.4.Ahıska Sorunu

Ahıskalılar, 1829 yılına kadar bir Osmanlı eyaleti olan Ahıska'da yaşayan Türklerdi. Rusya'nın 1829 yılında bu eyaleti Osmanlı'dan almasıyla Ahıska Türkleri Osmanlı yönetiminden ayrılmak zorunda kaldı ve zaman içinde önce Rusya'ya sonra da Gürcistan'a ilhak edilip bu ülkelerin yönetimlerine tabi oldular. Ahıska bölgesi bugün Kars-Ardahan'ın hemen karşısında Gürcistan'ın güneyinde yer alan oldukça geniş bir bölge; ama bugün bu bölgede Ahıska Türkleri yaşamıyor (Ertan, 2007a: Zaman).

14-16 Kasım 1944 tarihinde Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Ahaltsihe, Aspindzski ve Adigenski ilçelerine bağlı 224 köyden 92 binden fazla Ahıska Türkü Orta Asya'ya (Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan) sürgüne gönderilmiştir (Kanbolat, 2006: 58).

Sürülen Ahıskalıların sayısı 120 bin civarındaydı ve bunun 16 bini 10 gün süren zor yolculuk sırasında hastalık ve açlıktan vagonlarda ölmüş, cenazeleri de oraya buraya atılmıştı. Ahıska Türkleri o zamandan bu yana Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da yaşıyor. Özbekistan'da kalanların sayısı çok az; çünkü (Ertan, 2007a: Zaman). 1989 yılında çıkan kanlı olaylarda Fergana Vadisi'nde yaşayan Ahıskalılara karşı harekete geçen mahalli Özbekler çok Ahıskalının kanını dökmüş, çoğunu da yaşadıkları yerlerden göçe zorlamışlar, göçmenlere de sadece Rusya ve Azerbaycan kapılarını açmıştı.

Rusya'ya gidenler ise Krasnador bölgesinde geçici ikamete tabi tutulmuş, burada çok zor ve ayrımcı şartlar altında yaşamak zorunda kalmışlar, bunların bir kısmı da son birkaç yıl içinde Amerika'nın kucak açması ve yardımları sayesinde Amerika'ya göç

etmişlerdi. Bugün tahminen 10 bin civarında Ahıska Türkü Amerika’da yaşıyor. Bu sayının önümüzdeki yıllarda 20 bin civarına yükseleceği de söyleniyor. Bugün Azerbaycan’da 70 bin, Kazakistan’da 90 bin, Kırgızistan’da ise 30 bin kadar Ahıska Türkü yaşıyor. Başka yerlerde yaşayanlarla birlikte toplam sayının da 300 bin civarında olduğu tahmin ediliyor (Ertan, 2007a: Zaman).

Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze döneminde de Temmuz 1996 tarihli Kararname ile Ahıska Türkleri ile ilgili bir komisyon kuruldu. Gürcistan’ın Nisan 1999’da Avrupa Konseyi’ne üye olması çerçevesinde üstlendiği yükümlülüklerden biri, Ahıska Türklerinin 12 yıl içinde aşamalı olarak Gürcistana dönmelerini sağlamak. Bu yükümlülüğe göre Gürcistan, Avrupa Konseyi üyeliğini izleyen iki yıl içinde (2001) Ahıska Türklerinin dönüşlerini ve entegrasyonlarını sağlayacak bir yasa hazırlayacağını, üyeliği izleyen üç yıl içinde (2002) söz konusu yasanın uygulanmasını sağlayacağını, üyeliği izleyen yedi yıl içinde ise (2011) dönüşün tamamlanacağını taahhüt etti.

Dönüşün 2011 yılına kadar tamamlanması gerektiği hususu, 2005 yılı başında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ve Parlamenter Meclisi’nce yeniden teyit edildi. Gürcistan bu yükümlülüğü nedeniyle Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Denetim Komisyonu ve Bakanlar Komitesi Denetim süreci ile işbirliği yapmayı da kabul etti. Ancak, Gürcistan yönetimi 2003-2004 yıllarında yaşanan “Gül Devrimi” sürecini ve siyasi, ekonomik sıkıntıları gerekçe göstererek Ahıska Türklerinin Gürcistan’a dönüşünü sağlayacak adımları geciktirdi. Yükümlülüklerinin hiçbirini yerine getirmede, sürekli bahaneler üretti ve erteleme süreci devam etti.

Avrupa Konseyi Parlamentosu, 2004 yılında hazırladığı “Rusya Federasyonu ve bazı Bağımsız Devletler Topluluğu’ndan Yerinden Edilen, Sürülen ve Göçmen Durumuna Düşen İnsanların Sorunları” başlıklı genel raporunda, Ahıska Türklerine de yer verdi. Avrupa Konseyi Parlamentosu, 2005 yılında aldığı 1415 ile 1428 sayılı ve 2006 yılında aldığı 1477 sayılı kararla Gürcistan’a açıkça çağrıda bulunarak, 2011 yılına kadar Ahıska Türklerinin geri dönüşünün sağlanmasını istedi. Bu süreç içinde dönüşün desteklenmesi için Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası’na da başvurulması önerildi (Kanbolat, 2007b: 21).

2.1.1.5. Cevaheti Sorunu

Bağımsızlığını ilan ettiği tarihten bu yana toprak bütünlüğünü koruyamama sorunu yaşayan Gürcistan; Acaristan, Güney Osetya ve Abhazya gibi sorunlarla birlikte Ermenistan sınırındaki Cevaheti bölgesiyle ilgili de çeşitli sıkıntılar yaşamaktadır.

Gürcistan'daki toplam nüfusun yüzde 8'ini oluşturan Ermenilerin çoğunluğu Cevaheti bölgesinde ikamet etmektedir. Bölgenin asıl ahalisi olan Ahıska Türklerinin Josef Stalin döneminde başka bölgelere göç ettirilmesinden dolayı nüfusundaki değişiklikler bugünkü durumu meydana getirmiştir. Stalin'in göç ettirme ve yer değiştirme politikalarından payını alan Gürcistan'da, aynı kaderi paylaşan diğer Kafkasya bölgeleri gibi pek çok sorunla karşı karşıyadır.

Ahıska Türklerinin geri dönüşünü sağlayacak olan bürokratik işlemler bugün dondurulmuş vaziyet olarak durumunu korumaktadır. Bununla birlikte bölgedeki Ermeni nüfusun Gürcistan'a yönelik olumsuz etkileri son dönemlerde daha da artmıştır.

En son Gürcistan'da 30 Mayıs 2010 tarihinde gerçekleşen yerel seçimlerde Cevaheti Ermenilerinin durumu ile ilgili olarak çeşitli örgütler seçimlerin adil bir şekilde gerçekleştirilmediğini ve bu bölgede halkının kendi kendisini temsil etme hakkına sahip olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Siyasi zemine yöneltilen bu eleştirilerin arka planında Sovyetler Birliği sonrasında yaşanan tarih, kültür ve siyaset konularından doğan talepler yer almaktadır. Nüfusun çoğunluğunun Ermeni olmasından dolayı bölge üzerinde çeşitli haklar iddia eden Ermenilerin söylemleri şunlardır:

-Gürcistan yönetimi bu bölgede yaşayan etnik gruplara ayrımcılık yapmaktadır,

-Bölgedeki ekonomik, sosyal ve kültürel yapı Gürcistan'ın diğer bölgelerinden daha yetersizdir,

-Bölgenin kültürel ve siyasi özerklik statüsü kazandırmak üzere mevcut konumu tartışmaya açılmalıdır (Öztarsu, 2010b: Erişim Tarihi, 10.11.2011).

2.2.Dış Faktörler

2.2.1.Küresel Güçlerin Bölgedeki Nüfuz Mücadelesi

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Güney Kafkasya'da üç yeni devlet, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan cumhuriyetleri ortaya çıkmıştır. Bölge için mücadele eden güçler, bazen bunları ayrı ayrı ele alarak aralarındaki ihtilaflardan yararlanmaya çalışmış, bazen Güney Kafkasya'yı bir bütün olarak ele alıp, bu doğrultuda stratejiler üretmiş ve uygulamaya çalışmıştır (Arslanlı, 2009: 59).

20. yüzyılın son çeyreğinde ekonomik ve siyasal sorunlar yaşamaya başlayan Moskova'nın diğer bağlı cumhuriyetlerin yanında Kafkasya'daki cumhuriyetlerde de kontrolü kaybetmesiyle birlikte, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde bölgede yaşanan rekabet yeniden gündeme gelmeye başladı.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Kafkasya ve Hazar Havzası'ndaki enerji kaynakları ve enerji taşıma yolları üzerindeki rekabete Türkiye, İran ve Rusya bölge ülkesi olarak, Çin ve İsrail ise bölge dışından katılırken, ABD ile İngiltere ittifak halinde kendi uluslararası tekellerini de devreye sokarak ve Türkiye'yi de yanlarına alarak bölgenin kontrolünü Moskova'nın etki alanından kurtarma çabası içerisine girdiler. İngiltere'nin dışındaki Avrupa ülkeleri (Fransa, Almanya gibi) uluslararası tekellerine hükümetleri düzeyinde tam destek vererek bölgedeki pay kapma yarışına katılmaya çalışmaktadırlar (Gürses, 2001: 251-252).

Soğuk Savaş dönemi sonrasında yeni bağımsızlığına kavuşan ülkeler ve bu ülkeleri etki sahasına almak isteyen bölgesel ve bölge dışı güçler arasındaki mücadele, Kafkasya'da güvenlik konusunda yeni parametreleri ortaya çıkardı. Rusya'nın "Yakın Çevre" politikasıyla bölgede önceki hegoman konuma dönme çabası ve buna karşın, yeni bağımsızlığını kazanan ülkelerin egemenliklerini pekiştirme yönünde politikaları Kafkasya'daki etnik çeşitlilikle birleşince hem Kuzey Kafkasya'da Rusya Federasyonu'nun, hem de Güney Kafkasya'da bağımsızlığına kavuşan ülkelerin toprak bütünlüğünü tehdit eden güvenlik sorunları ortaya çıkarmıştır.

Çeçenistan'ın Rusya Federasyonu'ndan ayrılma talebiyle birlikte başlayan çatışmalar Rusya için ekonomik ve politik riskler getirirken, Rusya'nın Gürcistan ve Azerbaycan'ı kendi etki sahasına almaya yönelik politikası çerçevesinde bu ülkelerin iç ve dış sorunlarını kullanması, iki yeni bağımsızlığına kavuşan ülkelerin toprak bütünlüğünü tehdit eden güvenlik riskini doğurmuştur (Kasım, 2006: 19-20).

2.2.1.1.Rusya'nın Kafkasya Politikası ve Gürcistan

Geçmişte Kafkasya ile Orta Asya'yı da içine alan Avrasya'yı M.Ö. 1-2 yy.larda Hunlar kendi etki alanları altına almışlarsa da, bu coğrafyanın ikinci defa birleşmesi 13. yy.da Cengiz Han döneminde olmuştu. Bundan sonra 14. yy. sonunda kısa bir dönem Emir Timur bölgeyi kendi hükümranlığı altına aldı. Cengiz Han'ın oğul ve torunlarının kurduğu devletlerden Sibiry ve Rusya bozkırlarına uzanan coğrafyayı tek bir Altın Orda 16.yyın başına kadar kendi hâkimiyeti altında tutabildi. Bundan sonra bölgede yükselen güç ise Rusya İmparatorluğu oldu (Devlet, 2005: 3).

IV. İvan'ın Çarlığı zamanında (1547-1584), Ruslar güneye doğru yayılmaya başlamışlardır. 1552 yılında Kazan'ı alan IV. İvan, Rusya'nın sınırlarını Kafkasya'ya kadar genişletmiştir. I. Petro zamanında (1696-1724) da Kafkasya'nın Dağıstan ve Azerbaycan taraflarına seferler düzenlenmiştir. Bu seferler sonucunda başarılı sonuçlar alınmışsa da, Ruslar Kafkasya'da tutunamamışlardır (Çapraz, 2006a: 67).

17. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu ile Safeviler Devleti arasında Kafkasya'da nüfuz uğruna güçlenen rekabete açık şekilde müdahale edemeyen Rusya, genelde ekonomik yayılma politikasına önem veriyordu. Rusya hükümeti, Avrupa'nın Türkiye ve Fars Körfezi üzerinden Yakın Doğu ülkeleriyle ticari ilişkilerinin yönünü Volga-Hazar güzergâhına değiştirmek için Hazar kıyısı ülkelerin tacirlerine elverişli ortam sağlamaya çalışıyordu (Alizade, 2010: 106).

Rusya'nın ekonomik çıkarları ve Safeviler Devleti ile politik ilişkilerin belirlenmesi, Rus hükümetinin Hazar'ın doğu ve batı sahillerinin doğal coğrafi şartlarının daha derinden öğrenme gereksinimini ortaya koyuyordu (Alizade, 2010: 107).

17. yüzyıl başlarında Hazar, Rusya'nın serbest çıkışa sahip olduğu tek güney denizi idi. Büyük Petro, Rusya'yı Doğu-Batı ticaretinde aracı devlet konumuna getirme yönünde büyük çaba harcıyordu (Alizade, 2010: 106). Bu nedenle Büyük Petro, Hazar kıyılarına yalnızca ekonomik çıkarlar açısından bakmakla yetinmiyor, bu bölgeleri Rusya'ya bağlamayı hedefliyordu. Bu plan doğrultusunda Petro, daha 17. yüzyılın son on yılı içinde Safeviler Devleti'ni istila etmeyi planlamıştı. Nitekim 1694 yılında Hazar kıyısı ülkelerine saldırma kararı aldı (Alizade, 2010: 106).

Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) ve Kırım'ın ilhakı (1783), Rusların, Karadeniz'in kuzeyinde güçlü bir konuma gelmelerini sağlamıştır. Bundan sonra Ruslar, askeri ve politik ilgilerini Karadeniz'in doğusunda (Kafkasya'da) ve batısında (Balkanlar'da) yoğunlaştırmışlardır (Çapraz, 2006a: 67).

18. yüzyılın sonunda Rusya, Osmanlı'ya (Türkiye'ye) karşı bütün savaşlarda başarılı olmuştur. Rusya, Osmanlı'nın (Türkiye'nin) hâkimiyetinde, olan Çanakkale ve İstanbul Boğazlarına göz dikmiştir. Gürcistan, Osmanlı İmparatorluğu'nun saldırıları için uygun köprübaşı görevi yapmıştır. Gürcistan'ın ilhakından sonra Rusya, Türkiye'ye hem Balkanlar'dan hem de Kafkasya'dan saldırmıştır. İlaveten Rusya'nın, Gürcistan'a girişiyle beraber Rusya İmparatorluğu Kafkasya ve daha sonra Orta Asya'ya doğru genişlemiştir. Gürcistan, ileri doğru genişlemek için gereken ilk geçit olmuştur (Sharashehidze, 2012: 2).

1783 yılında Rus Çariçesi II. Katerina, yayınladığı bir fermanla, Gürcistan'ı himayesi altına aldığı resmen ilan etmiştir. Böylece, Güney Kafkasya'daki diplomatik gelişmelerde, Ruslar olaylara doğrudan müdahale etme imkânı bulmuşlardır. Gürcüler ve Ruslar arasındaki diplomatik ve askeri ilişkiler, Rusların Güney Kafkasya'ya nüfuz etmesinde büyük rol oynamıştır.

XIX. yüzyıla girerken, gerek dış baskılar, gerekse iç karışıklıklar dolayısıyla Gürcistan zor duruma düşmüştür. XII. Georgi'nin ölümü ile (1800) onun oğulları ve kardeşleri arasında taht mücadeleleri başlamıştır. Taht varislerinin her biri Rusya, İran, Osmanlı İmparatorluğu gibi dış güçlerden birinin desteğini alarak, ülkesinde kendi iktidarını

kurmaya çalışmıştır. Mevcut karışık politik ortamda, bölgedeki politik ve askeri gücünün tehlikeye düşeceğini gören Rusya, kendisine taraftar olan krallık ailesi mensuplarının ve soylularının desteğini alarak, 1801 yılında başkenti Tiflis olan Gürcistan'ın Çarlık Rusya'sına katıldığını ilan etmiştir.

1801 yılı, Çarlık Rusya'sının Kafkasya politikasında bir dönüm noktasıdır. Bu tarihten itibaren Ruslar, Doğu Gürcistan'ı (Tiflis) ve diğer Gürcü bölgeleri olan, İmereti (Açıkbaş) Krallığını, Megreli ve Guri Prenslüklerini kısa sürede ilhak etmiştir. Hâkimiyet altına alınan bölgelerde, Rusya, yeni idare sistemi kurarak, yeni idareciler atamıştır. Böylece, Güney Kafkasya'da, kesintilerle de olsa, yaklaşık iki yüzyıl sürecek Rus hâkimiyet süresi başlamıştır (Çapraz, 2006a: 67-68).

Megreli Prenslüğü 1803 yılında, Guri Prenslüğü ve İmereti Krallığı ise, 1804 yılında Rus Kafkas Ordularının kontrolüne geçmiştir. Megreli, İmereti ve Guri bölgeleri, Tiflis'teki Gürcü bölgesinden farklı olarak, Rusya hâkimiyetine girdikleri sırada, halen halkı üzerinde nüfuz sahibi olan kendi kralına (ya da prensine) sahiptirler. Hâlbuki Gürcistan'da ise herkes tarafından kabul edilen ortak bir kral yoktu. Taht varisleri arasında mücadele vardı.

1801 yılında ilhak ettiği Gürcistan bölgesinde (Doğu Gürcistan) idarenin kurulması sırasında yapılan hataları tekrar yapmak istemeyen Rusya, yeni Gürcü bölgelerinde daha temkinli davranmıştır. İmereti, Megreli ve Guri'de yerel iktidar sahibi kral veya prensi yerinde bırakarak, onlar aracılığı ile istenilen reformları gerçekleştirmeyi planlamıştır. Kral ve prensler doğrudan Rusya'nın Kafkasya Orduları Başkomutanı'na bağlanmışlardır (Çapraz, 2006a: 70-71).

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde, Rusya'nın Gürcü bölgelerinde uyguladığı idari reformlara bakıldığında, Gürcistan bölgesinin özel bir öneme sahip olduğu görülmektedir. İmereti, Megreli ve Guri bölgelerinde Geçici Hükümetler kurulurken, Gürcistan'da, "Gürcistan Yüksek Meclis Hükümeti" kurulmuştur. Bu meclisin başkanı ve üyeleri, aynı zamanda Rusya'nın tüm Kafkasya'da kurduğu idare teşkilatının da en yüksek memurlarıdır. Gürcistan bölgesi Rusya açısından stratejik öneme de sahiptir. Bölgenin başşehri Tiflis,

Rus ordularının Güney Kafkasya'daki merkezidir. İmereti, Megreli ve Guri'de kurulan Geçici Hükümetler ise Rus ve bölgenin yerel yöneticilerden oluşmakla birlikte idari olarak, Gürcistan Yüksek Meclisi'nin de başkanı sıfatına sahip olan Kafkasya bölgesi Genel Valisi'ne bağlıydılar (Çapraz, 2006a: 71).

25 Ekim 1917 tarihinde Petersburg'da vuku bulan Bolşevik Devrimi sonucunda Rusya'ya hükmeden "Geçici Hükümet" yönetimi bırakmak zorunda kaldı (Qafarov, 2008: 139). 6 Kasım 1917'de Bolşevikler iktidarı ellerine aldıktan sonra, üç güce dayanmağa başladılar: Petrograd Sovyeti, Kara ve Deniz Kuvvetleri Birlikleri ve Parti Örgütü. Başlangıcında Bolşevik Devrimi, tam bir karışıklık döneminde bir darbe olarak değerlendirilebilir. Lenin tarafından yazılan parti programı dört nokta içermekteydi: Köylülere toprak, aç olanlara yiyecek, Sovyetlere iktidar ve Almanya ile barış.

Birincisi hemen, sonucusu ise Brest-Litovsk Antlaşması ile gerçekleştirildi. İkincisi ve üçüncüsü birlikte ele alındı ve ancak Sovyetlerin iktidarını kabul edenlere yiyecek dağıtıldı. Parti'nin denetimi altında Sovyetler ya da işçi konseyleri, başta fabrikalar ve ordu birlikleri olmak üzere ülkenin hemen her yerinde kurulmaya başladı. Böylece, iktidar son derece iyi örgütlenmiş ve sıkı disiplinli Parti'nin eline geçti (Sander, 2001: 26).

Bolşeviklerin bu faaliyetlerine karşı, Rusya'nın çeşitli yerlerinde tepki odakları belirmeye başladı (Sander, 2001: 27). İç savaş genel olarak 1920'ye, bazı yerlerdeyse 1922 yılına kadar sürdü. Karmaşık bir mücadele haline gelen savaşta Bolşevikler hem iç hem de dış güçlere karşı mücadele ettiler. Ukrayna'da önce Almanya'yla, sonra Odessa'yı işgal eden Fransa ile savaştılar. Bağımsızlıklarını ilan etmiş olan Ukrayna, Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan'ı işgal ettiler (Sander, 2001: 28).

SSCB'nin çöküşünden bu yana geçen süre zarfında Avrasya'nın jeopolitik çatısında önemli değişimler meydana gelmektedir (Sezgin, 2002: 43). Komünist Bloğun çökmesinden sonra Sovyetler Birliği'nin çekirdek gücünü temsil eden Rusya, bir taraftan kaybettiği eski gücünü kazanmak diğer yandan ise kapitalizme ve demokratik

bir yönetime geçişin tüm sorunlarını yaamı ve bu arada Kafkaslardaki ayrılıkçı hareketlerle uramak durumunda kalmıştır.

Batı'ya karşı jeopolitik g mücadelesini kaybeden Rusya'da, Rus siyasi elitlerini eskiden beri ayıran Atlantikilik ve Avrasyacılık tartışmaları yeniden balamı ve 1990'lı yıllarda Avrupa'yla ilişkilerin geliştirilmesini savunanlar büyük ölçüde siyasete egemen olmuşlardır. Bu nedenle Soğuk savaş sonrası dönemin ilk on yılında (Boris Yeltsin dönemi) Rusya-AB ilişkileri her alanda hızlı bir gelişim göstermiş ve 1994 yılında imzalanan "Ortaklık ve İbirlii Antlaşması" (OİA) ile stratejik bir boyuta erimitir. Ancak 2000 yılında Putin'in i baına gelmesiyle birlikte Avrasyacı akım güç kazanmış (Akgün, 2010: 47).

Avrasyacılar ise Batı'yla entegrasyon sürecinin hızlı işlemesine ve bunun da ötesinde hızlı bir Batılılamaya karıdırlar. Rusya'nın Asya'daki tarihsel ve kültürel köklerini açığa çıkartma amacını güderek, Rusya'nın Avrupa ve Asya arasında bir köprü olarak belirgin bir jeopolitik rol oynamasını savunurlar. Rusya'nın Avrupa ya da Asya ile olan ilişkilerinin sadece siyasal değil kültürel boyutlarının da olduğu gerçeğinden yola çıkan Avrasyacılar göre Rusya hiçbir zaman Batılı siyasal ve kültürel geleneklere yakın olmamıştır (Yapıcı, 2004: 75-76).

Avrasyacıların iktidara gelmesi ile birlikte Rus i ve dış politikasının yn tekrar deierek, Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelmiştir. YS doktrinini kabul eden ve uygulamaya koyan Rusya, ABD'nin Kafkasya'ya sızmasını önlemek için Kafkas lkeleri ile ikili ya da çok taraflı anlaşmalarla askeri varlığını devam ettirmeyi amaçlamıştır.

Moskova, Taşkent Ortak Güvenlik Anlaşması'yla birlikte hem bölgedeki askeri gücünü daha da arttırmayı, hem de bölgedeki enerji kaynaklarının ve enerji nakil hatlarının kontrolünü elinde tutmayı hedeflemiştir. Ancak, Yeltsin döneminin ülke içi sorunlarla mücadelede yetersiz kalması nedeniyle, bu politikaya gereken önemi verilememitir.

Putin ile birlikte Avrasyacı politikalara hız veren Rusya'nın Kafkasya politikası 11 Eylül olayları ile birlikte değişmiştir. ABD'nin terörizmle mücadele çerçevesinde bölgeye yerleşmesine tepki olarak Rusya yeni Ulusal Güvenlik Doktrini'ni kabul etmiştir. Bu doktrinin açıklama metninde Batılı ülkelerin uluslararası sorunları tek taraflı olarak çözmeye çalışmalarından Rusya'nın duyduğu endişe ifade edilmiş, ayrıca devletin dış politikasında terörizmle mücadelenin önceliği vurgulanmıştır.

Rusya'nın Kafkasya'ya yönelik politikasının değişiminde 1999'da NATO'nun 50. kuruluş yılında aldığı genişleme ve geleneksel sorumluluk alanı dışına müdahale etme kararı da etkili olmuştur. Bu kararı bir tehdit olarak algılayan Rusya, 2000 yılında kabul ettiği Ulusal Güvenlik Doktrini'nde kendini küresel bir güç olarak ilan etmiş ve çok kutuplu bir dünyayı tercih ettiğini göstermiştir (Yılmaz, 2010b: 25).

Rusya Federasyonu'nun Kafkasya politikası Rus dış politika doktrinlerindeki temel değişmelerden büyük oranda etkilenecek oldu. Rusya Federasyonu'nun yeniden hesaba katılır bir uluslararası aktör haline gelme amacı Kafkas politikasında Sovyetler Birliği'nin yıkılışında görülen kısa süreli yumuşamanın 1994'ten itibaren büyük ölçüde sertleşmesine yol açtı. Bu sertleşme ve aktif dış politika arayışları aslında Rus Dış Politikasının geleneksel ana hedefleri olan sıcak denizlere inmek, Ortodoks halkın birliği ve Rus milliyetçiliğinin ekonomik çıkarlar-petrol boru hatları, Hazar Denizi'nin statüsü-de dikkate alınarak yeniden üretilmesi idi (Yapıcı, 2004: 90).

Hazar'ın statüsünün belirlenmesinde tarihi, stratejik ve ekonomik sebeplerden ötürü en etkili olabilecek ülke Rusya Federasyonu'dur. Orta Asya ve Kafkasya konusunda özel hassasiyet gösteren Rusya'nın bu hassasiyetinin ardında, stratejik çıkarların yanı sıra, bölgenin doğal kaynak zenginliği ve doğal gaz ile petrol boru hatlarının geçiş yolu üzerinde bulunması yatmaktadır (Abdullayev, 1999: 271).

1900'lü yıllarda ise dünyanın en büyük petrol üreticisi olan Rusya, elli yıl boyunca, dünya petrol pazarlarında hiçbir rol oynamamış, 1950 senesinden sonra atağa geçmiştir. Bu tarihte 38 milyon ton olan petrol üretimi, 1968'de 310 milyon tona ulaşmış, savaş sonrası dönemde Rus petrollerinin ağırlıklı merkezi Bakü ve Hazar Denizi kıyılarından

1500 km daha kuzeyde olan ve ikinci Bakü adı verilen Volga ve Ural arasındaki bölgeye kaymıştır. Bu yeni petrol bölgesi 1970’li yıllarda Sovyetler Birliği petrol üretiminin üçte ikisini sağlamaktaydı. Bu bölgenin işletmeye girişi, kuyuların yıllık ortalama verimini 3000 tona kadar yükseltmiştir. Rusya’da “üçüncü Bakü” adı verilen petrol bölgesi, Orta Asya’da Hazar Denizi ile Aral Gölü arasında, “dördüncü Bakü” ise Kuzey Sibirya’da kutup dairesi yakınındadır.

1950’li yıllarda Sovyet ihracatı büyük bir artış gösterdi ve 40 milyon tonluk bir toplamla 1961 üretiminin %24’üne ulaştı. Üretimin üçte biri Doğu Avrupa’daki Komünist ülkelere giderken, üçte ikisi Batı Avrupa’daki Sosyalist blok dışında kalan ülkelere, özellikle de Almanya’ya gönderiliyordu.

Sovyetler Birliği dönemlerinde petrol, siyasi amaçlarla da kullanılmıştı. Birinci İsrail-Arap çatışmasından sonra, Sovyetlerin pamuk karşılığında Mısır’a petrol göndermesi, 1960’da Küba’da şekere karşılık Sovyet ham petrolü gönderilmesi akla ilk gelen örnekler arasındadır.

Görüldüğü gibi petrol, Rusya’nın elinde hem siyasi hem de iktisadi olarak her zaman kullanılan en önemli silahlardan birisiydi. Ancak Sovyetler Birliği’nin dağılması, Birinci ve üçüncü Bakü bölgelerinin Rusya’nın sınırları dışında kalması, Rusya’nın beklediği gelişmeler değildir.

Her ne kadar Sovyetler Birliği dönemindeki petrol ve doğal gaz rezervlerinin büyük kısmı, Rusya Federasyonu sınırları içinde kalmaya devam ediyorsa da Azerbaycan ve Kazakistan petrol sahaları ve Türkmenistan doğal gaz sahalarından oluşan havzanın, 21. yüzyılın en önemli enerji havzası haline gelme olasılığının çok kuvvetli olması bölgeyi, şimdiden yeni bir jeopolitik mücadelenin içine itmiş ve gerek havzanın kontrolü gerekse havza içinde bulunan kaynakların uluslararası pazarlara ihracı konusu bölgesel ve bölge dışı aktörlerin katıldığı bir mücadele ortamı yaratmıştır (Onay, 2002: 36-37).

Soğuk Savaş sonrası global bir rol oynayamayacağını farkında olan Rusya, 21. yüzyılın fırsatlar bölgesi olarak nitelenen Avrasya’da “Büyük Oyun”un “büyük gücü” olmaya çaba harcamaktadır. Rusya, yeni “büyük oyun”un galibi olarak pekiştireceğini düşündüğü büyük güç statüsünü global güce tekrar ulaşmada bir atlama taşı olarak görmektedir. Bu nedenle, Afrika, Latin Amerika ve hatta Orta Doğu gibi “uzak çevreye” yönelmektense, “yakın çevre” olarak nitelediği eski Sovyetler Birliği ülkelerine, bir başka ifadeyle Avrasya’ya yönelimi daha rasyonel bir açılım olarak değerlendirilmektedir (Dağı, 2002: 171-172).

“Yakın çevre” politikası, ülkelerin dış politikalarını ve dış politika seçeneklerini “jeo-politik kod” a göre belirlediğini belirten John Gaddis’in tanımına uymaktadır. Gerçekten de “yakın çevre” politikası Rus dış politikasında ulusal güvenlik, tehdit algılamaları ve ulusal çıkar alanlarının “jeo-politik kod” çerçevesinde ayrımlaştırılmasına yardımcı olmaktadır. Bu paralelde, coğrafi olarak “yakın çevre” yaşamsal ulusal çıkar alanı içinde kabul edilmekte, önceliğin “uzak çevre”den ziyade “yakın çevre”de yoğunlaştırıldığı izlenmektedir. Böylece, eski Sovyet cumhuriyetlerini ifade etmekte kullanılan “yakın çevre” kavramı ile Rusya, bölgenin ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda ifade ettiği stratejik önemini ve önceliğini, diğer ülkelerden farklılaştırmaktadır. Eski Sovyet cumhuriyetlerinin bağımsızlığını kabul etmekle birlikte bu ülkeleri “yakın çevre” olarak nitelemek, onlara yarı-bağımsız bir statü verildiği imajını yaratmaktadır (Dağı, 2002: 187).

Rusya’nın “yakın çevre” politikası çerçevesinde, öncelikli bölgelerden birisini Güney Kafkasya oluşturmuştur. Çünkü Rusya’nın bu bölge üzerinde kuracağı nüfuz, onun, uluslararası politikada gücünün artmasında önemli rol oynayacaktır. Rusya Federasyonu’nun, Güney Kafkasya’da nüfuzunu korumak ve güçlü olabilmek için izlediği politikada birbiri ile bağlantılı olan iki temel nokta dikkati çekmektedir.

Birincisi; Güney Kafkasya’yı bir bütün olarak ele alıp, bölge politikası izlemek: 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra, Rusya, Güney Kafkasya bölgesindeki nüfuzunu kaybetmemek için bölgeyi bir bütün olarak değerlendirip, hedefleri aynı olan çeşitli politikalar izlemiştir. Bölgenin herhangi bir yerini, diğer

bölgelerden ayırıp, bağımsız gibi görmek ve ona göre politika yapmak zor görünmektedir. Çünkü birçok yer, gerek tarihi, gerekse etnik karışıklık dolayısıyla birbiriyle iç içe geçmiş durumdadır veya aralarında problemler vardır. Bu açıdan, Rusya'nın bu bölgede herhangi bir devletle yakın ilişki kurması, diğer devletlerle ilişkilerine olumsuz tesir edebilecek nitelikte gibi görünmektedir. Bu nedenle de, 1990'ların ilk yarısında Rusya'nın politikası, etnik çatışmaları dikkate alarak (bazen kullanarak), bir bölge politikası oluşturmaya çalışmak olmuştur.

İkincisi, Güney Kafkasya devletlerinin Rusya eksenli dış politika izlemelerini sağlamak: 1991-2000 arasında bölgede gelişen olaylar, bölge devletlerinin yeni ekonomik gelişme modeli ve siyaset anlayışları, Rusya'nın Güney Kafkasya'yı bir bütün olarak elinde tutmasını güçleştiren politik bir ortam hazırlamıştır. Güney Kafkasya'daki her devlet, kendi çıkarları doğrultusunda dış politikasını belirlemiştir. Ancak bu durum, Rusya'nın bölgeye karşı ortak bir politika izlemesini güçleştirmiştir. Çünkü Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ın Rusya'ya bakış açısı gerek bölgedeki, gerekse dünyadaki gelişmelere bağlı olarak değişmeye başlamıştır. Hatta Gürcistan ve Azerbaycan, Rusya'nın dış politikasının aleyhine ittifaklara katılma eğilimi göstermişlerdir (Çapraz, 2006b: 127-128).

Günümüzde Güney Kafkasya'daki cumhuriyetler arasında Rusya ile ilişkileri en gergin olan ülke hiç şüphesiz Gürcistan'dır. 2000 yılında dönemin Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze, iki ülke arasındaki gergin ilişkilerin nedenlerini; Moskova'nın ayrılıkçı bölgeleri desteklemesi ve Moskova'nın eski Sovyet cumhuriyetlerinin toprak bütünlüğü konusunda çifte standart politikası izlemesi şeklinde belirtmiştir. Buna benzer açıklamalar bugünkü Gürcistan yönetimi tarafından da yapılmaktadır.

Rusya'nın Gürcistan'daki askeri üsleri de iki ülke arasındaki ilişkilerde gerginliğe neden olmaya devam etmektedir. SSCB zamanında Gürcistan'daki üsler, NATO'nun güney cephesine karşı bir savunma üssü olarak kabul edilmiştir. Güney Kafkasya'daki askeri karargâhın en büyük gücü Gürcistan'da idi. SSCB'nin son yıllarında dahi Gürcistan'da 100 bin asker görev yapmıştır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte bu üsler 1993 yılında Güney Kafkasya'daki Rus Birliklerinin idaresine geçmiş, asker

sayısı ise azaltılmıştır. 1992 yılında patlak veren Abhazya sorununda Gürcü yetkililer Rusya'yı Abhazya'yı desteklemekle suçlamış, ayrıca Rusya'dan askeri üslerini tahliye etmesini de istemişlerdir (Kamalov, 2008: 103-104).

Rusya-Gürcistan ilişkilerinde dengeli bir siyaset gözetmek istese de Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tartışmaya açarak ilişkileri gerginleştirmiştir. Rusya-Gürcistan ilişkileri özellikle Devlet Başkanı Saakaşvili dönemine kadar dengeli bir şekilde yürümüştür. Gürcistan'ın İlk Devlet Başkanı Zviad Gamsahurdia'nın çok kısa süren liderliğinden sonra iktidara gelen Eduard Şevardnadze'nin izlediği politikalar Rusya ilişkilerinde dengeyi gözetmiştir. Rusya'ya alternatif olarak inşa edilen Bakü-Supsa enerji hattı, Gürcistan'ın Rusya ekseninden çıkmasını sağlayan ilk adım olmuştur. Rusya'nın yapımına karşı çıktığı Bakü-Tiflis-Ceyhan enerji hattının varlığı, Gürcistan-Rusya ilişkilerinde gerilimi arttırıcı bir sebeptir. Viladimir Putin döneminde Gürcistan'ın Rusya'ya gaz konusundaki bağımlılığı çeşitli dönemlerde Rusya tarafından kullanılan bir araç olmuştur. Gürcistan'ın gaz kesintisine uğraması, aslında enerji alanında ülkenin Rusya'ya muhtaç olduğu izlenimini vermek amacı taşımaktadır (Öztarsu, 2010c: 87).

2.2.1.2.ABD'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan

1990'ların başından itibaren ABD'nin Avrasya'ya, özellikle de Doğu Avrupa ve eski Sovyet cumhuriyetlerine ilişkin politikalarını etkileyen birkaç temel faktörden bahsedilebilir. Bunlardan ilki, Doğu Avrupa'da ve eski Sovyetler Birliği topraklarında ortaya çıkan yeni bağımsız devletlerin ekonomik gelişmelerinin desteklenmesi ve bu ekonomilerin serbest piyasa ve kapitalist ekonomik sistemle bütünleşmesinin sağlanmasıdır.

İkinci olarak, Batı Avrupa'yı içine alan ve ABD'nin önemli bir rol oynadığı Avrupa Güvenlik mekanizmalarının eski Doğu Bloğu ülkelerini de içerecek şekilde genişletilmesi hedefidir. Bunun için özellikle NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında amaçlar ve strateji bakımından yeniden tanımlanması ve yapılandırılması çerçevesinde, Doğu Avrupa ülkeleri ile bazı eski Sovyet cumhuriyetlerinin bu ittifaka katılımlarının sağlanması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, özellikle Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO

ittifakına katılımları konusu, hem Amerikan dış politikasının son yıllarda karşılaştığı en karmaşık sorunlarından biri, hem de Rusya'nın en sert muhalefetiyle karşılaştığı genişleme hamlesi olmuştur.

Üçüncü olarak, NATO'nun Doğu'ya doğru genişletilmesi politikasının temel eksenini teşkil ettiği güvenlik merkezli açılımların yanında, bölge ülkelerindeki siyasal ve sosyal reformların, demokratikleşme ve insan haklarının geliştirilmesi amacıyla, desteklenmesi de önem arz etmektedir.

Bu bağlamda da Avrupa Birliği'nin genişlemesinden Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) geliştirilmesine kadar birçok siyasi mekanizmanın ve yapılanmanın Batı ve Doğu Avrupa'yı birleştirmesi çabaları söz konusudur. Avrupa Birliği'nin genişlemesi örneğinde olduğu gibi, ABD doğrudan içinde yer almadığı siyasal, ekonomik ve sosyal oluşum ve yapılanmaları dışarıdan destekleyerek bölge ülkelerinin demokrasi, özgürlük ve insan hakları konusunda gelişmelerinin desteklenmesini bölgeye ilişkin dış politikasının temel eksenlerinden biri olarak belirlemiştir. Bu örgütlerin bölgedeki faaliyetleri ve Gürcistan'a desteği Rusya'yı rahatsız etmiştir (Öztürk, 2010: 3-4).

Güney Kafkasya, Amerika Birleşik Devletleri'nin 1994 yılından beri birkaç sebepten dolayı ilgi gösterdiği alandır, Güney Kafkasya bölgesindeki bazı bölgesel hedefler ve bazı global amaçlara ulaşmak için uygun olabilir.

1994 "Genişleme ve Ulusal Güvenlik Stratejisi Sözleşmesi", 1997 yılında "Yeni Bir Yüzyıl için Ulusal Güvenlik Stratejisi"nde Amerikan pazarına yeni petrol ihracatçılarının yaratılması ile İran petrolüne bağımlılığın sınırlandırılması olasılığından bahsedildiği gibi, Hazar petrolünün arz çeşitliliği sağlamak için elde edilmesinden bahsetmektedir. Söz konusu iki enerji konulu hedefin öncelikli olarak İran'a yönelik sürdürülmekte olan çevreleme ile bağlantılı olarak görülmesi gerekmektedir (Khokar Camilla ve Wiberg-Jorgensen Paul, 2001: 76-77).

Sovyetlerin dağılmasını takip eden ilk yıllarda Kafkasya coğrafyası, ABD'nin dış politika öncelikleri arasında değildi. BDT alanında önem derecesi değişmekle birlikte, ABD'nin ilgisini çeken dört temel konu vardı. Bunlar: RF'nin geleceği, nükleer silahların geleceği, Dağlık Karabağ sorunu ve Hazar Havzası'ndaki enerji kaynaklarıydı (Ağacan, 2005a: 33-34).

ABD'nin Hazar Havzası'na olan ilgisi üç kelime ile özetlenmektedir. Bunlar enerji, demokrasi ve güvenlidir. ABD, Afganistan ve Irak'a düzenlediği harekâtların gerekçesi olarak güvenlik ve demokrasiyi ön plana çıkarmaktadır. Aslında ABD'nin bu hamlelerinin temelinde tükenmekte olan petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarını elde tutma ve yönetmek düşüncesi yer almaktadır.

19. yüzyılın sonlarında İngiltere ve Rusya arasında yaşanan sömürge rekabetinin bir benzeri günümüzde yaşanmaktadır. Bugün dünyanın çeşitli bölgelerinde antidemokratik hareketler ve terörist faaliyetler görülmesine rağmen ABD'nin operasyon düzenlediği bölgelerin petrol ve doğal gaz kaynakları açısından en zengin bölgeler olması ABD'nin asıl amacının enerji kaynaklarının kontrolünü elde etmek olduğunun bir kanıtıdır.

Amerika'nın enerji güvenliği ile ilgili stratejilerinde Orta Asya ve Hazar Havzası enerji kaynakları önemli bir yer tutmaktadır. 2002 yılında yayınlanan milli güvenlik stratejisi raporunda bu durum belirtilmiştir. Raporda Orta Asya ve Hazar havzası enerji kaynaklarının işletilmesi ve güvenliğinin sağlanmasının önemi vurgulanmaktadır.

Ayrıca raporun güvenlik ve işbirliği ile ilgili bölümünde Amerika'nın Asya'da etkin bir rol oynamasında Pakistan ve Hindistan ile olan ilişkilerin geliştirilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Bu da ABD'nin kuzeydeki Rusya'nın hamlelerine karşı bölgenin güneyindeki alternatifleri elde tutma girişimi olarak görülebilir. 2006 yılında yayınlanan ABD ulusal güvenlik stratejisinde Afganistan'dan bahsedilirken bölgenin yüzyıllardır Orta Asya ve Güney Asya arasında bir köprü olduğu belirtilmektedir (Gökçe, 2008: 189-190).

ABD, Afganistan'a dolayısıyla Hazar'ın güneyine yerleşerek bölgedeki enerji kaynaklarının nakli konusundaki alternatiflerden birisini kontrol altına almıştır. Özellikle Türkmenistan'daki doğalgaz kaynaklarının Afganistan ve Pakistan üzerinden geçecek bir hat ile uluslararası pazara ulaştırılması yolundaki projeler göz önünde bulundurulduğunda ABD'nin bölgeye yerleşmesinin stratejik açıdan önemi anlaşılacaktır (Gökçe, 2008: 190).

ABD'nin Hazar enerji kaynaklarını kontrol etmek için gerçekleştirdiği eylemlerin bir odak noktası da Kafkasya'dır. Hazar enerji kaynaklarının nakil güzergâhında yer alan Kafkasya; açılan boru hatları ile stratejik açıdan daha da önem kazanmıştır. Azerbaycan petrolünün dünyaya açılması konusunda kilit nokta görevi gören Gürcistan, bölgedeki ABD'nin önem verdiği ülkelerdendir. Gürcistan, enerji kaynakları üzerinde Rusya ile ABD'nin nüfuz mücadelelerinin görüldüğü bir ülkedir. ABD, bölgedeki askeri üslerini Rusya Federasyonu, Çin ya da İran üzerinden destekleyememektedir. Pentagon'un başlıca ulaşım koridorunu Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan ile Pakistan-Afganistan hattı oluşturmaktadır (Gökçe, 2008: 191).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, ABD kendi liderliğinde, tek kutuplu bir dünya düzeni kurmaya çalıştı. Ancak, Sovyetler Birliği'nin mirasını devralan Rusya, ABD'nin tek başına dünyayı kontrol etmesini ve Avrupalı devletlerin SSCB bölgesine müdahalesini kabul etmedi. Nitekim iki tarafın (Rusya-ABD, Avrupa) karşı karşıya geldiği önemli bölgelerden birini Güney Kafkasya oluşturdu (Çapraz, 2006: 141).

ABD tarafından gündeme getirilen ve bir dönem sıkça konuşulan "Büyük Ortadoğu Projesi"nde Güney Kafkasya'ya da yer verildiğine ilişkin iddiaların dile getirilmesi, dünyayı yeniden şekillendirme çabası içerisinde olan ABD'nin bölgeye özel önem atfettiğinin başlıca göstergelerinden biri olmuştur (Arslanlı, 2009: 58). ABD açısından Güney Kafkasya en azından şu nedenlerden çok önemlidir:

1-Tehdit olarak görülen Rusya'yı çevrelemek;

2-Tehdit olarak görülen İran'ı çevrelemek;

3-Bölgedeki doğal kaynaklara ulaşmak (ekonomik/ticari nedenler);

4-Bölgedeki doğal kaynakların uluslararası piyasalara ulaştırılmasını güvenli bir biçimde sağlamak (böylece hem alternatif doğal kaynaklara sahip olabilmek, hem de bölge devletleri için kaynak çeşitliliği yaratmak);

5-Bölgedeki doğal kaynakların üretiminde ve piyasalara çıkarılmasında söz sahibi olmak suretiyle stratejik üstünlük elde etmek (bu kaynaklara ihtiyacı olan Çin ve diğer ülkeleri etkileme adına, doğal kaynak piyasalarındaki üstünlüklerinden yararlanmaya çalışan Rusya, İran ve diğer ülkeleri etkileme adına v.s)

6-Alternatif pazar olarak kullanmak;

7-Güvenlik (“terör karşıtı faaliyetler”) ve diğer küresel politikalarında üs, aynı zamanda bu amaçlar doğrultusunda Türkistan’a (Orta Asya’ya) ulaşma konusunda köprü olarak kullanmak (ki Türkistan bölgesi Rusya’yı güneyden, İran’ı doğudan, Çin’i kuzeybatıdan çevreleme açısından da önem taşımaktadır) (Arslanlı, 2009: 59).

2.2.1.3.Avrupa Birliği’nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) çözülmesinin ardından büyük değişimler yaşayan Güney Kafkasya, doğal zenginlikleri ve özellikle de Hazar Havzası’nın bilinmeyen rezervleri ile dünyanın dikkatini çeken bir bölge olmuştur. Güney Kafkasya, tarihi ve kültürel bağları canlı tutmaya çalışan Rusya Federasyonu (RF), Türkiye ve İran gibi bölgesel aktörlerin yanında, süper güç olma niteliğini korumaya çalışan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından da incelenmeye alınmıştır. Bölgesel aktörler ve ABD’nin dışında Avrupa kıtası da Kuzey Atlantik ittifakı (NATO), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa Konseyi (AK) ve özellikle de Avrupa Birliği (AB) gibi oluşumlarla bölgeyi yakın takibe almıştır (Acar, 2009: 21).

AB'nin enerji güvenliği politikasını etkileyen unsurların başında, artan enerji tüketimine bağlı olarak ortaya çıkan enerji arz ve erişim güvenliği sorunu gelmektedir. Dünya enerji üretimi sınırlı oranda artarken, özellikle gelişmekte olan ülkelerin tüketimleri çok hızlı yükselmektedir. Artan enerji talebinin hangi üretici güçler tarafından karşılanacağı ve kaynakların hangi aktörler tarafından kontrol edileceği hususlarıysa uluslararası alandaki enerji rekabetini daha da kızıştırmaktadır.

Dünyadaki petrol tüketimi 2008 yılı itibariyle günde 87 milyon varile yaklaşmıştır. Yaklaşık %40'ını yerli üretimden sağlayan ABD'nin günlük tüketimi 21 milyon civarındadır. Dünyanın en büyük ikinci petrol tüketicisi Çin'dir. İthal petrol bağımlılığı yaklaşık %50 olan Çin'in, günlük tüketimi 7.8 milyon varil civarındadır. Bu ülkeleri, günlük 5.2 milyon varil tüketimle Japonya izlemektedir. AB ise yüksek enerji tüketimine karşın, düşen bir üretime ve azalmakta olan bir rezerve sahiptir. Yaklaşık 6 milyon varil petrol rezervine sahip olan AB ülkelerinin günlük petrol tüketimleri 15 milyon varildir. Bunun 2.4 milyon varilini kendi kaynakları ile karşılayan AB, geri kalan kısmı ithal etmektedir. Rusya en önemli tedarikçidir. AB'nin yıllık enerji gideri 300 (2006'da 250) milyar Avroyu geçmiştir.

Bu öncelikler doğrultusunda AB ülkeleri, artan enerji bağımlılığı, yüksek fiyatlar ve iklim değişikliği nedenleriyle sürdürülebilir, güvenli ve rekabetçi bir ortak enerji politikasına ulaşmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda AB'nin enerji politikasının en önemli önceliği istikrarlı ve makul bir fiyattan enerji ulaşımıdır (Ayhan, 2009a: 156-157).

Rusya en önemli tedarikçi ülke olmasına karşın AB, alternatif kaynak arayışı kapsamında İran, Irak, Türkmenistan, Kazakistan, Azerbaycan ve Mısır'la bazı projeler geliştirmeye çalışmaktadır. AB'nin hem Orta Doğu hem de Hazar Havzası enerji kaynaklarına erişim gayesi, söz konusu bölgelerin zengin rezervlere sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Ayhan, 2009a: 160).

Avrupa Birliği, sınırlarında istikrarı güvence altına almak, önemli sorunlarından biri olan enerji ihtiyacını gidermek, sınırlarının etrafında olası çatışmaları önlemek,

dolayısıyla genişleyen sınırları çevresinde bir istikrar alanı yaratmak istemektedir. Ancak derinleşme ile ilgili sorunların genişleme sürecini yavaşlatması, Birliğin istikrar ve ticaret alanını genişletirken yeni bir araç yaratmasını gerektirmiştir. Üyelik vaat etmeyen ancak sıkı bir işbirliği formülü olan Komşuluk Politikası'nı bu açıdan değerlendirmek mümkündür (Kocamaz, 2007: 65).

Avrupa Birliği'nin (AB) 1990'ların başından itibaren yürüttüğü genişleme stratejisi, aslında Avrupa Komşuluk Politikası'nın temellerinin atılmasını da sağlamıştı. Genişleme sürecinin ilk aşamalarında tartışmalar daha çok aday ülkeler, AB'ye katılım kriterlerinin belirlenmesi ve katılım öncesi stratejinin oluşturulması gibi konulara yoğunlaşmış ancak 1990'ların ikinci yarısından itibaren genişlemenin AB'nin iç yapılanması ve bölgesel ve küresel politikalarına etkisine ilişkin konular daha fazla tartışılır olmuştur. 1997 yılında yayınlanan Gündem 2000'de bile komisyon yeni üyelerin katılımı ile genişlemiş Birliğin, komşuları için önemini ve daha geniş Avrupa alanında işbirliği vasıtasıyla istikrarın sağlanması hususunun altını çizmişti.

AB'nin Komşuluk Politikası oluşturma fikri 2002 yılından itibaren de hız kazanmış ve çeşitli aşamalardan geçerek bugünkü halini almıştı. Bu konudaki en önemli ve ilk sayılabilecek adımlardan biri, 5-6 Aralık 2002'de dönemin Komisyon Başkanı Romano Prodi'nin, "Barış, Güvenlik ve İstikrar: Uluslararası Diyalog ve AB'nin Rolü" konulu Altıncı-ECSCA-Dünya konferansında yapmış olduğu "Daha Geniş Avrupa-İstikrar için Yakınlık Politikası" başlıklı konuşmasıydı. Prodi konuşmasında, genişlemiş AB'nin, dost ülkelere oluşan bir halkaya ihtiyaç duyacağını vurgulamış komşularla "kurumlar dışında her şeyin paylaşılması" fikrini ortaya koymuştu.

11 Mart 2003'te de Avrupa Komisyonu'nun, Komşuluk Politikası'nın temel prensiplerini ortaya koyan Daha Geniş Avrupa ve Komşuluk: Doğu ve Güneydeki Komşularımızla İlişkilerimizin Yeni Çerçevesi adlı bir belge yayınlanmıştı. Bu belgede temelde dört kavram öne çıkmaktaydı: İstikrar, refah, Birliğin sınırları ve ortak değerler. Konu, artık, sadece Birliğin komşuları ile son genişlemeden elde ettiği ekonomik faydaların paylaşılması değil, aynı zamanda bölgede güvenliği sağlayacak şekilde ilişkiler geliştirilmesiydi de. Aralık 2003'de Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları

Konseyi tarafından kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi'nde de güvenlik boyutu önemli bir yer teşkil ediyordu.

Avrupa Komşuluk Politikası'nın temeline de zaten AB ve komşu ülkeler arasında ortaklık, karşılıklı bağımlılık, yeni ayırıcı hatların oluşmasının engellenmesi, ortak değerler ve ortak bir proje oluşturulması fikri yerleştirilmişti. AB, yakın çevresi ve komşularına ya istikrarlarını ve güvenliklerini sağlamaları konusunda yardımcı olacak ya da bu bölgelerdeki sorunların kendi içine sızması riskiyle karşı karşıya kalacaktı.

Avrupa Komşuluk Politikası, aslında AB'nin farklı bölgelere yönelik daha önceden uyguladığı değişik içerikteki politikaları yeniden düzenleyerek, birleştirme çabasıydı. AB, bu politika ile yaşadığı son genişleme sürecindeki başarısını, aynı hedefler, benzer araçlar ve metodolojiler uygulayarak, bu kez üyelik perspektifi vermeden, tekrar etmek istiyordu (Hatipoğlu, 2005: 19-20).

Birlik, Komşuluk Politikası içerisinde yer verdiği Transkafkasya ülkeleri ile olan ilişkilerini de bu çerçevede yeniden düzenlemiştir. Önceleri işbirliği ve ortaklık Antlaşmalarına dayanan ilişkilerin Komşuluk Politikası ile daha somut bir kimlik kazandığı söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan AB ile ilişkilerini kendi öncelikleri açısından değerlendirmekte, Birliğe karşı tutumlarını ise çözülmesi gereken sorunları çerçevesinde belirlemektedirler.

Gürcistan için Komşuluk Politikası, üyeliğe giden bir ön adım olarak değerlendirilip üyelik önemli bir hedef olarak benimsenmekteyken, AB üyeliği Ermenistan ve Azerbaycan için aynı derecede can alıcı bir unsur olarak düşünülmektedir. Her ülkenin farklı perspektifleri bir yana üç ülkenin AB ile olan diyalogunun en önemli belirleyicileri ise şüphesiz bölgedeki diğer iki önemli aktör olan ABD ve Rusya'dır (Kocamaz, 2007: 65).

AB'nin en güçlü dış politika enstrümanı üye ülkelerin gelecekle ilgili "adaylık" beklentisidir. Ancak, AB genişleme süreci ile ilgili sorunları henüz çözebilmiş, genişlemenin sınırlarını net olarak belirleyebilmiş değildir. Bununla birlikte kendisi için

stratejik öneme sahip ülkeleri de kontrol altında tutmak istemektedir (Kocamaz, 2007: 70).

“Eylem Planları”, Komşuluk Politikası’nın önemli bir aracıdır. Eylem Planları, genellikle her ülkenin ihtiyaç ve kapasitesine, AB ile ilişkilerine ve AB’den beklentilerine göre şekillenmektedir. AB-Akdeniz politikasının istenilen somut sonuçları vermemesi planların oldukça ayrıntılı hazırlanmasına ve neredeyse aday ülkelerden beklenen kriterlerin yerine getirilmesine yönelik olarak hazırlanmıştır. Belli zaman dilimleri içerisinde yargı reformu, hukukun üstünlüğünün sağlanması, devlet kurumlarının yeniden yapılandırılması, bölgesel işbirliğinin sağlanması, özelleştirilmelerin gerçekleşmesi gibi atılması gereken adımlar belirlenip ülkelere bir takvim verilmiştir. Eylem Planlarında dikkate alınan önemli bir husus ülkeleri iç siyasette zora düşürmemektir. AB’den elde edilecek yardımlar komşu ülkeler için “havuç”, yapmaları gereken reformlar ise “sopa” olarak kullanılmaktadır (Kocamaz, 2007: 70-71).

Güney Kafkasya cumhuriyetleri 2004’te Avrupa Birliği’nin (AB) Yakın Komşuluk Politikası (YKP) kapsamına alınmıştır. Müzakerelerin ardından 14 Kasım 2006’da Eylem Planlarını imzalamışlardır. Diğer taraftan Romanya ve Bulgaristan’ın Birliğe tam üyeliğiyle AB artık Karadeniz üzerinden Kafkasya bölgesine komşu olmuştur. Böylece AB-Güney Kafkasya ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır (Ağacan, 2007a:43). AB’nin Kafkasya cumhuriyetleri ile ilişkilerini ana hatlarıyla dört döneme ayırmak mümkündür:

1-1991-1996: Dönemin özelliği ilginin düşük olması ve bölgede Moskova’nın üstünlüğünün tanınmasıdır.

2-1996-2001: İlginin ve ilişkilerin giderek artması ve kurumsallaşması bu dönemin temel özelliği olarak görülebilir.

3-2001-2003:Sürdürülen politikaların muhasebesinin yapıldığı bu dönemde ilişkilerin geleceğiyle ilgili karamsarlık ve belirsizlik hâkim olmuştur.

4-2003-.....:Umutların yeniden doğması genişlemenin beraberinde gelen komşuluk çerçevesinde, Yakın Komşuluk Politikası'nın hayata geçirilmesi.

Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle Güney Kafkasya cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazanırken, aynı dönemde Avrupa coğrafyasında da Birliğin ilgisiz kalamayacağı önemli gelişmeler yaşanmaktaydı. AB'nin gündemini genişleme ve Balkanlar'daki istikrarsızlık işgal ederken, Kafkasya'da da etnik çatışmalar ve hükümet darbelerinden beslenen bir kargaşa hâkimdi. Ancak coğrafi uzaklık sebebiyle çatışmalar AB'nin güvenliğini doğrudan tehdit etmiyordu. Dolayısıyla, Güney Kafkasya cumhuriyetleri ile ilişki kurulması AB için hem çok cazip hem de acil değildi. Böyle bir ortamda da Güney Kafkasya cumhuriyetleri AB'nin ilgi alanının dışında kalmıştır. İstikrarın sağlanması ve kargaşanın olumsuz etkilerinin giderilmesi açısından Rusya'nın bölgedeki üstünlüğünü kabul eden bir yaklaşım sergilemiştir.

Bu dönemde AB'nin Kafkasya'da birbiriyle ilintili iki temel önceliği vardı: Güney Kafkasya cumhuriyetlerinin bağımsızlığının sürmesinin teminat altına alınması ve sosyalist sistemden demokrasiye ve piyasa ekonomisine geçişlerin sağlanması. Bölgenin Rus nüfuz alanı olarak kabul edilmesinin bu önceliklerle çelişmediği varsayılmaktaydı. Çünkü komünizmin sona ermesi ve çift tampon sebebiyle Moskova, Batı için artık tehlike oluşturmuyordu. Öte yandan Rusya'nın kendisi de demokrasiye ve piyasa ekonomisine geçiş sürecindeydi.

AB'nin Kafkasya politikası “geçiş ülkesi” anlayışına dayanmıştır. Bu çerçevede AB'nin Kafkasya cumhuriyetleri ile ilişkileri söz konusu dönüşümün başarılı bir biçimde gerçekleşmesi için teknik ve mali yardım sağlama biçiminde şekillenmiştir. TACIS (Technical Assistance to CIS), FEOGA (Fonds Europeen d'Orientation et de Garantie Agricole), ECHO (European Commission Humanitarian Office) ve Gıda Güvenliği Programı gibi programlar da bu programın temel araçlarını oluşturmuştur (Ağacan, 2007a: 43-44).

AB'nin bölgeye olan ekonomik yardımları geçmişten bu yana da bölge ülkeleri ile ilişkilerin şekillenmesinde ana unsurlardan biridir. Zira AB, Transkafkasya'ya ilgi

göstermeye başladığından beri politik bir aktör olmaktan çok maddi yardım sağlayan bir sponsor görünümünde olmuştur. Brüksel'in bölgeye olan ilk maddi yardımı çatışmalar döneminde yaptığı insani yardımlardır. 1992-2004 yılları arasında insani yardım yapılmasını içeren ECHO (European Commission Humanitarian Office) programı ile bölge ülkeleri önemli yardımlar almışlardır. Özellikle bölgede yaşanan çatışmalar ve mülteci krizi ECHO programını bölge için oldukça önemli kılmıştır. İlk aşamada acil yardımlara odaklanan ECHO 1996'dan sonra kalkınma yardımları ve yapısal reformlara yönelmiştir. (Gürcistan 168 milyon Euro, Azerbaycan 160 milyon Euro ve Ermenistan 171 milyon Euro). Ülkelere fon aktaran diğer önemli program TACIS'dir (Kocamaz, 2007: 72).

AB'nin bölgeye yönelik politikasının temel çıkış noktasını oluşturan ekonomik çıkarlar doğrultusunda bölgede etkisini hissettirebilme ve Avrupa'nın güvenliğinin sürekliliğini sağlayabilmeye çalışan AB, Kafkasya'nın dünya ekonomisiyle bütünleşmesini hedefleyen bir program geliştirmiştir. Kısa adı TACIS olan Bağımsız Devletler Topluluğu'na Teknik yardım programı adı altında Sovyet tipi sosyalizmden Batı tipi serbest pazar ekonomisine dayanan liberal demokratik rejimlerin ve kurumların yerleştirilmesi ve sürekliliğinin sağlanması amaçlanmıştır (Acar, 2009: 31-32).

Hazar Denizi'nde hidrokarbonların yeniden keşfi ve yedisi karasal olmak üzere sekiz yeni devletin (Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan) bağımsızlığını kazanmasıyla daha önemli hale gelmiştir. Bu yüzden de karayolu, demiryolu, boru hattı vb. ulaştırma yollarının en iyi rotaları hakkındaki teknik tartışmanın arkasında hep politik ve stratejik hususlar bulunmuştur. Böylece uzun yıllar Rusya'nın özel hâkimiyet alanı olarak anılan bu bölgeler çok uluslu şirketler ve Batılı devletlerin akınına uğramıştır. Bütün bu projelerin başlangıç noktasını bölgeyle Rusya üzerinden yapılan ulaşımın yetersizliği oluşturmuştur (Sezgin, 2002: 43).

AB'nin 1993'te başlattığı TRACECA projesinin amacı, bu sekiz yeni devlete, mevcut temel ihraç yolları üzerindeki Rus tekeline karşı bir alternatif üretmektir. Batı'nın bu projedeki amacı oldukça açıktır: Bu yeni devletlerin ekonomik ortaklarını seçerken

tercihlerini Batı'dan yana yapmalarını kolaylaştırmak ve dünya piyasalarına girişlerini sağlamak. Program daha sonra Ukrayna, Moldova ve Moğolistan'ı da içerecek şekilde genişlemiştir. Orijinal program yalnızca kara ve demiryollarıyla limanları kapsamaktaydı. Sonradan INOGATE adıyla boru hatları projesi de eklenmiştir. Daha sonra ise Southern Ring Air Route adlı hava yolu projesiyle program tam anlamıyla bir Avrasya koridoru haline getirilmiştir. 1996 yılında ise programın çekiciliğini arttırmak için tarihi İpek Yolu'na telmihen programa "21. Yüzyıl İpek Yolu" projesi adı verilmiştir (Sezgin, 2002: 43).

TRACECA projesi kapsamında (Atasir, 2003: 79). Orta Asya, Hazar Denizi, Karadeniz ve Avrupa üzerinden gerçekleşecek doğu-batı koridorunun oluşturulmasını amaçlamıştır. Bu çerçevede Avrupa, Karadeniz, Kafkasya, Hazar Denizi Bölgesi ve Asya'da ekonomik ilişkiler, ticaret ve taşımacılık konularının geliştirilmesinin desteklenmesi, demiryolu ve deniz yolu ile dünya pazarlarına girişin sağlanması, trafik ve kargo güvenliği, taşıma politikalarının ve taşıma alanlarının yasal yapılarının uyumlaştırılması, taşıma işindeki rekabet için eşit şartların sağlanması hedeflenmektedir. TRACECA kapsamında 1995-1999 yılları arasında 28 proje desteklenmiş, toplam 40 milyon Euro'luk finansman sağlanmıştır (Kocamaz, 2007: 73).

TACIS, 1992-2004 yılları arasında Gürcistan'a 111 milyon Euro, Azerbaycan'a 123 milyon Euro, Ermenistan'a ise 99 milyon Euro yardım sağlanmıştır. TACIS programı içinde yer alan TRACECA (Transport Corridor Europe Caucasus Asia), INOGATE (Intertate Oil and Gas Transport to Europe) ve BISTRO gibi programlarla da AB bölgeye teknik ve ekonomik yardımda bulunmuştur (Kocamaz, 2007: 72).

BISTRO programı ise, 100 bin Euro değerinde ve dokuz ay gibi kısa süreli projelerin finansmanında kullanılmıştır. Program Ermenistan ve Gürcistan için geçerli olmuş Azerbaycan'ı kapsamamıştır.

AB, bölge ülkelerine, uzun bir dönem sözü edilen programlar aracılığıyla ekonomik ve teknik yardımda bulunmuştur. Ancak komşuluk politikası çerçevesinde AB ekonomik yardım programlarında da değişiklik yapma yoluna gitmiştir. Komşuluk politikasında

komşu ülkelerin hedeflerine ulaşabilmelerine yardımcı olmak ve Avrupa Birliği ile aralarındaki işbirliğini teşvik etmek için sağlanacak amaçların tek bir hedefte birleştirilmesi öngörülmüş, bu amaçla ENPI (European Neighbourhood and Partnership Instrument) oluşturulmuştur. ENPI'nin mevcut coğrafi ve tematik programların yerini almasına karar verilmiştir. 1 Ocak 2007'den itibaren yeni düzenlemeye geçilmesiyle TACIS ve MEDA gibi eski programlar yürürlükten kaldırılmıştır ve ENPI çerçevesinde 2007-2013 dönemi için 14.929 milyon Euro tahsis edilmiştir (Kocamaz, 2007: 73).

2.2.3.Bölgesel Güçlerin Bölgedeki Nüfuz Mücadelesi

2.2.3.1.Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan

1921 yılında Sovyetler Birliği ile TBMM hükümeti arasında imzalanan Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması'nda yer alan hükümlere göre Türkiye ve SSCB, kendi ülkeleri üzerinde, diğer devletin hükümetini devirmek isteyen teşekküllerin kurulmasına izin vermeyecekti. Bunun anlamı, Türkiye'nin SSCB'de Turancı akımları desteklememesi Sovyetler Birliği'nin ise Türkiye'de Bolşevik hareketini yayma çabası göstermemesi idi. Bu antlaşmadan ve Enver Paşa'nın 1922 yılında Orta Asya'da Basmacıların başında Ruslara karşı savaşırken ölmesinden sonra, Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar Orta Asya ve Kafkaslardaki "Dış Türkler", Türk Dış Politikası'nda çok az yer tutmuştur.

Soğuk Savaş süresince Orta Asya ve Kafkasya'daki Türklerle ilişkileri geliştirmeyi savunan görüşler mevcut olsa da, bu görüşler hiçbir zaman resmi olarak savunulmamış, "Dış Türkler" konusunda resmi beyan vermekten kaçınılmış, bunun da ötesinde "Dış Türkler" hakkında araştırma yapılması engellenmiştir. Sonuç olarak, glasnost ve perestroyka politikalarının uygulanmaya başlandığı Gorbaçov yönetiminin son dönemlerine kadar Orta Asya ve Kafkasya'daki Türklerle ilişkiler çok sınırlı kalmış, bu coğrafyayla ilgili sınırlı sayıda araştırma yapılmıştır (Özkan, 2010a: 20).

Günümüzdeki uluslararası olaylar bakımından önemli ve gündemde olan bölgelerden birisi Kafkasya'dır. Tarihi, coğrafi, siyasi, uluslararası güvenlik,... gibi sebepler Kafkasya'yı önemli kılmaktadır. Bu sebeple bölge geçmişten bugüne kadar, hâkimiyet mücadeleleri, ittifaklar ve çatışmalara sahne olmuştur. Kafkasya'daki bağımsızlığını

yeni elde etmiş devletler ve Rusya Federasyonu içinde yer alan birimler bugün birçok sorunla karşı karşıyadırlar (Taşdemir, 2002: 211).

SSCB'nin 1990'lı yılların başında dağılması uluslararası ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Türkiye açısından birçok belirsizlik olmakla birlikte yeni fırsatlar ve açılım noktaları da bu dönemde ortaya çıkmıştır. Kafkasya ve Orta Asya bölgeleri SSCB sonrasında dünyanın yakından merkez altına aldığı önemli coğrafyalardan biri haline gelmiştir (Demir, 2004: 717).

1989-1991 döneminde Türkiye henüz belirsizliğini koruyan ve nereye gideceği pek de kestirilemeyen Sovyet cumhuriyetlerindeki milliyetçi hareketlerden genelde uzak kalmayı tercih etti ve geleneksel dış politikası çerçevesinde ilişkilerini Moskova merkezli yürüttü.

SSCB'nin feshi ve Orta Asya-Kafkas ülkelerinin ardı ardına bağımsızlıklarını ilan etmelerini takip eden 1991-1993 döneminde ise Türkiye bu devletleri tanıyan ilk devlet olarak bölgede model ve lider olma çabaları sergileyerek Rusya Federasyonu'nu göz ardı eden, hatta bölgedeki Rus etkisini kırmaya yönelik aktif bir politika izledi (Aydın, 2002: 371).

Soğuk Savaşın sona ermesi Türkiye'yi, jeostratejik rolünü yeniden gözden geçirmek zorunda bıraktı. O günden itibaren ülke uluslararası alanda çok daha aktif bir oyuncu haline geldi. 1991 Körfez Savaşı'nda merkezi rol oynadı ve ilk defa, Ortadoğu'da önemli bir aktör olmaya başladı. Bosna ve Kosova krizleri Türkiye'yi çalkantılı Balkanlar ve Güneydoğu Avrupa'da anahtar konuma getirdi. Diğer yandan Türki cumhuriyetlerin Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanması ile Türkiye Stratejik öneme ve zengin petrol kaynaklarına sahip Kafkaslar ve Orta Asya'da öncü güç haline geldi (Rubin, 2002: 3).

Türk yetkililere göre, Türkiye, Avrasya bölgesinin ortaya çıkardığı yeni fırsatlardan ötürü, global devlet anlayışıyla hareket etmek zorundadır. Bu nedenle Türkiye, Orta Asya ve Kafkas devletleri için, demokrasi, insan hakları, laiklik ve serbest piyasa gibi

mevcut uluslararası sisteme hâkim kavramları, kendi ülkelerine yerleştirmeleri amacıyla örnek alabilecekleri uygun bir ülkedir (Efegil, 2001: 316).

Türk yetkililer, Hazar enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden dünya piyasalarına sunulmasını istemektedirler. Boru hatları sayesinde bu ülkeler arasında ekonomik işbirliği artacaktır ve ardından da bu devletler dünya sistemine entegre olacaklardır. Bu ülkelerin bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve egemenliğine büyük önem veren Türkiye, iktisadi açıdan yeniden yapılanmalarına ve kalkınmalarına ve aynı zamanda bölgede istikrarın ve güvenliğin sağlanmasına yardımcı olmaya hazırdır (Efegil, 2001: 316). Türkiye, bölge üzerine takip ettiği politikalarından ötürü, Rusya'yı doğrudan karşısına alan bir siyasi rekabet içerisine girdi. Türkiye, Rusya'yı doğal jeo-politik rakip olarak görmektedir (Efegil, 2001: 316-317).

Kafkasya genelde Türk-Rus bölgesel yarışmasının odak noktası olarak kabul edilir. Bu bölge, Rusya tarafından geleneksel olarak güvenlik ve ekonomi ile ilgili hayati önem taşıyan çıkarlar açısından algılanmıştır. Rusya'nın 1991'de Güney Kafkasya'dan çekilmesi, "diğer güçler-ister Türkiye veya İran gibi bölgesel oyuncular olsun, isterse de Amerika Birleşik Devletleri gibi küresel olanlar olsun- Rusya'nın çıkarlarının aleyhine boşluğu doldurur korkusuyla" siyasi seçkinler arasında güçlü bir "güvenlik boşluğu sendromu"na yol açmış ve federasyonun güvenliğine karşı yıkıcı bir darbe olarak algılanmıştır (Sezer, 2002: 245).

Kafkasya (ve Orta Asya) Rusya açısından ne kadar önemli ise Türkiye açısından da bir o kadar öneme sahiptir. Bir kere Kafkaslardaki Türk toplulukları ile ister dilsel ve dinsel, isterse de coğrafi açıdan yakınlık ve de Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile dil ve din yakınlığı Türkiye'yi bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye ve ilgilenmeye sevk etmiştir.

Türkiye'nin çok yönlü olarak ilgilenmek zorunda olduğu Kafkasya Doğu Anadolu bölgesinin savunması ve güvenliğinin sağlanması, Orta Asya ve İdil-Ural bölgesindeki Türk ve Müslüman ülke ve topluluklar ile ilişkilerini güçlendirmesi, çoğu Türk ve Müslüman olan ve genel olarak Türkiye'ye yakınlık duyan bölge halkı ile sosyo-

ekonomik ve politik ilişkiler kurulmasının temin edilmesi, stratejik yer altı zenginlikleri ve petrol yatakları nedeniyle uygun hammadde ve pazar olanağı oluşturması, Rusya Federasyonu'nun güneye, sıcak denizlere ulaşmasının engellenmesi ve Türkiye için tehdit olmaktan çıkartılması gibi temel konularda avantajlar sağlayabilecek bir bölgedir (Şihaliyev, 2004: 238). Türkiye, Kafkasya bölgesiyle şu nedenler yüzünden ilgilenmek zorundadır:

a) Bölge ve bölge halkı ile olan bölgesel, tarihi, kültürel ve ekonomik bağları: Kafkasya'da bağımsız bir Türk varlığının bulunması her şeyden önce Türkiye için büyük bir moral kaynağıdır. Tarihi bağlardan kan bağına kadar uzanan ortak unsurlar Azerbaycan Cumhuriyeti'ni Türkiye için vazgeçilmez özel bir siyasi varlık konumuna getirmiştir.

b) Rusya'nın bölgede tekrar güçlenmesi ve bu nedenle doğu sınırlarının güvenliğini sağlama mecburiyeti: Bölgedeki istikrar ortamına Ermenistan'ın da katılmasının sağlanması ile Türkiye'nin güvenliğine yönelik Rus yayılcılığına karşı tam bir tampon bölge oluşturabilecektir. Bu istikrar ortamı İran'ın Türkiye'ye yönelttiği irticai tehdide karşı da bir set oluşturacaktır.

c) Orta Asya ve diğer bölgelerdeki Türk ve Müslüman ülke ve topluluklar ile ilişkilerin güçlendirilmesi: Kafkasya bölgesi, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye arasında bir geçiş kapısıdır. Bu kapının en önemli kilidi ise Azerbaycan olmakta ve Türkiye ile birlikte coğrafi konumu ve şive yakınlığı nedeniyle daha çabuk uygulama ve sonuç alma avantajına vermektedir.

d) Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası alanda ekonomik ve siyasi ağırlığının artırılmasında önemli yer tutan büyük projelerin hayata geçirilmesi: Kafkasya'nın, özellikle Azerbaycan'ın tabii kaynaklarından, en çok olarak da petrolünden karşılıklı ve dengeli ekonomik ilişkilerle yararlanacak olan Türkiye'nin enerji ihtiyacı garantili olarak karşılanabilecektir.

e) Bölgede Rusya dışında, İran veya diğer ülkelerin güç kazanmasının engellenmesi: Türkiye ile Azerbaycan arasındaki yakınlaşma sonucunda ortaya çıkan imkânlardan faydalanmak isteyen Gürcistan'ın da iyi ilişkiler içine girmesiyle bölgenin istikrarı sağlanabilecek ve bölgedeki olumsuz Ermeni politikasının tesiri azaltılabilecektir.

f) Bölgesel bir güç olarak Türkiye'nin yerine getirmek zorunda olduğu insani sorumluluklar ve görevler: Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki Karabağ sorununun çözüme kavuşturularak Ermenistan'ın yayılmacı siyasetinden vazgeçilmesiyle tam bir istikrar ortamına kavuşacak olan bölgede Türkiye ile Azerbaycan arasında Ermenistan'dan geçen en kısa yol Türk ekonomisinin Kafkasya'ya tam olarak açılmasını sağlayacaktır (Şihaliyev, 2004: 238-240).

SSCB'nin çöküşüyle birlikte Türk dış politikasının önemli açılımlarından biri haline gelen Kafkasya ve Orta Asya'nın güvenliği ve Türkiye'nin bölgeye ulaşımı için, Gürcistan kısa sürede en önemli ülke ve stratejik köprübaşı haline geldi. Üstelik Hazar Havzası doğal kaynaklarının uluslararası pazarlara taşınması konusunda da Gürcistan Türkiye'nin tercih ettiği güzergâh oldu.

Türkiye'nin Aralık 1991'de Gürcistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmasının ardından tarihteki Türk-Gürcü çekişmesi kısa sürede bir kenara bırakılarak 21 Mayıs 1992'de dönemin dışişleri bakanı Hikmet Çetin'in bu ülkeyi ziyareti sırasında imzalanan protokolle iki ülke arasında diplomatik ilişki kuruldu. Bunu takiben 30 Temmuz 1992'de Başbakan Süleyman Demirel beraberinde bir uçak dolusu ilaç ve gıdayla Gürcistan'ı ziyaret ederek Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze ile "Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması" imzaladı. 15 maddeden oluşan ve giriş bölümünde her iki ülkenin "birbirlerinin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı ile sınırların dokunulmazlığı ve iç işlerine karışmama ilkelerine dayanarak aralarındaki ilişkilerin daha da güçlendirilmesi" arzularını dile getirdikleri anlaşmayla taraflar, ayrıca "13 Ekim 1921 (...) Kars Antlaşması'yla başlayan (ilişkiler çerçevesinde) bugüne kadar (iki ülke) arasında imzalanmış bulunan antlaşma ve anlaşmalara bağlılıklarını teyit" ettiler. Böylece iki ülke Kars Antlaşması'nın iki ülke

arasındaki “sınırları geri dönülmez bir şekilde tespit ettiğini” ve antlaşma hükümlerine riayet edeceklerini onayladılar (Aydın, 2002: 416).

2.2.3.2.İran’ın Kafkasya Politikası ve Gürcistan

İran; doğuda Afganistan ve Pakistan, kuzeyde Türkmenistan, Hazar Denizi, Azerbaycan ve Ermenistan, doğuda Irak ve Türkiye, güneyde Basra ve Umman Körfezi ile çevrelenmiştir. Yüzölçümü 1.648 milyon km² nüfusu ise 68 milyondur. İran halkının yüzde 51’i Fars’tır. Farmlar dışında nüfusun çoğunluğunu Azeri Türkleri (yüzde 24) oluşturur.

Ayrıca ülkede Kürt, Türkmen ve Araplar da bulunmaktadır. İran bulunduğu coğrafya nedeniyle jeopolitik ve jeostratejik açıdan büyük öneme sahiptir. Kanıtlanmış 125.8 milyar varil petrol rezervi ile dünya rezervlerinin yüzde 10’una sahip olan İran dünyanın en önemli petrol üreticilerinden biridir. 940 trilyon feet küp (cubic feet) ispatlanmış doğal gaz rezervi ile dünyada RF’den sonra ikinci büyük rezerve sahip ülke konumundadır (Sapmaz, 2008: 226).

Doksanlı yıllar, Soğuk Savaş’ın gerilimlerini en yakından hissetmiş İran için şüphesiz bir dönüm noktasıydı. Üstelik Soğuk Savaş’ın bitişinin tam da İran dış politikasında farklı bir yönelimi temsil eden Rafsancani dönemine denk gelişi, İran’ın bu tarihi fırsatı daha iyi değerlendirmesine imkân tanıdı. Doksanlı yıllarda İran dış politikasının öncelikleri 1979 Devrimi’nden beri gelen uluslararası politikadaki yalnızlığı kırmak ve başta komşuları olmak üzere bütün ülkelerle iyi ilişkiler kurmaktı. Bu çerçevede önceliği eski Sovyet cumhuriyetleri ve Körfez ülkelerine verdi. Soğuk Savaş’ın bitişi ve dış politikada İran’ın önüne yeni fırsatlar çıkması, Soğuk Savaş yıllarında en vazgeçilmez komşusu sayılan Türkiye ile ilişkilerinde gerilimlere yol açtı (Çetinsaya, 2002: 293).

1991’den önce İran’ın kuzeyinde sadece SSCB varken, bu ülkenin çöküşünün ardından 8 yeni devlet ortaya çıkmıştır. İran’ın kuzeyindeki bu yeni ülkeler güç, büyüklük ve mahiyet itibarı ile eskiden tek komşu durumunda bulunan SSCB’den büyük farklılıklar

sergilemektedir. Ortaya çıkan farklılıklar İran için yeni politikalar geliştirmeyi zorunlu kılmıştır. Söz konusu farklılıklar İran için paradoksal bir durum doğurmuştur. Bu paradoksal durum bir taraftan sevinç, diğer taraftan tereddüt kaynağı olmuştur. Başka bir ifade ile Orta Asya Kafkas cumhuriyetleri (OAKC)'nin ortaya çıkması İran için yeni tehdit ve fırsatlar alanı meydana getirmiştir. İran OAKC'ye yönelik politikasını bu tehdit ve fırsat algılaması üzerinde inşa etmiştir (Bayır Emre ve Arslanlı Araz, 2001: 47).

SSCB'nin dağılmasıyla Rusya küçülmüş, İran ile olan kara sınırı ortadan kalkmıştır. SSCB'nin çöküşü ile beraber komünizm ideolojik tehdit olmaktan da çıkmıştır. Söz konusu gelişmeler İran-Rusya ilişkilerinin karşılıklı çıkar ilişkisi haline gelmesini sağlayabilirdi. SSCB'nin çöküşü ile OAKC'nin ortaya çıkması İran için yeni bir nüfuz alanı anlamına gelmekte idi.

İran'ın bölge ile olan tarihi ve kültürel bağları her tür yakınlaşma için önemli fırsat koşulları sağlayabilirdi. İran bu bölgenin büyük kısmını kendi tarihi parçası ve "İran Kültür Havzası" içinde tanımlamaktadır. Ayrıca İranlı bazı yetkililer OAKC'de gelişen olayların dinsel mahiyet taşıdığına inanmaktaydı. İran için diğer önemli bir fırsat alanı bu ülkeler ile sağlayacağı ekonomik ilişkilerdir. Bu bağlamda İran bu ülkelerin enerji ve diğer zenginliklerini dünya piyasasına sunma fırsatını elde etmeye çalışabilir, bu durumda Tahran'ın yeniden uluslararası sisteme entegre olmasını sağlayabilirdi. SSCB'nin dağılması ve yeni cumhuriyetlerin kurulması İran için yeni bir güvenlik havzası ortaya çıkması anlamına da gelmiştir (Bayır Emre ve Arslanlı Araz, 2001: 48).

İran'ın stratejik düşüncesinde Kafkasya daima "güvenlik" algısı ile özdeşleşmiştir. Bunun nedeni, Rusya'nın varlığı ve Kafkasya'nın "devrimci ideolojilerin" giriş koridoru olarak görülmesidir (Keskin, 2008: 49).

Bölgesel sistemin değişmesine rağmen güvenlik kaygılarının devam etmesi, İran'ın Kafkasya politikasını çok farklı bir düzlemde değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Kafkasya, İran'ın tarihi-kültürel hafızasında ağırlıklı bir yer tutmaktadır. Özellikle Fars milliyetçiliği Kafkasya'yı Fars kültür havzasının uzantısı olarak algılamış, Azerbaycan Cumhuriyeti'ne büyük önem atfedilmiştir. İran'ın Kafkasya'ya bakışının şekillenmesindeki ikinci önemli faktör Kafkasya'nın çağdaş İran tarihinde oynadığı roldür. İran'ın modernleşme sürecinin ilk adımları olan matbaa ve kitap Kafkasya'dan İran'a girmiştir. İran'daki sosyal demokrasi ve sol düşünce yine Kafkasya'dan taşınmıştır. Bu nedenden dolayı İran'ın çağdaş tarihinde Bakü-Tiflis'in özel bir yeri vardır (Keskin, 2008: 49-50).

İran ile olan savaşlar Gürcistan'ın tarihsel hafızasında silinmez iz bıraktığı gibi Gürcistan'ın en ünlü düşünür ve yazarları da Gürcistan'ın İran'a karşı örnek cesurca direnişinden yararlanmışlardır, İran ile olan savaşlar, kendine özgü görkemli mitleri yarattı, mitler Gürcistan'ın ulusal gururuna ilham verdiği gibi ulus inşası için bir araç olarak yardım etti (Sharashenidze, 2011: 3).

1991'e kadar Hazar Denizi'ni yalnızca Sovyetler Birliği ile paylaşan İran, bu tarihten sonra dört devlet karşısında ulusal çıkarlarını korumak zorunda kalmıştır. Bugünkü verilere göre, Hazar'ın kuzey bölgesi doğal kaynaklar açısından oldukça zengin iken, güney bölgesinde durum tersinedir. Bu nedenle İran Hazar'ın ulusal sektörler halinde paylaşılmasına karşıdır.

İran'ın tavrı, Hazar'ın tam ortasından ulusal sınırlara uzanan yapay çizgilerle beş eşit parçaya bölünmesi yönündedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takip eden süreçte, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ne kendi ideolojisini empoze ederek, Hazar enerji kaynakları üzerinde etkili olmayı ve bu yolla da bölgesel güç olmaktan, küresel bir güç olmaya doğru atılım yapmayı hedefleyen İran, bir süre sonra bölgesel bir güç olma isteğinin bile riske girdiğini fark etmiştir.

Bunun en önemli nedeni İran nüfusu içindeki Türk azınlığın bir süre sonra ulusal bilinçlerinin farkına varmalarıyla, ayrılıkçı eylemler içine girme olasılığının artmasıydı. İran içinde yaşayan Azerilerin ayrılıkçı eylemler içine girerek, yaşadıkları bölgede bağımsızlıklarını elde etmeleri durumunda, Azerbaycan Cumhuriyeti ile Türkiye

sınırlarının yan yana gelmeleri söz konusu olabilir ve Türk dünyası coğrafi bütünlüğe kavuşabilirdi. İranlı devlet adamlarının en büyük korkusu bu idi. Bu nedenle, parçalanması sonrasında ulusal kimliklerini fark ederek birer ulus devlet olmak isteyen Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ni ümmet toplumu haline getirmek ve ulusal kimliklerini unutturmak amacıyla harekete geçti. Ancak bütün çabalarına rağmen sadece Farsî Dil kültürü alt yapısına sahip olan Tacikistan'da başarılı oldu (Onay, 2002: 58).

III.BÖLÜM: MİKHEİL SAAKASHVİLİ DÖNEMİ

3.1.Mikheil Saakashvili'nin Kişiliğinin Politik Kimliği ve Gürcistan'ın Yeniden Şekillenme Sürecinde Öncelikleri

21 Aralık 1967'de Tiflis'de doğan Mikheil Saakaşvili, (DEİK, 2005: 20). Geleneksel Gürcistan milliyetçisi ve muhalif bir aileye sahiptir. Yetiştirilmesinde büyük emeği bulunan büyükbabası, onbeş yılını Sovyet çalışma kamplarında geçirmiştir. (Alsirt, 2009: 52).

Mikheil Saakaşvili, (Alsirt, 2009: 52). 1992 yılında Ukrayna'daki Kiev Devlet Üniversitesi Uluslararası Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra ABD'de Columbia Üniversty'den 1994 yılında yüksek lisans derecesi ve bir sonraki yıl da George Washington Universty'den SCD (hukuk bilimleri doktoru) derecesi almış, 1995 yılında Strasburg'daki Uluslararası İnsan Hakları Enstitüsü'nde de çalışmalarda bulunmuştur. Aynı sene New York'taki bir avukatlık firmasında çalışmaya başlayan Mikheil Saakaşvili, (DEİK, 2005: 20). 1995 yılında Gürcistan'a dönmüş ve 2000 yıllarında Eduard Şevardnadze'nin kabinesinin yükselen yıldızı olmuştur. Ancak, işleri bakanı olarak görev yaptığı yaklaşık bir yılın ardından, Gürcistan'da, yolsuzluk ve suç oranının arttığını, ülkenin suçlular tarafından ele geçirilmek üzere olduğunu söyleyerek istifasını vermiştir.

Şevardnadze'nin bağımsızlıktan itibaren her fırsatta, Batı, özellikle ABD yanlısı ve Rusya karşıtı politikalarına rağmen bölgeye daha aktif müdahale etmek isteyen ABD, 2003'te yaşanan iç karışıklıklardan sonra Şevardnadze'yi 23 Kasım 2003'te görevini terk etmek zorunda bırakmıştır. Şevardnadze'nin yerine, eğitiminin tamamını Ukrayna ve ABD'de gerçekleştirmiş olan Saakashvili, Gürcistan'da yönetimin başına geçmiş, ülkede ABD'nin temsilcisi olarak kabul edilmiştir (Alsirt, 2009: 52).

3.2.Mikheil Saakashvili'nin İktidara Geliş Süreci

Sovyetler Birliği döneminde milliyetçi güçler ilk olarak Gürcistan'da Gamsahurdiya'nın devlet başkanlığı ile iktidarı ele geçirmiş ve söz konusu "birinci Gürcistan modeli",

Azerbaycan başta olmak üzere diğer Sovyet cumhuriyetlerinde milliyetçilerin iktidara taşınması için örnek oluşturmuşsa da, ekonomik ve siyasi kaos ile iç savaş ortamı, - Şevardnadze ve Aliyev gibi- eski Sovyet yöneticilerini tekrar iktidara getirdi.

Gül Devrimi bağlamında diğer eski Sovyet cumhuriyetlerine örnek olan “ikinci Gürcistan modeli”, sivil darbe ile Sovyet eğitilmiş yöneticilerin tasfiyesi; Batı eğitilmiş ve devlet başkanının akrabası olmayan genç yöneticilerin iktidarı ele geçirmesi, ülkenin demokratikleştirilmesi sürecinin başlatılması; Batı dünyası ile entegrasyonun hızlandırılması ve Batı tipi demokrasinin bir eski Sovyet cumhuriyetinde inşa edilmesi olarak özetlenebilir (Kanbolat, 2007a: 13).

SSCB'nin çöküşüyle birlikte 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Gürcistan'da Batı tipi demokrasi ve pazar ekonomisine geçiş amacıyla bugüne kadar çeşitli reform ve düzenlemeler yapıldı. İlk çalışmalarda belli oranda başarılı olduysa da işsizlik, hayat pahalılığı, toplumsal huzursuzluk ve benzeri sorunlar geçiş döneminde ülkenin liderliğini üstlenen Eduard Şevardnadze için önde gelen sorunlar oldu.

Eski SSCB Dışişleri Bakanı olan, 1992-2003 arasında Gürcistan'ı yöneten Şevardnadze, bu dönemde ABD'de avukatlık yapmakta olan Mihail Saakaşvili'nin de aralarında bulunduğu Gürcü asıllı “yetişmiş” insanları “ana vatana hizmete” çağırıyordu. İlk yıllarda Şevardnadze'nin yakınında yer alan Saakaşvili, genel gidişattan rahatsız olunca yollarını ayırdı. Fiilen cumhurbaşkanından sonra ikinci güçlü koltuk olarak görülen, vali ve belediye başkanlığı yetki ve sorumluluklarına sahip bir makam olan Tiflis Şehir Konseyi Başkanlığı görevinde de bulunan Saakaşvili, Birleşik Ulusal Hareket Partisi'ni kurdu.

Saakaşvili, muhalefetin kazandığı ilan edilen, 2003'deki genel seçimlerin sonuçlarına diğer muhaliflerle birlikte itiraz etti. Muhalefetin öncülük ettiği gösteriler giderek şiddetini arttırırken, Saakaşvili'nin göstericilerle parlamento binasına girmesi, Şevardnadze'nin ise korumaları tarafından apar topar binadan uzaklaştırılması dünya medyasında geniş yer aldı. “Gül Devrimi” olarak adlandırılan 23 Kasım 2003 tarihli bu

halk hareketi sonucunda yeni bir yönetim oluşturuldu, Saakaşvili de 4 Ocak 2004 tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçimini kazandı (Zaman, 04.01.2011).

3.3.2003 Gül Devrimi (Kadife Devrim)

Gürcistan'ın Karadeniz'e sahili olması ve Avrupa-Atlantik dünyasının bir parçası olan Türkiye ile sınırının bulunması, bu ülkenin jeopolitik konumunu güçlendirici unsurlar olarak değerlendiriliyor. Bunlar Gürcistan'ı diğer iki Güney Kafkasya cumhuriyetinden daha avantajlı duruma getiriyor ve Avrupa-Atlantik dünyası ile bütünleşme yolunda daha bağımsız davranabilme olanağı tanıyor. Bu durum, Gürcistan'ı Güney Kafkasya'da Batı ile Doğu arasındaki nüfuz mücadelesinin merkezi konumuna da getiriyor. Gürcistan'da odaklaşan Batı ile Doğu arasındaki nüfuz mücadelesi, bu ülkede Batı yanlısı bir sivil darbenin (Gül Devrimi) gerçekleşmesine yol açtı (Kanbolat, 2007a: 12).

Gül İhtilali'nin ana hedefi devlet ve ekonominin modernizasyonu idi. Saakashvili devletin otoritesini yeniden sağlamaya ve ülkenin uluslararası izolasyonuna son vermeye kararlıydı. Bununla kastedilen vergi tahsilâtının uygulanması, yolsuzluk ile mücadele için kuvvetlendirilmiş mali polis, mükemmel merkezi otorite için yerel yönetimlerin gücünü azaltmak, güçlü bir iç işleri bakanlığının oluşumu, organize suçlara yönelik sıkı önlemler, iyi eğitilmiş ve donanımlı bir ordunun kurulması ve toprak bütünlüğünün yeniden sağlanması anlamına gelmekte idi.

Bu politikalar başka herhangi bir şey yapmadan önce kurumların otoritesini ve etkinliğini ve devletin mali yaşam destek sistemini yeniden tesis etmesi zorunlu olan bir yönetim için gerekliydi. Gürcistan'da ulusal güvenliği kuvvetlendirmek elzemdi. Ülke toprakları ikisi bağımsızlık talep eden üç kontrol edilemeyen bölge ve kuzeyde düzenli temelde Gürcistan topraklarına saldıran ve egemenliğini tehdit eden muhalif bir komşu (Rusya) karşısında bölünmüştü.

Sonuç olarak, 2003 senesinden sonra bütçede kayda değer bir askerileşme oldu ve 2008'e gelindiğinde silahlı kuvvetler Gürcistan bütçesinin üçte birini kapsamaktaydı.

Bu 2004 ila 2008 yılları arasında Gayri safi Yurt içi Hâsıla'nın%1'inden %8'ine bir artışı temsil etmektedir (Jones, 2012: 9)

Gürcistan'daki Şevardnadze yönetimini yıkan devrim Kadife Devrimi, Kırgızistan'daki Akayev yönetimini yıkan devrim Lale Devrimi olarak anılıyor mesela. Ukrayna'daki Kuçma yönetimini deviren devrim ise herkesin bildiği gibi bu devrimlerin öncüsü ve bu da Turuncu Devrim olarak biliniyor.

Bu renkli devrimlerin en büyük özellikleri de çürümüş, yolsuzluklara batmış, demokratik olmaktan uzaklaşmış, halka yabancılaşmış yönetimlerin tasfiyesi ve söz konusu ülkelerin daha demokratik, daha şeffaf, ekonomik bakımdan daha adil, halka hesap veren yönetimlere kavuşturulmalarıydı. Bunlara ilaveten bu devrimler bu ülkelerin Batı ile daha yakın ilişkilere sahip olunmasını, Batı kurumlarıyla bütünleşmeyi de ana hedefleri arasına almışlardı (Ertan, 2006: Zaman).

3.4.Mikheil Saakashvili'nin İktidara Gelmesi ile Karşılaştığı İç Sorunlar

Saakaşvili, dört yıl önce Gül Devrimi'ni gerçekleştirirken yoksul, parçalanmış, istikrarsız ve gelecekte umudunu yitirmiş bir ülke devralmıştı. Saakaşvili, Gürcistan'da sınıflar arasındaki gelir uçurumunu gidermeyi, refah düzeyini artırmayı, istikrar sağlamayı, Avrupa-Atlantik dünyası ile bütünleşmeyi, NATO'ya ve AB'ye üye olmayı, dondurulmuş çatışma bölgeleri olan Abhazy ve Güney Osetya sorunlarının bitirilmesini, Acaristan'da Aslan Abaşidze yönetiminin tasfiyesini vaat etmişti (Kanbolat, 2007a: 13).

Mihail Saakaşvili, kısa sürede yaptığı icraatla popülarite kazanmış, Gürcistan'ın demokratikleşmesi için reformları başlatmaya kararlı görülmüştür (Aleskerli, 2009: 31). Saakaşvili, dört yıllık iktidarı boyunca vaatlerinden bazılarını gerçekleştirebildi. Örneğin, ülkede rüşvet büyük ölçüde ortadan kalktı, istikrar sağlandı. Abaşidze tasfiye edilerek, Türkiye'nin garantörlüğüne rağmen, Acaristan'ın özerkliğinin içi boşaltıldı. Avrupa-Atlantik dünyası ile bütünleşme yönünde olumlu adımlar atıldı. Ancak söz konusu adımlar Gürcü halkı tarafından yeterli bulunmadı (Kanbolat, 2007a: 13).

Saakaşvili, iç ve dış nedenler, özellikle ağır sosyal ve ekonomik sorunların giderilememesi, reform sürecindeki baskıcı uygulamalar, siyasi güçlerin konsolidasyonunda başarı sağlayamaması yüzünden popülaritesini kaybetmeye başlamış ve siyasi iktidara karşı muhalefetin artmasına neden olmuştur (Aleskerli, 2009: 31).

Hükümetin işsizlikle mücadele programı yetersiz görüldü. Refah düzeyinin artması ve Batı ile bütünleşmek için daha uzun bir süre beklenmek istenmiyor. Dondurulmuş çatışma bölgelerinin Gürcistan'ın geleceğine ipotek koyması ve belirsizlikler bıkkınlığa yol açıyor. Bunların yanında, Saakaşvili'nin Gül Devrimi'ni birlikte gerçekleştirdiği arkadaşlarını yönetimden uzaklaştırması ve bunların karşıt konuma gelmeleri muhalefetin güçlenmesine neden oldu (Kanbolat, 2007a:13).

Batı, renkli devrimleri destekleyerek Moskova'nın etki alanını sınırlamaya çalıştı. Ancak, Batı'nın "demokrasiyi" yayma çabaları ters sonuçlar verdi. Ukrayna'da Rusya yanlısı Viktor Yanukoviç tekrar başbakan olurken, Özbekistan ve Kırgızistan'da kan dökülmesine neden olan renkli devrim girişimlerinden sonra bu ülkeler Rusya'ya yaklaştı. Bununla birlikte Gürcistan ve Moldova, Moskova'ya karşı direnmeye ve adeta Rusya karşıtı bir politika izlemeye devam etmektedir. Ancak, Moskova'nın bu cumhuriyetlere karşı kullanmak üzere kozları mevcuttur. Bu kozların en önemlisi ise ayrılıkçı bölgelerdir. Nitekim Dniyester ve ardından Güney Osetya'nın bağımsızlık referandumu yapması ve genel olarak ayrılıkçı faaliyetlerde bulunması, Moskova'dan aldıkları destekle ve güvenle mümkün olmaktadır (Kamalov, 2006: 12).

Renkli Devrim sonrasında Gürcistan lideri Mihail Saakaşvili toprak bütünlüğünü zedeleyecek olan Abhazya ve Güney Osetya ayaklanmalarına karşı önemli tedbirler almıştır. Görüleceği üzere bu bağımsızlık hareketlerinin birbirlerine olan benzerlikleri ortak tarihi ve coğrafi birlikteliklerinden kaynaklanmaktadır (Öztarsu, 2010d: Erişim Tarihi, 20.11.2011).

Bağımsızlık süreci ve sonrasında Acaristan, Abhazya ve Güney Osetya sorunları ile karşı karşıya kalan Gürcistan, iç savaşa sürüklenmiş ve mevcut sınırları içerisinde

egemenliğini sağlaya bilmemiştir. Bu sorunların yanı sıra Gürcistan'da Ermenilerin yoğun olarak yaşadıkları Cevaheti bölgesi de özerklik arayışı içinde olmuştur. Cevaheti'de ciddi bir şekilde siyasi örgütlenme sürecini başlatan Ermeniler bölgede konuşlanan 62. Rus askeri üssünü Ermeni varlığının garantörü olarak görmüş ve bu askeri üssün çıkarılması konusu gündeme taşındığı zaman Gürcistan'ı tehdit etmekten bile çekinmemiştir (Cabbarlı, 2011: Caspian Weekly).

3.4.1.Acaristan Sorunu

Batı'nın desteği ile Saakaşvili tarafından 2003'de gerçekleştirilen "Gül Devrimi", bölgede Batı'nın siyasi nüfuzunu artırdı. Batı desteği bazen açık şekilde, bazen de George Soros'un "Açık Toplum Enstitüsü" vasıtasıyla gerçekleştirildi. Ülkenin toprak bütünlüğünü sağlamayı amaçlayan Cumhurbaşkanı Saakaşvili, 2004'de (Sandıklı, 2008: Erişim Tarihi, 20.12.2011). Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nde muhalefete karşı yapılan baskıların durdurulmasını ve Acaristan Güvenlik Bakanlığı'nın feshedilmesini talep etmiştir. Acaristan Devlet Başkanı Aslan Abaşidze bu talebi geri çevirmiş ve 14 Mart'ta Saakaşvili'nin Acaristan ziyaretine engel olunmuştur. Bunun üzerine Saakaşvili Acaristan'a karşı ekonomik ambargo uygulamaya başlamıştır (Cabbarlı, 2011: Caspian Weekly).

Ülkenin toprak bütünlüğünü sağlamayı amaçlayan Cumhurbaşkanı Saakaşvili, 2004'de Rusya güdümlü, Acaristan lideri Aslan Abaşidze'nin siyasi manevralarını akamete uğrattı ve ülkesini terk etmek mecburiyetinde bıraktı. Acaristan sorunu Gürcistan lehine çözüldü ve ilk politik başarı elde edildi (Sandıklı, 2008: Erişim Tarihi, 20.12.2011).

3.4.2.Güney Osetya Sorunu

Saakaşvili'nin göreve gelmesiyle birlikte, birçok konuda olduğu gibi, Tiflis'in Güney Osetya konusundaki tavrında da belirgin bir değişiklik yaşandı. Gürcü lider ülkenin toprak bütünlüğünün sağlanmasını temel hedeflerinden biri olarak belirlemiştir. Saakaşvili Güney Osetya'yı tekrar Tiflis'in yönetimine kazandırmak için ekonomik alanda iki yönlü bir strateji izleye başladı. Bu strateji uyarınca, Tiflis, Güney Osetya yönetiminin gelir kaynaklarını kurutmak için kapsamlı bir kaçakçılıkla mücadele

kampanyası başlattı. Diğer taraftan da, Gürcistan tarafından kontrol edilen Güney Osetya topraklarında yaşayan halka ciddi miktarda onarım ve kalkınma yardımı tahsis etti. Saakaşvili bu yolla, Osetler için Tiflis yönetimi altında yaşamayı çekici hale getirmeye çalışıyordu.

Saakaşvili'nin beklentilerinin aksine bu iki yönlü strateji Oset halkının Tiflis yönetimine tepkisini daha da arttırdı. Kaçakçılıkla mücadele kampanyası birçok Oset'in ekmek kapısı olan yasadışı ticarete ket vurunca, Oset halkının iktidardaki ayrılıkçı Eduard Kokoiti hükümetine desteği arttı. Öte yandan, kaçakçılıkla mücadele sonucu Gürcü İçişleri Bakanlığı kuvvetlerinin bölgede mevcudiyeti arttıkça, tansiyon daha da yükseldi. Ağustos 2004'de iki taraf arasında ateşkes yapılana kadar zaman zaman Gürcü ve Oset kuvvetleri arasında çatışmalar yaşanmaya başladı (Aydın, 2010: 4-5).

1996 yılında Güney Osetya'da gerçekleştirilen seçimler sonucunda Cumhurbaşkanı olan Ludvig Cibirov, Gürcistan'a karşı yumuşak siyaset izlemiş ancak ihmal edilen veya uzatılan görüşmelerden dolayı Güney Osetya'nın konumu ile ilgili herhangi bir netlik kazanılamamıştır. Renkli Devrim sonrası yeni Gürcü lider Mihail Saakaşvili'nin yaklaşımları sorunu tamamen çözmeye ve ülke bütünlüğünü sağlamaya yönelik olmuştur. Aynı dönemde iş başına gelen Güney Osetya'nın yeni lideri Edvard Kokoev Güney Osetya'ya ait bazı önemli kıstasları açıklayarak radikal çözüm önerilerinde bulunmuştur. Kokoev'e göre: (Öztarsu, 2010d: Erişim Tarihi, 20.11.2011).

-Güney Osetya Rusya aracılığı ile Kuzey Osetya'ya bağlanmalı

-Gürcistan en baştan beri sürdürdüğü diktatör tavrından vazgeçmeli

-Halkın gerçek isteğini yansıtan referandumlar dikkate alınmalı,

-Dünya Gürcistan'ın Güney Osetya'ya uyguladığı katliamları tanımalıdır (Öztarsu, 2010d: Erişim Tarihi, 20.11.2011).

Yeni liderin sert yaklaşımları karşısında itidalli davranan Saakaşvili aynı yılın sonunda yeni planların oluşturulacağını ve konuyla ilgili yeni düzenlemelere gidileceğini belirtmiş ancak sunulan maddeler karşı tarafı ikna etmemiştir. Aynen Abhazya’da olduğu gibi iki amaç taşıyan Güney Osetya, tam bağımsızlık veya Kuzey Osetya’ya bağlanma isteğini sürdürmüştür. (Öztarsu, 2010d: Erişim Tarihi, 20.11.2011).

3.4.3.2008 Güney Osetya Savaşı

Ağustos Savaşı kesinlikle Güney Kafkasya’daki küçük bir alanı kimin kontrol edeceği ile ilgili değildir. Ağustos Savaşı enerji, askeri strateji, çıkar alanı, büyük güçlerin ideolojisi ve bu yüzden sadece Güney Kafkasya değil aynı zamanda bütün Avrasya coğrafyası ile ilgilidir (Özkan, 2010: 316).

Rusya için, 2008 Beş-gün Savaşı (Güney Osetya Savaşı) Gürcistan ile ilgili değil fakat Batı ile ilgilidir (Lukyanov, 2010: 4). Rusya’nın Gürcistan’ı Ağustos 2008’de istilası birkaç durumdan dolayı dönüm noktasıdır. En önemlisi Avrupa güvenliğinin inşasıdır ki, onu oluşturmak normların üzerinde doğrudan bir meydan okumaydı, çünkü Avrupa güvenliği şunu tavsiye etmekteydi: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Organizasyonu ve Avrupa Birliği üyelerinden birine askeri saldırı olması durumunda diğer üyeler buna karşı olmalıydı (Cornell, 2009: 23).

ABD-Rus etki sahalarının netleşmesi ayrılıkçı bölgeleri bağımsızlık konusunda yöreklendirirken, Tiflis yönetimini toprak bütünlüğü söylemiyle daha sert adımlar atmaya ve son tahlilde toprak bütünlüğü söylemiyle çelişen etnik kimliğe dayalı bir politikaya yönelmiştir. Etnik kimlik siyaseti kurumsallaşınca, döngüsel olarak ABD-Rus etki sahaları daha da netleşmiştir.

Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikail Saakaşvili’nin, bağımsızlık isteyen Güney Osetya, Abhazya ve Acaristan’ı yeniden merkezi yönetime bağlamayı amaç edinen politikası Rusya tarafından Rusya’nın Gürcistan’da genişletmek istediği etki sahasına doğrudan bir müdahale olarak algılanmıştır. Saakaşvili’nin söz konusu “toprak bütünlüğü” politikasını ABD’nin Kafkasya çıkarlarının bölgesel taşeronluğuyla paralel bir biçimde

sunması, daha da önemlisi toprak bütünlüğünün sağlanmasının ABD'nin askeri-politik desteğine bağlı olması söz konusudur.

Bu koşullar altında Gürcü yönetimi 17 Nisan 2008'de Güney Osetya'ya verdiği destekten dolayı Rusya'ya uyarı notası göndermiş, 29 Nisan 2008'de Güney Osetya sınırına bin 500 takviye asker yollamış, 28 Mayıs'ta ise gerekirse Rusya ile savaşa hazır olduğunu ilan etmiştir (Yapıcı, 2008: 188-189).

Güney Osetya liderinin zaman zaman Rusya'dan destek beklemesi ve sert açıklamalarda bulunması ve Gürcü tarafının da aynı şekilde karşılık vermesi iki taraf arasında gerilen ilişkilerin bir noktada patlamasına sebep olmuştur (Öztarsu, 2010d: Erişim Tarihi, 20.11.2011).

Saakashvili yönetiminin 7 Ağustos 2008 akşamı Güney Osetya'nın başkenti Şinvali'ye yaptığı geniş kapsamlı kara ve hava saldırılarıyla başlayan ve sonunda Rusya'nın çatışmaya müdahil olarak Gürcistan topraklarının önemli bir bölümünü işgaliyle sonuçlanan çatışmalar (Öztürk, 2010: 8). Rus Birliklerinin Roki Tüneli (Güney Osetya ile Rusya içinde yer alan Kuzey Osetya'yı birbirine bağlayan en önemli geçit) yoluyla Güney Osetya'ya girişi ve Osetlerin bölgedeki Gürcü yerleşim birimlerine uzun zamandan beri yapmakta oldukları saldırılarına karşı atılan bir adımdı. Rusya ise Gürcistan saldırısına, bölgedeki Rus vatandaşlarının can güvenliğinin korunması gerekçesi ve daha çok bölgede konuşlandırılmış olan Rus Barış Gücü askerlerinin Gürcü saldırısına uğramasına misilleme olarak, hemen ve sert karşılık verdi.

7-16 Ağustos 2008 tarihleri arasında yaşanan çatışmalara Güney Osetya ve Rusya'nın yanında Abhazyalılar da katılmış, Rusya'nın kara, deniz ve hava güçleriyle Gürcistan'ın önemli şehir ve limanlarını bombalaması üzerine Gürcistan Abhazya ve Güney Osetya'dan bütün güçlerini geri çekmek durumunda kalmıştır. Gürcistan'ın çekilmesine rağmen Rusya Gürcistan topraklarındaki işgalini, Avrupa Birliği dönem başkanı Fransa'nın arabuluculuğunda sunulan Sarkozy Planı'nın 16 Ağustos'ta imzalanmasına kadar devam etmiştir (Öztürk, 2009: 9).

3.5.Mikheil Saakashvili Dönemi Gürcistan Dış Politikasının Oluşumuna Etki Eden Faktörler

3.5.1.Kimlik

“Milli” kimlikle kastettiğimiz şeyin, zayıf da olsa belli anlamda bir siyasi topluluğu gerektirdiğini gösterir. Siyasi bir topluluk da, topluluğun bütün fertleri için en azından belli ortak kurumların, hak ve görevlere dair tek bir yasanın varlığını ima eder. Yine topluluk mensuplarının kendilerini özdeşleyecekleri, aidiyet hissi duyacakları belli bir toplumsal mekân, az çok hatları kesin ve sınırlanmış bir toprak parçasını da akla getirmektedir. Milleti, belli bir ülkede aynı yasalara ve kurumlara boyun eğen bir halk topluluğu olarak tanımlarken filozoflarında (Fransız Aydınlanmacıları) akıllarında olan tam da buydu.

Elbette bu, milletin Batılı tarzda kavramsallaştırılmasıdır. Ama bu Batılı deneyimin sonradan “millet” dediğimiz birliğe ilişkin düşüncemiz üzerinde güçlü, hatta yönlendirici bir etkisi olmuştur. Birbiriyle bağlantılı yeni bir tür siyasa-rasyonel devlet- ve yeni bir topluluk türü-teritoryal millet- ilk kez Batı’da ortaya çıktı. Bunlar, müteakip Batılı olmayan düşünceler üzerinde de, hatta bu düşünceler (Batılı) normların dışında çıktıklarında bile, iz bırakmışlardır.

Milliete dair bu Batılı ya da “sivil” model ayrıntılarıyla ele alınmayı hak etmektedir. Burada hâkim olan düşünce mekânsal ya da teritoryal’dır. Bu mantığa göre milletlerin iyi tanımlanmış ülkelere/topraklara sahip olmaları gerekir. Öyle ki, örneğin ellerindeki toprağı bir demirci örsündeymiş gibi işleyerek temellük eden, kendilerini yüksek denizlerin harcından gören eski Flamanlar gibi, halk ile toprak adeta birbirlerine ait olmalıydılar. Ama söz konusu toprak parçasının herhangi bir yer olması mümkün değildir; o herhangi bir toprak parçası değil, “tarihi” bir toprak, “yurt”, halkın “beşiğı” olmalıdır. Türklerde olduğu gibi, o toprak soyun köklerini taşıyorsa bile bu böyledir. “Tarihi toprak”, terrain (toprak) ile halkın, nesiller boyu birbirleri üzerinde müşterek ve yararlı etkilerde bulunduğu bir topraktır. Tarihi bellek ve çağrışımların mekânı haline gelir yurt; “bizim” bilgilerimizin, azizlerimizin ve kahramanlarımızın yaşadıkları, çalıştıkları, dua edip savaştıkları yerdir. Bütün bunlar yurdu yeryüzünde biricik kılar.

Nehirleri, denizleri, gölleri, dağları ve kentleriyle “kutsal” hale gelir yurt-derin ve deruni anlamları sadece sırra matuf olanlar, yani milletin öz bilinçli evlatlarınca kavranabilecek mübarek ve yüce yerlerdir buralar (Smith, 2010, 24-25).

Milli kimliğin ikinci bir unsuru patria (vatan) fikridir; yasaları ve kurumlarıyla tek siyasi iradeye sahip bir topluluk. Bu durum, ortak siyasi hissiyat ve maksatların ifadesi olan en azından bazı ortak düzenleyici kurumlar gerektirir. Hatta çeşitli bölgelerin 20. yüzyılın başlarına kadar yerel kimliklerini korudukları Devrim sonrası Fransa’ında bile patria büyük ölçüde merkezileşmiş ve üniter kurumlar eliyle ifade eldir (Smith, 2010: 26).

Tarihi ülke, yasal-siyasi topluluk fertlerinin yasal-siyasi eşitliği ve ortak sivil kültür ile ideoloji-bütün bunlar milletin Standard, Batılı modelinin oluşturucularıdır ve Batı’nın modern dünyadaki etkisi nedeniyle bir miktar biçimi değişmekle birlikte, Batılı olmayan milli kimlik tasavvurlarında da canlı unsurlar olarak kalmışlardır. Aynı anda Batı dışından, Doğu Avrupa ile Asya’dan tarihi olarak Batı modelinin üstünlüğüne meydan okuyan ve Batılı olmayan toplulukların yörüngelerine onların, son derece farklı koşullarına daha uygun, anlamlı yeni unsurlar ekleyen oldukça farklı bir millet modeli uç vermeye başlamıştı.

Bu Batılı olmayan modele “etnik” millet kavramı diyebiliriz. Ayırt edici özelliği doğuştan, fitri bir topluluk fikrini öne çıkartmasıdır. Batılı millet kavramı bireyin, kendi seçebileceği belli bir millete ait olması gereğini şart koşarken bu Batılı olmayan ya da etnik kavramlaştırma böyle bir müsamaha göstermiyordu. Kendi topluluğunda kalsa da, başka bir yere göçse de birey kaçınılmaz biçimde, organik olarak içinde doğduğu topluluğun mensubu olarak ve sonsuza dek onunla damgalanmış olarak kalmaktaydı. Başka bir ifadeyle bir millet evvel emir ortak soydan gelen bir topluluktan (Smith, 2010: 28). Bu ortak varsayımların mevcudiyeti milli kimliğin temel özelliklerine dair aşağıdaki listeyi yapmayı mümkün kılmaktadır;

1-Tarihi bir toprak/ülke, ya da yurt

2-Ortak mitler ve tarihi bellek

3-Ortak bir kitlesel kamu kültürü

4-Topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler

5-Topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları ortak bir ekonomi (Smith, 2010: 31-32).

Kısaca özetlenecek olursa, sanayileşme öncesi kendini yerel bir kimlik ile tanımlayan birey, sanayileşmenin kentleşmeyi ve kitlesel üretimi, bu arada doğal olarak etkileşimi ve benzeşmeyi arttırması sonucu, bir ülkenin insanı olarak tanımlamaya başlamıştır. Bir yandan toplumlardaki feodal/yerel ve Hıristiyan/evrensel aidiyetler, güçlenen merkezi devletler tarafından absorbe edilirken sanayi devrimi de ülke sınırları içinde kalan halkların mobilizasyonu ve entegrasyonuna imkân sağlamıştır. Hetorejen toplumsal yapı giderek yerini homojenliğe bıraktıkça, yani toplum üyeleri arasında “birlik ve bütünlük algısı” diye niteleyebileceğimiz bir ortak duyuş genişledikçe, “ulusal kimlik” ve “ulusal aidiyet” düşüncesi de belirginleşmiştir.

Bu arada kitlelerin yani sıradan insanın ekonomik ve siyasi alanda giderek güç kazanması, halk ile “otorite” arasındaki ilişkinin yeniden düzenlenmesini zorunlu kılmıştır. Devletin iktidarını paylaşan halkın devletle bütünleşmesi, devlet otoritesinin halk iradesi/ulusal irade ile meşrulaştırılması, ulusal/toplumsal kimlik ile devlet arasında yeni bir ilişki biçimi başlatmıştır; ulusal kimliğin bir yandan devleti tanımlaması, öte yandan da devlet tarafından şekillendirilmesi. Bir başka ifadeyle Fransız Devrimi ekonomik olarak güçlenen Burjuvaziyi yeni bir “meşruiyet” anlayışı sonucu iktidara taşıırken, “egemenliğin ulusa ait olduğu” ve “ulusun kendi istediği siyasal düzeni kurabileceği” anlayışını kitleselleştirmiş, ulus-temelli siyasal rejimler Avrupa düzeyinde meşruiyet kazanmıştır. Ulus, bir siyasal modelin temel referans noktası kabul edilince milliyetçilik, ulus devlet ve ulusal kimlik aidiyeti gibi olgular da devleti şekillendirmeye başlamıştır (Dağı, 2002: 28).

3.5.2. Kimlik-Kültür-Milliyetçilik

Milletin “modernist” imgesine göre, milli kimliği yaratan milliyetçiliktir (Smith, 2010: 117). Milliyetçilik, modern dünya sistemlerinin üzerine inşa edildiği bir tarihsel dönemdir. 19. yüzyıldan bu yana “dünya siyasi tarihindeki en derin, en inatçı ama yine de en öngörülen kara leke” olagelmıştır. Milliyetçilik siyasi bir gruba aidiyet bilinci olarak tarif edilmektedir. Ulus inşası ve bunun sonucu olarak ulus-devlet “milliyetçiliğin siyasi uygulaması, duygunun güce tercümesi”dir. Milliyetçilik üzerine çalışan bilim adamları yaptıkları analizlerde sivil (civic) ve etnik milliyetçilik ikiliğini temel almayı adet edinmiştir. Milliyetçiliğin türleri ile ilgili farklı sınıflandırmalar da vardır: örneğin; ilkçi, modernist, doğulu, Batılı, siyasi-kültürel, iradeci, ırkçı-dışlayıcı, kapsayıcı-asimilasyonu-entegrasyoncu, ayrılıkçı-refomcu milliyetçilikler gibi (Alakel, 2011: 2).

Alain Dieckhoff, siyasal ve kültürel milliyetçilik veya sivil ve etnik milliyetçilik arasında var olduğu kabul edilen karşıtlığın göreceleştirilmesi gerektiğini vurguluyor. Gerçekten de, sık sık Fransa-Almanya arasındaki karşıtlığa dayandırılan bu iki tip millet ideolojisi kati biçimde birbirinden ayrılamaz. Alain Dieckhoff, ulus inşası sürecinin siyasal olduğu kadar kültürel kaynakları da kullanan meşrulaştırıcı bir milliyetçiliği daima gerektirdiğini belirtiyor (Dieckhoff Alain ve Jaffrelot Christophe, 2010: 14-15).

19. yüzyıl boyunca Avrupa’da milli kimliklerin inşa edilme biçimlerini sorgulayan Anne-Marie Thiesse iki önemli noktayı ortaya çıkartıyor. Öncelikle, ulusal seferberlik aşamasında kullanılan “kimliksel” referanslar her ülkede az çok birbirinin aynıdır: folklor, dil, tarih, ülkenin konumu, coğrafya... Amaç, kadim referansları kullanarak ulusların modernliğini gizlemektir: süreklilikler vurgulanırken kopuşların üstü örtülür. İkinci olarak, Avrupa’da bu mekanizmalar her ulus-devlet için neredeyse eş zamanlı işler; sebep büyük ölçüde, millet olgusunun yarışmaya (yani hem taklide hem rekabete) dayanmasıdır. Bu yüzden ulusal kimliklerin yaratılması, ulus-aşırı bir fenomen olarak karşımıza çıkar.

Dil ve din, genellikle ulusal kimliğin iki temel taşı addedilir. Astrid von Busekist, dilin milliyetçilik açısından kurucu olduğunu çünkü dilin siyasal olduğunu ve bütün siyasal faaliyetlerin dilin dolayımından geçtiğini vurguluyor. Dahası dil, ayrılıkçı kolektif hareketlere önemli bir temel sunarken, öte yandan devletin “uluslaştırma”ya yönelik eylemleri de varolan dilleri normalleştirmek ve ulusal kimliğe bağlamak amacıyla dili dönüştürmektedir. Dil değerli bir kaynaktır, çünkü basit bir iletişim aracı olmaktan öte bir şeydir. Din ise çok daha karmaşık bir kültürel kaynaktır (Dieckhoff Alain ve Jaffrelot Christophe, 2010: 15-16).

3.5.3.Gürcü Milli Kimliği’ni Oluşturan Unsurlar

27-29 Ekim 2006 tarihleri arasında Gürcü Devlet Kurumları, UNESCO, ve Uluslararası Karadeniz Üniversitesi (İBSU)’nin ortaklaşa organize ettiği “3. Uluslararası İpek Yolu Sempozyumu’nda Gürcü Kimliği’ne değinen ilginç bildiriler sunuldu.

İBSU öğretim üyelerinden, uluslararası İlişkiler Profesörü Tamara Kiknadze’nin “Georgian Identity and Political Culture” (Gürcü Kimliği ve Politik Kültür) adlı bildirisi bunların başında gelmektedir. Bildiri daha sonra genişletilerek (yaklaşık 35 sayfa) Sempozyumdaki bildirilerin toplandığı kitapta yayımlanmıştır.

Yazar, sempozyumdaki bildirisine, bildiri formatına ilişkin yaptığı bir notla başlar. Bildiri, her birisi kendi alanında uzman kişiyle yapılan yuvarlak masa tartışmasının yazıya geçirilmiş hali. Bildirideki uzmanlar: Tiflis Devlet Üniversitesi’nden antropolog Akaki Kulijanaşvili, Gürcistan Bilimler Akademisi’nden tarihçi Lela Pataridze, Tiflis Devlet Üniversitesi’nden edebiyatçı Zura Kiknadze, Kültür ve Medya-Teknolojisi Üniversitesi’nden Lela Yakobişvili ve Devlet Üniversitesi hocalarından basın yayın uzmanı Khatuna Mayaşvili. Beş bölümden oluşan bildirinin içeriğini, şu sorulara/alt sorulara verilen cevaplar oluşturmaktadır:

Gürcü milli (kimlikler zaten özgündür! i.ü) kimliğinin ana unsurları nelerdir?

Gürcü milli kimliğinin unsurlarından hangisi daha önceliklidir?

Gürcü milli kimliğinin oluşum tarihi nedir?

Gürcü milli kimliğinin oluşumuna sebep olan unsurlar nelerdir?

Gürcü milli kimliğinin oluşum sürecindeki ana unsurlar hangileridir?

Gürcü milli kimliğinin oluşmasında rol oynayan mit ve efsaneler hangileridir?

Bu tarihi mit ve efsanelerin içeriği nedir?

Gürcü milli kimliği Gürcü Edebiyatı'nda nasıl verilmektedir?

Gürcü milli kimliğinin Gürcü medyasındaki veriliş/işleniş şekilleri nasıldır?

İlk iki soru, antropolog Kulijanaşvili'ye göre altı faktörü içermektedir:

1. Coğrafya Faktörü: (Üstüner, 2010: 186-187).
2. Din Faktörü: (Üstüner, 2010: 188).
3. Tarih Faktörü: (Üstüner, 2010:188).
4. Dil Faktörü: (Üstüner, 2010: 188).
5. Kültür Faktörü: (Üstüner, 2010: 188).
6. Şarap Faktörü: (Üstüner, 2010: 189).

3.5.4. Saakashvili Dönemi Gürcistan Dış Politika Yapımında Kimlik-Kültür-Milliyetçilik Faktörü

Gürcü toplumu kendisini Batı'nın bir parçası olarak görmektedir. Gürcü fikir hayatına hâkim olan görüşe göre, Gürcistan, “özü itibarıyla Batılı”dır. Bu “öz”, Hıristiyan dininden ve Gürcü toplumunun “bireyci ve hürriyet sever” karakterinden oluşmaktadır. Egemen tarih yorumuna göre, Gürcistan zaman içinde Batı'dan koparılmıştır. Dolayısıyla şimdi olup biten, Batı'yla bütünleşme ve ona “geri dönüştür”. Aynı zamanda da “öze dönüştür”. Nitekim eski Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze

bağımsızlık sonrası Batı'yla gelişen ilişkileri, "Gürcistan kendi tarihine, kültür ve milli karakterine uygun bir şekilde Batı Avrupa'ya eğilimli bir ülkedir ve zorla koparıldığı Batı dünyasına bir asır sonra yeniden dönüş yapmıştır" şeklinde değerlendirmiştir (Ağacan, 2007b: 202).

Milliyetçilik, 2008'deki Rus saldırısından sonra gelen Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü yeniden sağlamaya yönelik çabaların milliyetçi retoriği ve Gürcistan'ın politik hayatının merkezinde tuttuğu duygu, Gürcistan'da da önemli bir ideolojik güçtür. Hükümet gençler için yurtsever yaz kampları kurmuş, okullar için çok milliyetçi bir müfredat oluşturmuş ve güçlü bir devlet için askeri bakımdan hazır olunmasını bunun dışında Rusya'dan gelecekte yapılabilecek saldırılara karşı sürekli vurgu yapılmıştır (Mitchell, 2012: 105).

Etkin bir dış politikanın paylaşılan bir ulusal kimlik algısına dayanmasından dolayı, küçük devletlerin dış politikaları, bazen coğrafya gibi gerçekçi (realistik) ve bazen kimlik gibi ideolojik birçok faktörden etkilenmektedir. Diğer taraftan, dış politikanın da, Graham Fuller'in "Dış politika sadece birinin ne istediğini ifade etmez aynı zamanda birinin ne olduğunu da ifade eder" gözlemini yansıtarak, ulusal kimlik üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır (Kakachia, 2012: 4).

Gürcistan'ın dış politikasının ortaya çıkışı, klasik coğrafi faktörlerin sonucu olduğu gibi ülkenin coğrafi konumu ülkenin politik gelişimi için belli başlı özelliklerinden biri olarak başrol oynamaktadır. Hayatını sürdürme ve stratejik yönelim seçimi konularıyla yüz yüze kalan küçük, zayıf bir devlet olarak, ulusal kimliği farklı egemenlik ve devlet olma konseptleri ile yakından bağlantılıdır (Kakachia, 2012: 4-5).

Gürcistan paradigması daha çok bölgesel bütünlüğü korumaya meyillidir ve dış politikası geniş oranda statükoyu muhafaza etmeye dayalıdır. Ayrıca, Gürcistan kimliği, bölgesindeki donmuş çatışmalara ilişkin iç meseleleri dışsallaştırmaya meyletmekle ve temelde ayrılıkçılık ve Rusya tehdit algısıyla biçimlendirilen bilişsel bir haritaya sahiptir. Sonuç olarak, 1994'ten bu yana Gürcistan'ın başlıca dış politika hedefi; ülkenin ulusal güvenliğini geliştirmenin anahtarı olarak görülen Rusya'nın gücünü ve

etkisini dengelemektir. ABD ile yakın bağlar teşkil etmek ve NATO'ya katılmak, -bu dengeyi başarma araçları olarak- tercih edilen iki dış politika sonucudur.

Gürcistan'ın politik seçkinleri bu amaçları paylaşmaktadır. Aynı zamanda, Gürcistan'ın dış politikası Batı sempatisini ve çok yönlü iken, her zaman pragmatik menfaat ilkelerine dayalı değildir. Gürcistan'ın dış politika önceliklerinin kimlik yönelimli olduğu (Batı'ya, AB ve NATO'ya katılma kararlılığı) ve komşularının aksine, ulusal çıkar, pragmatizm veya güç dengesi gibi realist paradigmalara odaklı olmadığı bile iddia edilir.

Gürcistan'ın dünyanın kalanına yönelik dış politikalarının doğasını anlamak için, kimlik de dâhil olmak üzere, onları tanımlayan faktörleri anlamak gereklidir. Bu perspektif, ülkenin uluslararası arenada etkileşimde bulunma yolundaki sürekli faktörleri açıklayan devamlılık tedbirlerini içine almaktadır. Kimliğin Gürcistan'ın dış politikasının inşası ve uygulamasında önemli/belirgin bir rol oynamasına benzer şekilde, Gürcistan'ın evrimleşen ulusal kimliğini keşfetmek kendi dış politika yöneliminin ileriki yönünü daha iyi tahmin etmek açısından da bir potansiyel sunmaktadır (Kakachia, 2012: 5).

3.6.Mikheil Saakashvili Dönemi Gürcistan Dış Politika Konsepti

Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü sağlayabilmek için Batı desteğinin çok önemli olduğuna dikkat çeken Saakashvili Eylül 2006'da Batı yanlısı dış politikayı esas alan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nin kabul edilmesini sağladı. Strateji Belgesi'nde, ülkenin demokrasiye geçişi önündeki en büyük engelin ayrılıkçı siyasi rejimlere sahip özerk bölgelerdeki yönetimler olduğu belirtiliyordu. Belgede, Güney Osetya'ya ilişkin özel hükümler bulunmaktaydı. Belgede, Osetlere zoru terk etme çağrısı yapılmakta ve merkezi yönetimle yapıcı barış görüşmelerine başlamaları vurgulanmaktaydı (Sandıklı, 2008: Erişim Tarihi, 20.12.2011).

Gürcistan Parlamentosu 2011 yılı sonlarına doğru yaptığı olağanüstü oturumda yeni Ulusal Güvenlik Konsepti'ni (UGK) kabul etti. Bağımsızlık tarihinde ikinci defa kabul edilen UGK, Gürcistan'ın ulusal çıkarlarını anlatan; ülkenin güvenliğine karşı gelişen

tehlikeleri ve riskleri ortaya koyan ve güvenlik politikası için ana doğrultuları belirleyen en önemli belgedir.

Parlamento, altı sene önce kabul edilen eski UGK'nin 23 Aralık 2011 tarihinde yenisiyle değiştirilmesini kabul etti. 18 Şubat 2011 tarihinde yeni UGK Parlamento'ya Gürcistan Ulusal Güvenlik Konseyi yardımcı sekreteri Batu Kutelia tarafından sunulmuştu. İlk UGK Gürcistan'da 2003 senesinde Gül Devrimi'nin hemen ardından hazırlanmış ve 2005 yılı Temmuz ayında Parlamento'da kabul edilmişti. Aynı dönemde Gürcistan kendi Ulusal Askeri Stratejisi'ni ve güvenliğine karşı oluşan risklerin değerlendirilmesi ile ilgili belgeleri de kabul etmişti. 2008 yılı Ağustos ayında gerçekleşen Rusya-Gürcistan savaşı sonrası Tiflis, adı geçen belgelerin yeniden gözden geçirilmesine gerek duyarak bir takım değişikliklere gitmişti.

İkinci konsept birinciden farklı olarak toplumun daha geniş çevrelerinin yorumları değerlendirilerek hazırlanmıştır. Gürcistan Ulusal Güvenlik Konseyi yardımcı sekreteri Batu Kutelia konseptin hazırlanmasında sivil toplum kuruluşlarının, siyasi partilerin ve yabancı ülkelerin görüşlerine yer verildiği ve tecrübelerinin paylaşıldığını bildirmiştir. Bu analizde birinci ve ikinci konsept arasındaki en önemli farklar analiz edilerek, yeni UGK'nin Güney Kafkasya bölgesi için önemi anlatılacaktır.

Belgeye göre, Tiflis yönetimi Avrupa'ya entegrasyon sürecinin genişletilmesini kendi güvenliğinin en önemli unsurlarından saymaktadır. Gürcistan kendini Avrupa ve Avro-Atlantik mekânının bir parçası olarak görmektedir. NATO ve AB'nin doğuya genişlemesi Gürcistan için önemli olduğu belirtilmektedir. Dünyanın demokratik ülkeleri ile işbirliğine önem veren Tiflis, onların yardımının ülkede demokrasinin gelişmesi için önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Uluslararası çevrelerde yaşanan gelişmelerle birlikte ülke içerisinde yaşanan gelişmeler de Gürcistan'ın güvenliğine etki eden unsurlardandır. Demokratik kurumların gelişmesinin ve ekonomik alanda reformların desteklenmesi içeride istikrara kavuşmanın başlıca şartlarıdır.

Gürcistan'ın ulusal değerlerine ülkenin egemenlik ve toprak bütünlüğü, özgürlük, demokrasi ve hukukun üstünlüğü, güvenlik ve barış unsurları dâhildir. Ülkenin ulusal çıkarları, toprak bütünlüğünün sağlanması, demokrasinin güçlendirilmesi, devlet kurumlarının gelişmesi, ulusal güvenlik sisteminin daha etkin hale getirilmesi, Avrupa ve Avro-Atlantik kurumlarıyla entegrasyon, uzun dönemli güvenli ve stabil ekonomik gelişme, enerji güvenliği, bölgesel istikrarın sağlanması, siber güvenliğin gelişmesi, demografik güvenlik ve diasporayla ilişkileri içerir.

2005 senesinde kabul edilen UGK'dan farklı olarak, yeni konseptte Gürcistan'ın kuzey komşusu Rusya düşman devlet olarak gösterilmektedir. Önceki konseptte Rusya sadece ülkenin toprak bütünlüğü için bir tehlike olarak gösteriliyor, ülkedeki Rusya askeri üsleri bu tehlikenin başlıca kaynağı kabul ediliyor, ancak Rusya açık şekilde düşman olarak adlandırılmıyordu. Aynı zamanda Moskova Gürcistan'da ayrılıkçılığı destekleyen taraf olmasına rağmen, ilk belgede Rus askeri üslerinin ülkeye her hangi bir saldırı düzenlemesi düşük bir ihtimal olarak değerlendiriliyordu.

Yeni konseptte en önemli üç tehdit doğrudan Rusya ile bağlantılıdır. Bu üç tehdit, “Gürcistan topraklarının Rusya Federasyonu tarafından işgali ve işgal olunmuş topraklardan Rusya tarafından düzenlenen terörist saldırılar”, Rusya tarafından Gürcistan'a yeni bir askeri saldırı yapılması ihtimali” ve “İşgal edilmiş topraklardan mülteci durumuna düşmüş insanların haklarının çiğnenmesi” olarak sıralanmaktadır.

41 sayfadan oluşan yeni UGK'da aynı zamanda Rusya'nın Gürcistan'da demokratik düzeni değiştirmek istediği; Tiflis'i Avrupa ve Avro-Atlantik dış politika hedeflerinden uzaklaştırarak kendi etki alanına dâhil etmeyi planladığı belirtilmektedir (İsmayilov, 2012: Erişim Tarihi, 28.03.2012).

3.7.Rusya'nın Gürcistan Üzerindeki Politikalarına Alternatif Denge Politikaları Üretmek

Kafkas cumhuriyetlerinin, RF'nun ağırlığını dengeleyecek politikalar geliştirmeye, eski dönemin izlerini mümkün olabildiğince silmeye çalıştıkları bir gerçektir. Bugün

Kafkasya’da, siyasi açıdan RF’na en bağımlı ülke, Dağlık Karabağ sorunu nedeniyle Ermenistan’dır. Gürcistan ise Abhazy, Güney Osetya ve Çeçen mülteci sorunu nedenleriyle belirli ölçüde RF’nun etkisi altında kalmaktadır. Ayrıca RF’nun bölgeye yönelik emellerini muhafaza ettiği, bu itibarla da bölge devletlerinin politikalarının kendi hedefleri dışına çıkmasına izin vermemekte, diğer ülkelerin rol sahibi olmasından da rahatsızlık duyduğu görülmektedir.

Gürcistan ve Azerbaycan tarafından; içinde bulunulan ekonomik yetersizlikler, iç ve dış siyasi istikrarsızlıklardan çıkış yolu olarak, RF’nin nüfuz alanından hızla uzaklaşıp, Batı kurumları ile entegre olmak ve Batı’daki düzeni uygulamak olarak görülmüştür. Bu çerçevede, söz konusu değerlerin günümüzde koruyucusu konumunda olan ABD ve AB ile ilişkilerin geliştirilmesine çalışılmıştır. Türkiye’de bu çerçevede kabul edilmiş, Azerbaycan’la olan tarihi, kültürel ve etnik yakınlığa ilave olarak, Tiflis tarafından da bölgede güvenilecek, tek ülke haline gelmiştir. Azerbaycan ve Gürcistan, birkaç yıldır Rusya’nın yörüngesinden kurtulmaya çalışırken, kendi aralarındaki jeopolitik işbirliğini genişleterek, Batı demokrasileri ve özellikle de NATO ittifakı ile stratejik işbirliklerini artırmışlardır (Kantarıcı, 2006: 128-129).

3.7.1.NATO’ya Üye Olmak ve ABD ile İlişkileri Geliştirmek

ABD’yi II. Dünya Savaşı sonrası sistemin hegemonik gücü haline getiren temel unsur, uluslararası hukukun ve bu hukuku hayata geçiren uluslararası kurumların, bu ülkenin siyaset yapımcıları tarafından son derece etkin bir şekilde kullanılmış olmasıdır. BM’nin oluşumu Avrupa-merkezli sömürgeci sistemin dağılması süreci ile koşut bir şekilde gerçekleştirilirken, IMF ile uluslararası finanstaki sterlin ve frank blokları dağıtılarak Amerikan doları dünya finans sisteminin merkezine oturtulmuş; dünya ticaret sistemini yeniden düzenleyen GATT ile ticari akış, Dünya Bankası ile de kalkınma programları Amerikan-eksenli bir sistem yapılanmasının temel araçları haline getirilmiştir. Dolayısıyla güç merkezinin Avrupa’dan Atlantik’e kaydırılması da, ABD’nin önceki döneminin Avrupa-eksenli sömürgeci güçleri ikame-başka bir deyişle de ekarte- ederek uluslararası sistemin en belirleyici aktörü haline gelmesi de, uluslararası hukukun ve uluslararası kurumlar bütünüün eseridir. Gerek siyasi gerekse

ekonomik güç merkezlerinin Atlantik'e doğru kayması buna paralel organizasyonların ve hukukun devreye sokulması ile gerçekleştirilmiştir.

NATO, bu çerçevede, Avrasya ana kıtasının uzağında büyük bir ada-kıta devleti konumundaki ABD'nin, II. Dünya Savaşı'ndan Avrasya ana kıtasının merkezi gücü olarak çıkmış bulunan SSCB'yi çevreleyerek denetim altına alma politikasının Avrupa ayağı olarak kurulmuştur. Daha sonra CENTO ve SEATO'nun da devreye sokulması ile SSCB Norveç'ten Uzak Doğu'ya kadar uzanan bir hat üzerinde kuşatılarak denizlere ulaşmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Soğuk Savaş süresince denizlerden uzak engin bir step devleti niteliğinden kurtulamayan SSCB, askeri-nükleer gücünü ekonomi-politik güç ile destekleyebilme kabiliyetini kaybettiği çift kutuplu sistemin karşı gücü olma özelliğini de yitirdi (Davutoğlu, 2001: 225-226).

Asıl olarak Batı Avrupa'ya, Sovyetler Birliği'nin komünist saldırganlığından korumak amacıyla kurulmuş olan günümüzün NATO'su, kendini 21. yüzyıl'ın tehditlerine uygun duruma getirdi; politik bir dönüşümü gerçekleştirdi, yeni askeri kapasitelere erişti ve küresel terörizmi sınırlarında bastırmak adına da yeni görevler üstlenmeye yöneldi (Burns, 2004: 5).

Transkafkasya ülkelerinden, Ermenistan, ABD'yle olan yakın ilişkilerine rağmen, stratejik ortaklık anlamında tercihini, RF'den yana yapmıştır. Buna karşılık, Gürcistan ve Azerbaycan, tüm yönleriyle, Batı ile entegrasyonu öngören, bir dış politika stratejisi izlemektedir. RF'ye karşı duydukları güvensizliğin ve RF'nin yayılmacı tutumunun verdiği endişeyi gidermek için, Batı'dan güvenlik teminatı istemektedirler (Kantarci, 2006: 129).

Gürcistan'ın NATO'ya üye olma isteği, Rusya'nın komşusuna (Gürcistan) karşı düşmanlığı için tatmin edici açıklamadır. Kuşkusuz Moskova NATO'nun genişlemesini bir tehdit olarak algılamakta ve Rusya, NATO'nun, Rusya Federasyonu'nun saldırıya en açık olan güney sınırlarında olmasını istememektedir (Sharashenidze, 2012: 2).

Rusya'nın Gürcistan üzerinde giderek artan baskılarına karşı bir denge oluşturmak için, Tiflis, ABD ile ilişkilerini güçlendirmeye çalışmıştır (Karabayram, 2007: 200). Rusya'nın Gürcistan'a karşı sert bir politika izlemesinin temelinde yer alan bir başka konu, Gürcü-ABD yakınlaşması ve NATO'nun bölgedeki çalışmalarıdır. Rusya ve Gürcistan arasında uzun zamandır devam eden gerilimde bölgedeki ABD-Rusya çekişmesinin de önemli payı vardır. Sovyet sonrası dönemde Rusya, ABD'nin global politikalarına karşı verdiği mücadele de hep geri adım atmak zorunda kalmıştır. ABD çeşitli yollarla Rusya'nın vazgeçilmez menfaatlerinin bulunduğu coğrafyaya doğru genişlemeye başlamış ve Rusya'nın kırmızıçizgilerini geri adım atılması mümkün olmayacak şekilde ihlal etmiştir.

Gürcistan'ın Rusya karşıtı faaliyetlerinin (enerji koridorları, ekonomik entegrasyon, çatışma psikolojisi ile ayrılıkçı sorunun çözümü, diğer yerel sorunlar) ABD tarafından koşulsuz desteklenmesi, ABD'nin bölge ülkelerine yönelik çeşitli alanlardaki girişimleri Rusya'nın bölgesel menfaatlerini tehdit etmiştir. Özellikle, Gürcistan'daki "Gül Devrimi" ve ardından Rusya'ya karşı ciddi başkaldırı Rusya'yı daha da sertleştirmiştir. Kosova'nın, müttefiki Sırbistan'dan ayrılmasını önleyemeyen, ABD füzelerinin Çek Cumhuriyeti'ne ve Polonya'ya yerleştirilmesini durduramayan Rusya, Batı ile Gürcistan üzerinden hesaplaşmaya kararlı bir şekilde hazırlanmıştır.

Son bir yılda bunu doğrulayan birçok olaya şahit olunmuştur. Özellikle, Gürcistan'ın hava sahası ihlal edilmiş, ayrılıkçı bölgelere yakın yerleşim birimleri taciz atışına tutulmuş, iç politika aktörleri kışkırtılarak siyasi bir kargaşa yaratılmış, Gürcü yöneticiler hakarete uğramıştır. Bununla birlikte Gürcistan, birçok alanda Rusya'ya bağımlı olmasına rağmen hızla Batı'yla bütünleşmiş, ABD ile ilişkilerini güçlendirmeye daha da önem vermiştir. Nisan 2002'de Gürcistan'ın sınır güvenliğinin sağlanması ve silahlı kuvvetlerinin modernizasyonu için "Eğit ve Donat" programı çerçevesinde ABD ile ilişkilerini daha da geliştirmiştir.

Gürcistan'ın ABD ile giderek artan işbirliği Tiflis'i NATO üyeliği için cesaretlendirmiş, 2002 yılının Sonbaharı'nda resmen NATO'ya başvurmuştur. Bu ise Rusya'yı daha da rahatsız etmiştir. Zira Rusya, Gürcistan'ın, Rus toprakları üzerinde keşif operasyonları

yapabilecek NATO casus uçaklarına hava sahasını açmasını istememektedir. Bu nedenle, Rusya, NATO'nun bölgedeki girişimlerini sürekli protesto etmiş, zaman zaman tehdide varan söylemlerle NATO üyesi ülkeleri uyararak bu rahatsızlığı açık şekilde dile getirmiştir (Yılmaz, 2010b: 29-31).

NATO 2008 Nisan ayında Bükreş Zirvesi'nde genişlemeye ilişkin alacağı kararlara yaklaşırken, Gürcistan'ın- ittifak'a katılma yönündeki ilk adım olan –Üyelik Eylem Planı'na (MAP) yönelik çabası sürüncemede kalmıştır. NATO üyelerinin konuya ilişkin ayrılıkları Gürcistan hükümetinin uluslararası kamuoyunu 7 Kasım tarihinde barışçıl bir muhalefet mitingini şiddetle dağıtarak, olağanüstü hal uygulayarak ve bağımsız televizyon ve radyo kanalı İmedi'yi kapatarak şok etmesinden sonra artmıştır. Yerel ve uluslararası baskıya boyun eğen Cumhurbaşkanı Mikhail Saakashvili, görev süresinin bitiminden 18 ay önce erken seçim çağrısında bulunmuştur. Saakashvili 5 Ocak seçimlerinde cumhurbaşkanlığını %53'ünün üzerinde aldığı oyla elinde tutmuştur.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, ABD ve Avrupa Konseyi seçimleri, bazı seçim ihlallerine rağmen büyük bölümünde özgür ve adil bulmuştur. Muhalefet her ne kadar seçimin hileli olduğunu sloganıyla kitle protestoları çağrısında bulduysa da Saakashvili'nin zaferi kadar uluslararası toplumun seçim sürecini destek de Gürcistan'a Bükreş'te ilerleme kaydetme yönünde yeniden ümit verdi. Ancak, ülkenin iç istikrarsızlığı ve çözülmemiş iç ihtilafları beklemesi gerekeceği anlamına gelebilir (Nicoll, 2008: 1).

3.7.2. Avrupa Birliği'yle İlişkileri Geliştirmek

Coğrafya ve kimlik Gürcistan'ın politik seçeneklerini tanımlamakta ve devletin davranışının birçok yönlerini belirlemektedir. Gürcistan'ın Karadeniz, Rusya ve Türkiye arasındaki konumu onun boyutunun çok ötesinde bir stratejik önem sağlamaktadır. Karadeniz ve Güney Doğu Avrupa ülkesi olarak, ülke tarihsel açıdan daha büyük bir Avrupa'nın coğrafi, politik ve kültürel bir Avrupa parçasına sahiptir (Kakachia, 2012: 5).

Eski Hıristiyan medeniyetine sahip bir ülke olarak Gürcistan, tarihsel bir adalet konusu olarak sık sık Avrupalı kimliğini iddia etmekte ve yakın Avrupa Birliği (AB) ortaklığı istemektedir. Gürcistan, zorlu tarihsel koşulların bir sonucu olarak, Avrupa medeniyeti ve kültüründen ayrılmış olduğunu ve böyle Avrupa ilerlemesine paralel hareket edemediğini iddia etmektedir. Liberal demokrasinin Avrupa medeniyetinin bir parçası olarak değerlendirilmesinden dolayı, Batı, stili demokrasi teşkil etme özlemi Gürcistan'ın alt bilincinin bir parçası olarak kalmıştır (Kakachia, 2012: 5-6).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasında sonra Gürcistan, kendi dış politikasını Batı taraftarı yönelimli olarak formüle edebildi. Bu yaklaşım şunları içeriyordu:

- Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya bölgelerindeki çatışmalarda Batı arabuluculuğu arayışı;
- Batı yatırımlarını teşvik;
- Gürcistan'ın Avrupa/Atlantik güvenlik yapılarına katılımını arama;
- Gürcistan'ı Batı ve Orta Asya ve Güney Kafkas devletleri arasında ticaret için bir transit ülke olarak sunma ve
- ABD ile doğrudan siyasi, ekonomik ve güvenlik bağları arayışı (Gegeshidze, 2009: 6).

3.8.Mikheil Saakashvili Dönemi Gürcistan Dış Politikasına Etki Eden Faktörler

3.8.1.Sosyo-Ekonomik Durum

Gürcü lider 2004'de görevi devraldığında ülke ekonomisi harap durumdaydı. Asgari ücret 20 dolar, emekli maaşları ise 14 dolar seviyesindeydi. Dahası hükümet bu düşük rakamları bile ödemekte zorluk çekiyordu. Nüfusun ancak yüzde'1 çok lüks bir hayat yaşarken, nüfusun yüzde 65'i yoksulluk sınırının altında yaşamaktaydı.

Devlet vergi toplayamıyor, zaten kısıtlı olan devlet gelirleri üst kademedekiler tarafından yağmalanıyordu. Devlet kaynak sıkıntısına düştükçe, eğitim ve alt yapı gibi hizmetleri veremiyor, halk sürekli elektrik kesintisi yaşarken enerji sektöründeki yolsuzluklar medyaya yansiyordu.

Saakaşvili göreve geldiğinde acilen kapsamlı reform programı çerçevesinde ekonomiyi düzeltmeye girişti. Vergi gelirlerinin artması, azalan yoksulluklar, Acaristan'da kontrolün tekrar sağlanması ve artan dış yardımlar sayesinde devletin gelirleri özellikle Gül Devrimi'nin hemen sonrasında önemli ölçüde arttı. Bunun neticesinde hükümet, maaşları neredeyse iki katına çıkardı ve vatandaşa eğitim, sağlık, alt yapı ve enerji alanlarında daha iyi hizmet sunmaya başladı (Aydın, 2010: 12).

3.8.2.Hazar Faktörü

Güney Kafkasya, Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkmasından sonra stratejik enerji arz hatlarının ortaya çıkmasında kavşak noktasında olmasından dolayı bölgesel aktörlerin yanı sıra global aktörler için gitgide artan bir öneme sahiptir. Bu rol özellikle yeni enerji ihraç petrol boru hatlarının inşası ile arttı, özellikle Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) ve Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) denize çıkışı olmayan Azerbaycan enerji kaynaklarını dünya pazarlarına bağladı (Badalyan, 2011: 4).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Orta Asya ve Kafkaslar'daki zengin doğal gaz ve petrol rezervlerinin uluslararası pazarlara taşınması için birçok boru hattı projesi geliştirilmiştir (Özkan, 2010a: 25).

XIX. yüzyıl boyunca Rusya ve İngiltere arasında ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Almanya'nın da katılımıyla Hazar çevresinde yaşanan hâkimiyet kurma mücadelesi "Büyük Oyun" olarak adlandırılmıştı. Bu mücadeleden "Sovyet" elbisesine bürünen Rus İmparatorluğu galip çıktı (Purtaş, 2004: Erişim Tarihi, 01.12.2010).

Hazar, Doğu-Batı Enerji Koridoru çerçevesinde şekillenen Batı politikası ile petrol ve doğal gaz rezervleri üzerindeki 70 yıllık hâkimiyetini kaybetmek tehlikesiyle karşılaşan Rusya'nın, bölgedeki etkinlik mücadelesinin en önemli merkezi konumuna gelmiştir. Bu yeni jeostratejik mekândaki sorun nitelik itibarıyla bir statü ve zengin kaynakların paylaşımı tartışmaları şeklinde yansısı da, aslında sadece bir statü ve paylaşım kavgasından ibaret değildir. Sorunun temelinde yatan ana sebep bölgede "jeopolitik üstünlük" uğrunda yapılan mücadeledir. Hazar'ın statüsü ise bu mücadelede sonuca

ulaşmak için kullanılan önemli araçlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira Hazar'daki birçok yatağın geleceği "statü" sorunun çözümüyle yakından ilgilidir (Oğan, 2005: Erişim Tarihi: 01.12.2010).

Hazar'ın statüsüyle ilgili tartışmanın her iki tarafı kendi argümanları için yasal bir dayanak ileri sürmekte ve dünyanın geri kalanına kendi tutumlarını benimsetmekte ısrar etmektedirler. Azerbaycan 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin Hazar'a uygulanabileceğini ileri sürmüştür. Deniz Hukuku'nun maddelerine bakıldığında Hazar Deniz Hukuku'nun alanı içine girmektedir ve buna göre bölünebilir. Sözleşmenin ilgili bazı maddeleri şunlardır: (Croissant Cynthia M. ve Croissant Michael P., 1996-1997: 27).

Kısım IX'da ele alınan "Kapalı veya Yarı-Kapalı Denizler" in tarifine bir dereceye kadar uymaktadır. Sözleşmenin 122. Maddesine göre, "kapalı veya yarı-kapalı deniz", iki veya daha fazla devlet tarafından etrafı çevrilmiş ve başka bir denize veya okyanusa dar bir çıkışla bağlanan veya tamamen veya esas itibarıyla iki veya daha fazla sayıdaki kıyı devletinin karasuları ve münhasır ekonomik bölgesinden oluşan bir körfez, havza veya deniz, manasına gelir." Aynı sözleşmenin 123. maddesi ise denizlerden yararlanma konusunda bu tür denizlere kıyaslı olan devletlerin işbirliği gereği üzerinde durulmaktadır (Yalçınkaya, 2006: 221). Zira kapalı deniz ya da göl kabul edilmesinin farklı hukuksal sonuçları olacaktır. Hazar'ın kapalı deniz veya göl olduğu şeklindeki bu iki yaklaşımın dışında üçüncü bir görüş olarak, Hazar'ın "özel bir su havzası" olduğu görüşü de ileri sürülmektedir (Terzioğlu, 2008: 33).

Hazar Havzası enerji kaynaklarının genel görünümüne bakıldığında ise karşılaşılan manzara şu şekildedir. Bölgede Rusya Federasyonu dışında, üç aktif enerji bölgesinin varlığı söz konusudur. Bunlar Azerbaycan ve Kazakistan petrol sahaları ile Türkmenistan doğal gaz sahasıdır. Yapılan bir araştırmaya göre, eski Sovyetler Birliği topraklarında bulunan 162 milyar civarında olduğu bilinen ve olası petrol rezervlerinin 137 milyarı Rusya'ya, 15 milyarı Kazakistan'a 4 milyarı Azerbaycan'a 3.2 milyarı Türkmenistan'a ve 2.8 milyarı diğer BDT ülkelerine aittir. (Onay, 2002: 38).

Türkiye ile AB arasında Soğuk Savaş sonrası dönemde enerji alanındaki işbirliği süreci Türkiye'nin Avrupa Enerji Şartı'na katılması ile başlatılabilir. 17 Aralık 1994-16 Haziran 1995 arasında imzaya açılan ve enerji işbirliğini belli kurallara bağlayan Enerji Şartı Anlaşması özellikle Rusya Federasyonu ve Hazar Havzası kaynaklarının Avrupa'ya taşınmasını garanti altına almayı ve Rusya Federasyonu'ndan mütevellit arz istikrarsızlığının önüne geçmeyi öngörmektedir. Özellikle doğal gaz boru hatları arasında birbiri ile bağlantılı bir alt yapı sistemi kurmak ve enerji alanında ortaya çıkabilecek sorunlar karşısında çözüme yönelik bazı mekanizmalar ve rejimler geliştirmek amaçlanmaktadır.

Diğer yandan Karadeniz bölgesindeki enerji işbirliğini geliştirmeye dönük AB girişimlerinde Türkiye önemli bir rol oynamaktadır. AB Komisyonu, 1995'de Karadeniz Bölgesel Enerji Merkezi'ni (BSREC/Black Sea Regional Energy Center) kurmuştur. 2004'ten sonra ise Karadeniz'e ve Hazar'a kıyısı olan ülkeler ile AB enerji pazarı arasında bütünleşmeyi sağlamak amacıyla Bakü Girişimi'ni (The Baku Initiative) geliştirmiştir. Bakü Girişimi'nin oluşturulmasında temel amaç enerji arz ve tedarik güvenliği temelinde AB'nin bölge ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmektir.

Türkiye ayrıca, eski SSCB ülkelerinin enerji kaynaklarının AB'ye taşınması kapsamında gündeme gelen INOGATE (Avrupa'ya Devletler Arası Petrol ve Doğal Gaz Taşımacılığı Programı) programında da önemli bir rol oynamaktadır. INOGATE programının amacı, bölgedeki kaynakların rasyonel ve verimli işletilmesini sağlamak ve söz konusu kaynakların AB'ye taşınmasında bölgesel güzergâhların oluşturulmasına maddi ve teknik destek sağlamaktır. Dinamik bir işbirliği programı olan INOGATE aslında, hem Hazar Havzası hem de Orta Doğu enerji kaynaklarının AB'ye güvenli bir şekilde aktarılmasını hedeflemektedir (Ayhan, 2009: 162-163).

Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) ve Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) boru hatlarının inşası Güney Kafkasya'nın statüsünün değişiminin yanı sıra dış aktörler arasındaki ilişkileri de değiştirdi.

Bakü-Tiflis-Ceyhan muhtemelen modern zamanların en tartışmalı ve politikleşen enerji boru hattıdır. Bakü-Tiflis-Ceyhan dünyanın ikinci en uzun ve en pahalı boru hattıdır, maliyeti \$ 4.6 milyardır. Boru hattı Temmuz 2006'da çalışmaya başladı ve boru hattının kapasitesinin günlüğü 1 milyon varil petroldür (Badalyan, 2011: 4).

Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattı, başta Azerbaycan petrolü olmak üzere Hazar Bölgesi petrollerini Gürcistan ve Türkiye üzerinden uluslararası pazarlarına ulaştırmayı hedefleyen bir petrol boru hattıdır. BTC boru hattı, Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini ve jeopolitik önemini de arttırmıştır. BTC boru hattı ile Türkiye, Kafkaslar ve Orta Asya'daki zengin petrol rezervlerinin uluslararası pazarlara taşınmasında köprü rolü üstlenmiş ve "Doğu-Batı Enerji Koridoru"nun anahtar ülkelerinden biri haline gelmiştir.

BTC boru hattı, proje ve yapım aşamasında farklı çevrelerden eleştiriler almış, gerçekleştirilmesinin imkânsız olduğu savunulmuştur. Rusya'nın Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan'a BTC ve Trans-Hazar boru hattı projelerini desteklemekten vazgeçmeleri için baskı yaptığı iddia edilmiştir (Özkan, 2010a: 25).

BTC ve BTE, hem Rusya'nın Hazar bölgesindeki enerji nakil hatları üzerindeki tescillenmiş tekeline son vermiş hem de Azerbaycan ve Gürcistan'ın, Rusya'nın nüfuz alanından uzak hareket etmesine yardım etmiştir (Badalyan, 2011: 4).

Bugün Orta Asya ve Kafkasya'daki devletler için en önemli politika aracı, petrol ve doğal gaz ihracat rotalarını çeşitlendirmek ve gerekli yatırımları gerçekleştirebilmektir. Özellikle Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattının faaliyete geçmesi, bölgedeki rezervlerin, alternatif yollarla orta, güney ve batı Avrupa'ya taşınabileceğini göstermiştir (Çetin, 2010: 84).

3.8.3.Karadeniz Faktörü

Karadeniz yaklaşık 420.000 km²lik yüzölçümü ile kapalı bir denizdir (Köylü, 2008: 135). Avrasya'nın en önemli iç denizi olan Karadeniz, Türkiye'nin kuzeyinde ve Avrupa'nın güneydoğusunda yer almaktadır. Karadeniz'in, Boğazlarla Akdeniz'e, Kerç

Boğazı'yla Azak Denizi'ne, Ren-Tuna Kanalı'yla Kuzey Denizi'ne, Main-Tuna Kanalı'yla Baltık Denizi'ne ve Volga-Don Kanalı'yla da Hazar Denizi'ne bağlantısı vardır. Ayrıca, İstanbul Boğazı, Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi, Ege Denizi ve Akdeniz dolayısıyla Atlantik Okyanusu'na bağlanmaktadır (Koçer, 2007: 197).

Kıyıdaş ülkeler güneyde Türkiye'den itibaren, Gürcistan, Rusya Federasyonu (RF), Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan'dır. Karadeniz Bölgesi beş asırdan bu yana Osmanlı İmparatorluğu (sonra Türkiye) ile Rus İmparatorluğu arasında egemenlik ve nüfuz çekişmelerine sahne olmuş, bu bağlamda Türk Boğazları üzerinde kontrol tesis etmek suretiyle güneyden sıcak denizlere ulaşmaya yönelik Rus politikalarının hedefi olarak jeostratejik önemini korumuştur (Köylü, 2008: 135).

Karadeniz bölgesi nadiren tek bir devletin sınırları içerisinde yer almıştır. Ne Sasaniler zamanında Roma'yı birçok kez mağlup eden Farslar, ne de daha sonraki tarihlerde Araplar, Karadeniz'de uzun süre boyunca hükmedebilmişlerdir. Bizans'ın zirvede olduğu bir dönemde dahi, Bizans tek başına bölgeye hâkim olamamıştır. Bir taraftan Kuzey halkları, diğer taraftan da Türkler Bizans'ın bölgedeki hâkimiyetine ortak olmuşlardır. Nitekim başta Alanlar, daha sonra Hazarlar, Karadeniz ve Hazar bölgesine yerleşmişlerdir. IX. yüzyılda ise Karadeniz'in kuzey kıyısına erken Slavlaşan Norman kökenli Ruslar gelmiştir. Ancak çok geçmeden Rusların Karadeniz'deki varlığına Bizans son vermiştir. Bizans, Karadeniz bölgesinden önce Rusların yardımıyla Hazarları, daha sonra da Rusları uzaklaştırmıştır. Karadeniz'in kuzeyinde yer alan bozkırlarda başta Kıpçaklar olmak üzere Türk göçebe kabileleri yaşamalarına rağmen o tarihlerde gerek Kıpçaklar gerekse de Ruslar deniz kıyısında güçlü konumda değillerdi. Ancak Moğol istilası ile birlikte (XIII. yüzyıl) Karadeniz, Türklerin kontrolüne geçmiştir.

Çengiz Han'ın oğlu Cuci ve torunu Batu'nun kurduğu ve daha sonra Türkleşen ve İslamiyet'i kabul eden Altın Orda Devleti, Karadeniz'e hâkim olmuştur. Altın Orda, Balkanlar ve Bizans üzerine seferler düzenlemiş ve Karadeniz'i de Avrupa ve Ortadoğu ülkeleriyle ticaret için kullanmıştır. Her ne kadar Moskova etrafında birleşen Rus Knezlikleri Altın Orda Devleti'nin yıkılmasında önemli rol oynasa ve Altın Orda'nın

varisleri olan Kazan ve Astrahan Hanlıklarını ele geçirseler de, Karadeniz’de hâkimiyet bu sefer Osmanlıların eline geçmiştir (Kamalov, 2009: 13-14).

Ruslar, Çarlık Rusya’sını kurduktan hemen sonra dikkatlerini Karadeniz’e çevirseler de Karadeniz bölgesinde ancak XVII. yüzyılda yayılmaya başlamışlardır. Osmanlı’nın XVII. yüzyılda zayıflamaya başlaması, Rusya’nın taarruza geçmesi için fırsat olmuştur. Bu tarihten sonra Rusya’nın yayılmacılık politikası devam etmiş ve en son Baltık ülkelerinin Rusya’ya dâhil edilmesiyle kurulan SSCB, Karadeniz bölgesi de dâhil olmak üzere Avrasya’nın büyük bir kısmına hâkim olmuştur. Ancak SSCB döneminde dahi Moskova’nın Karadeniz’i tamamen kontrolü altında tuttuğunu söylemek mümkün değildir. Zira, o tarihlerde de Moskova’nın karşısında NATO üyesi Türkiye vardı (Kamalov, 2009: 14).

Ruslar, Çarlık Rusya’sını kurduktan hemen sonra dikkatlerini Karadeniz’e çevirseler de Karadeniz bölgesinde ancak XVII. yüzyılda yayılmaya başlamışlardır. Osmanlı’nın XVII. yüzyılda zayıflamaya başlaması, Rusya’nın taarruza geçmesi için fırsat olmuştur. Bu tarihten sonra Rusya’nın yayılmacılık politikası devam etmiş ve en son Baltık ülkelerinin Rusya’ya dâhil edilmesiyle kurulan SSCB, Karadeniz bölgesi de dâhil olmak üzere Avrasya’nın büyük kısmına hâkim olmuştur. Ancak SSCB döneminde dahi Moskova’nın Karadeniz’i tamamen kontrolü altında tuttuğunu söylemek mümkün değildir. Zira, o tarihlerde de Moskova’nın karşısında NATO üyesi Türkiye vardı (Kamalov, 2009: 14).

Soğuk Savaş boyunca Batı ve Doğu blokları arasında sınır olan Karadeniz, SSCB’nin dağılmasının ardından yeniden yapılanma sürecine giren uluslararası sisteme altı kıyıdaş devletle (Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya Federasyonu (RF), Gürcistan ve Türkiye) katıldı.

25 Haziran 1992’de kıyıdaş devletlerin yanı sıra Arnavutluk, Yunanistan, Moldova, Azerbaycan ve Ermenistan’ın bir araya gelmeleriyle Karadeniz Ekonomik İşbirliği’nin temelleri atıldı. 5 Haziran 1998’de Yalta’da imzalanan kurucu belgenin 1 Mayıs 1999’da yürürlüğe girmesiyle Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü’nün (KEİÖ)

kurulması, Karadeniz'e bölge niteliği kazandı. Böylece Karadeniz bölgesi, Sırbistan'ın da katılımıyla günümüzde on iki üyesi bulunan KEİÖ ile, kıyıda devletlerin yanı sıra Balkanlar ve Güney Kafkasya'nın da dâhil olduğu geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır.

KEİÖ'nün yanı sıra 11 Eylül sonrası dönemde bölge "Genişletilmiş Karadeniz" (Wider Black Sea) kavramıyla da tanımlanmaktadır. Kasım 2002'de gerçekleştirilen NATO'nun Prag Zirvesi'nin ardından dönemin Romanya Dışişleri Bakanı Mircea Geoana tarafından ortaya atılan "Genişletilmiş Karadeniz Projesi", Amerika Birleşik Devletleri (ABD) kuruluşu olan Alman Marshall Fonu tarafından desteklenmektedir. Bu çerçevede, Karadeniz Bölgesi için Yeni bir Avrupa-Atlantik Stratejisi ve Genişletilmiş Karadeniz için bir Avrupa-Atlantik Stratejisi Oluşturmada Bir Sonraki Adımlar başlıklı kitaplar yayınlanmıştır. Aslında, "Genişletilmiş Karadeniz" tanımı KEİÖ üyesi ülkelerin bulunduğu coğrafyayı kapsamaktadır. Aynı bölgeye yönelik farklı tanımlamaların nedeni yeni "Büyük Oyun"dur (Canar, 2012: 50-51).

1991 yılına kadar, Türkiye hariç Karadeniz'e kıyısı olan devletler, tamamen Moskova'nın etki alanı içindeydi. Bu tarihten sonra ise, Karadeniz bölgesi, diğer "oyuncular" açısından da erişilebilir hale geldi ve neticede bölgedeki güç ilişkisinde bir değişim yaşanmaya başladı. Ancak, 1990'lı yıllar boyunca değişim oldukça yavaş gerçekleştiği gibi, bu dönemde Karadeniz bölgesinden de çok fazla söz edilmedi. Bilindiği gibi, Soğuk Savaş sonrası dönemde, eski Doğu Bloku olarak bilinen coğrafya; Vişegrad Grubu, Orta Avrupa, Güneydoğu Avrupa, Bağımsız Devletler Topluluğu gibi alt coğrafi kategorilerle anılmaya başlandı. Karadeniz bölgesinin ayrı bir coğrafi birim olarak kullanımının yaygınlaşması ise, yıllar sonra gerçekleşti.

11 Eylül terör saldırısı, ABD'nin Karadeniz bölgesine yönelik yeni bir strateji belirlemesine yol açtı. Bu stratejisinde Amerika Karadeniz'i, sadece bu denize kıyısı olan devletler olarak tanımlamıyor, Karadeniz'i bir havza olarak değerlendiriyor. Nitekim günümüzde Karadeniz bölgesi geniş anlamda düşünülüyor ve Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Gürcistan'ın yanı sıra, bölge

lkeleri arasında Moldova, Ermenistan, Azerbaycan, hatta Estonya, Letonya ve Litvanya da sayılıyor.

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) Mart 2004'teki genişleme dalgasında, diğer ülkeler arasında Bulgaristan ve Romanya'nın da ittifakın yeliğine alınmasıyla, Karadeniz'in güney kıyıları dışında, batı kıyıları da NATO'nun sınırları oldu. Diğer taraftan, 1 Ocak 2007'de Bulgaristan ve Romanya'nın Avrupa Birliği (AB) yeliğinin gerçekleşmesiyle birlikte Birliğin de yeni sınırı Karadeniz'in batı kıyılarına uzandı. Bütün bunlar ise, Karadeniz bölgesini ister istemez Avrupa-Atlantik güvenliğinin önemli bir parçası haline getirdi (Türbedar, 2007: 225-226).

Ortak Stratejik Hedef: Karadeniz'in Avro-Atlantik toplumuna dâhil edilmesi bu nedenle Karadeniz bölgesinin Avrupa istikrar ve refah alanının içine doğru çekilmesi ve bir aşamada yeni Doğu Avrupa'daki refah ve demokrasi alanı ile bütünleştirilmesi, Amerika ve Avrupa Birliği'nin ortak stratejik hedeflerinden birini oluşturmaktadır. Avro-Atlantik toplumuna tabiatıyla Türkiye'de dâhildir (Sanberk, 2007: 42).

Avrupa ve ABD'nin bölgeye yönelik politika hedeflerinde büyük bir örtüşme olmakla beraber hem hedef hem yaklaşımlarda bazı farklar bulunmaktadır. Örneğin, Avrupa Rusya konusunda daha dikkatli bir yol izlemeyi istemesi muhtemelken, ABD bölgede demokrasiyi ilerletme çabalarında daha aktif olabilir. Ancak, bu küçük farkların çok tırmanmasına izin verilmez, aksi takdirde çok az bir ilerleme şansı olacaktır.

Bölgedeki en az üç ülkede, Gürcistan, Ukrayna ve Türkiye'de AB yeliği, büyük bir iç siyasi mesele olup, Moldova ve Sırbistan olmak üzere en az iki başka ülkede de siyasi tartışmanın dhilindedir. Bu ülkelerden herhangi birinin izleyen on yıl içinde AB'ne girmesi muhtemel olmasa da AB'nin sürekli genişlemesi sorunu Balkanlar ile birlikte AB'nin geri kalan sınırını oluşturan bölge için özel öneme sahiptir.

Gürcistan gibi ülkelerde, AB yeliği ülke yönetiminin siyasi ve ekonomik hedeflerinin sembolik bir toplamı iken, Türkiye, Ukrayna ve Sırbistan gibi diğer ülkelerde ülkenin kimliği ve yönelimine ilişkin kilit soruları sormaktadır. AB yeliği havucu, her ne kadar

öngörülebilir gelecekte tümüyle gerçekçi olmasa da, Gürcistan'ı ekonominin serbestleştirilmesi ve Gül İhtilali'ni izleyen ilk zamanlarla tutarlı bir demokrasiye özgün bir bağlılığa geri dönmesi yolunda devam etmeye teşvik için kullanılabilir.

Ancak bu, sadece kısa vadede etkili olacak bir yaklaşımdır. AB üyeliği teşviki ancak Gürcistan hükümeti ve halkı bu hedefe ulaşma yönünde gerçekçi bir şans varsa işe yarayabilir. Seneler geçer ve AB genişlemesi durursa veya Gürcistan'ın üye olma şansı çok küçük olarak görülürse, o zaman Gürcistan Avrupa'nın ekonomik ve siyasi reformlara ilişkin vizyonları ile işbirliği yapmakta daha az fayda görecektir. Nihayetinde, bu Avrupa ve Batı'ya karşı daha yaygın bir kızgınlığa neden olabilir. Burada NATO üyeliği sorusu da alakalıdır çünkü bu alanda ilerleme kaydedilirse Gürcistan hükümeti halkına Gürcistan'da birçok kimse için gözle görülür dezavantajları olmuş bir süreç olan Batı ideallerine uyum sağlamanın faydalarını gösterebilecektir (Mitchell, 2008: 136-137).

SSCB'nin yokluğunda yeniden yapılanma sürecine giren uluslararası sistemde “yeni dünya düzeni” başlığıyla hegemonyasını sürdürmeyi arzulayan ABD'nin Karadeniz bölgesine yönelik stratejisi de bu hedefiyle uyumludur. ABD yönetim çevreleriyle yakın ilişkide olan ya da onun içinden gelen kişilerce kaleme alınan ve Amerikan strateji belgeleriyle de örtüşen “Büyük Satranç Tahtası” ile Genişletilmiş Karadeniz Projesi'nin ana fikri; ABD hegemonyasına karşı olası rakiplerin gerçek rakiplere dönüşmesinin ve bölgesel ittifakların oluşmasının engellenmesidir.

Bu amaçla ABD, Hazar bölgesini 1994'te “ilgi alanı”, 1996'da “yaşamsal çıkar alanı” ilan etmiş; 1997'de “Yeni Bir Yüzyıl için Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi”yle eski Sovyet cumhuriyetlerinin Avrupa-Atlantik sistemiyle bütünleşmesinin “yaşamsal güvenlik çıkarı” olduğu vurgulanmıştır. 1997 Stratejisi'nde “Amerikan çıkarları açısından çok önemli” olarak nitelendirilen yeni bağımsız devletlerin bulunduğu coğrafya KEİÖ bölgesini de kapsamaktadır. Dolayısıyla ABD, 1990'ların ikinci yarısından itibaren Karadeniz bölgesini kendi “yaşamsal çıkar alanı” olarak görmektedir (Canar, 2012: 54).

Sonuç olarak, ABD Karadeniz bölgesine daha fazla dikkat göstermeye başladı ve bölgeye yönelik daha tutarlı ve kapsamlı bir strateji geliştirmeyi hedefledi. Söz konusu stratejinin üç ana noktası bulunmaktadır: Demokrasi ve piyasa reformu; Bu unsur siyasi özgürlüğün adil seçim, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ile piyasa özgürlüğünün ise şeffaf piyasa ekonomileri ile genişletilmesine odaklanmıştır. Enerji ve ticaret; Bu birçok gaz ve petrol boru hattı ağının genişletilmesini; ticari ve ekonomik gelişmenin ulaştırma ve haberleşme altyapısının genişletilmesi ile artırılması ve turizm, gümrük işbirliği ve çevrenin korunmasının teşvikini vurgulamıştır. Güvenlik; Buradaki temel vurgu artırılmış sınır güvenliği ve sivil-askeri müdahale ile terörle, organize suçla ve kitle imha silah kaçakçılığı ile mücadele üzerindedir. Bu anlamda ABD'nin Karadeniz Sınır Güvenlik İnisiyatifi'ne (BSBSI) ve sınır ötesi eşgüdümü arttırmak için tasarlanmış, ABD Savunma Bakanlığı tarafından finanse edilen Karadeniz Sivil Acil Durum Müdahale Planlamaya desteği özellikle önemli olmuştur (Larrabee, 2009: 302).

Rusya'nın Sovyet-sonrası dönemde Karadeniz bölgesinde izlediği dış politikası temel olarak Batılı ülke ve kuruluşların bölgeye ilişkin stratejilerini başarısızlığa uğratmayı hedefleyen tepkisel bir politika olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım da haliyle, kapsamlı ve çok taraflı bir bölgesel işbirliği sürecini etkin biçimde destekleyebilecek stratejilerden yoksundur (Tanrısever, 2007: 173-174).

Karadeniz bölgesine olan ilgi, bölgenin coğrafik konumundan, ekonomik potansiyelinden ve güvenlik, enerji ve ulaşım koridoru olmasından kaynaklanmaktadır. Bölge ülkeleri Karadeniz'in bu özelliklerinden daha çok ekonomik alanda istifade etmeye çalışırken, küresel güçlerin bölgeye yönelik politikaları ticari ilişkilerle sınırlı kalmaktadır (Kamalov, 2009: 14).

Soğuk Savaşın sona ermesi ile ortaya çıkan küreselleşme ve liberalleşme politikaları, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi, Karadeniz'de de bölgesel çapta politik, ekonomik ve askeri inisiyatiflerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu kapsamda 90'lı yıllar içinde, Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerin de katılımcıları arasında bulunduğu bir kısım örgüt ve organizasyonlar ortaya çıkmıştır. Bunlar aşağıda belirtilmiştir.

- 1) Güney Doğu Avrupa İstikrar paktı
- 2) GUUAM
- 3) Karadeniz Ekonomik İşbirliği (BSEC)
- 4) Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)
- 5) Karadeniz'in Kirliliği'ne Karşı Korunması İçin Bükreş Sözleşmesi
- 6) NATO'nun Barış için Ortaklık Girişimi
- 7) NATO-RF Konseyi (NRC)
- 8) Güney-Doğu Avrupa İşbirliği İnisiyatifi (SECI) (Köylü, 2008: 143-144).

3.9.Saakashvili Dönemi Gürcistan'ın Komşularıyla Olan İlişkileri

3.9.1.Gürcistan-Azerbaycan İlişkileri

Kafkasya'da istikrarın sağlanması ve geleceği açısından bölge ülkelerinin birbirleriyle ilişkileri oldukça önemlidir. Büyük Kafkas sıradağlarının güney etekleri boyunca, Karadeniz'den Hazar Denizi'ne kadar uzanan, Güney Kafkasya olarak adlandırılan coğrafi bölgenin genel yüzölçümünün yüzde 84'üne, toplam nüfusun yüzde 78'ine sahip iki cumhuriyetin-Azerbaycan ve Gürcistan'ın ilişkilerinin, söz konusu hedefin gerçekleşmesi açısından öncelikli olduğu kuşkusuzdur (Ağacan, 2001: 319).

Azerbaycan, Gürcistan'ın enerji kaynağıdır. İki ülke arasındaki stratejik işbirliğinin temelinde bölgenin ve genelde Avrasya'nın stratejik ilgi ve çıkarlarının yanı sıra stratejik enerji zenginlikleri durmaktadır (İbrahimli, 2001: 36).

Bölgenin geleceğine, barışın ve istikrarın sağlanmasına ilişkin en büyük tehdit hala Rusya olmaya devam etmektedir. Bölgenin yakın çağ tarihinin değerlendirmesi Rusyasız düşünülemez ve buna bağlı olarak da, bugün Rusya'nın bölgede yeniden tek söz sahibi olma ve bölgeyi denetimi altına alma arzusu, bölgede ve dünyada Rusya'nın tutum ve davranışlarının yoğun bir şekilde takip edilmesini gerektirir. Bu itibarla anılan tehdidi durduracak hat Azerbaycan-Gürcistan hattıdır.

SSCB'de başlayan perestroyka sonrası hem Gürcistan'da hem de Azerbaycan'da yaşanan gelişmeleri karşılıklı iki sütuna yazarsak ortaya çıkacak tabloyu yalnız bir ifade

tanımlar: Kaderdaş devletler. Azerbaycan'da Dağlık Karabağ Ermenilerinin başlattığı ayrılıkçı hareketlerin Gürcistan sütununda, Abhazy ve Güney Osetya ayrılıkçı hareketleri yer almaktadır. 20 Ocak 1990 Bakü Katliamı'nı en iyi anlayan hiç kuşkusuz bir yıl önce 9 Nisan 1989 Tiflis olaylarını yaşamış Gürcü halkı idi. Perestroyka sürecinin ortaya çıkarmış olduğu halk liderleri Gamsahurdiya ve Elçibey, milliyetçi hareketin yükselişiyle iktidara gelmiş, ama bir süre sonra her ikisi iç çatışmalarla iktidardan uzaklaştırılmışlardır. Ne ilginçtir ki, bu iki cumhuriyetin yeni devlet başkanlığına gelen kişiler de kariyer olarak, uluslarının kaderi gibi birbirlerine benzemektedirler. Bunların her ikisi de kendi cumhuriyetlerinde SSCB döneminde KGB Başkanlığı yapmış, Cumhuriyet Komünist Parti Birinci Sekreterliği'nden Politbüro üyeliğine yükselmiş, bir dönem Sovyet yönetiminin "bütün yer küresinin avuç içi gibi gözüktüğü" zirvesinde yer almış olan iki "Kafkaslı" H. Aliyev ve E. Şevardnadze'dir. Her iki cumhuriyet Rusya'nın dağılan SSCB yerine ama daha esnek bir yapı olarak sunduğu BDT üyeliğinden yalnız çok az bir süre uzak kalabildiler. 1993 güzünde her iki cumhuriyet bu ittifaka istemeyerek de olsa Rusya'nın baskıları karşısında katılmak zorunda kaldılar. Bir bölgede bulunan üç cumhuriyetten ikisinin bu kadar benzer ve paralel gelişmeleri yaşamaları rastlantı ürünü olamaz, dahası derin manevi kökleri olan benzer hedeflerinin varlığından haber verir. Bu sömürge olmama veya diğer adıyla Rusya karşıtlığıdır. Bağımsızlığını kazanınca, bu iki cumhuriyetin karşı karşıya olduğu meseleler de aynı idi: bağımsızlıklarının geri dönülmezliğini ve toprak bütünlüğünü sağlamak, yaşanan ekonomik sorunları gidererek Batı'yla bütünleşmiş demokratik hukuk devletini tesis etmek (Ağacan, 2001: 319-321).

3.9.1.1.Gürcistan ve Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüklerine Yönelik Tehdit

Yeni ortaya çıkmış bu iki bağımsız cumhuriyetin önünde duran en önemli mesele bağımsızlıklarının geri dönülmezliğini sağlamak olmuştur. Bağımsızlıklarının kaybına yönelik taşıdıkları endişenin kaynağı ise, Rusya'daki emperyalist eğilimlerdir. Rusya iki yüzyıldan beri egemen olduğu Kafkasya'da, en azından hukuki olarak, kendisiyle eşit birimlerin varlıklarını her şeyden önce ruh hali olarak benimsememiş gözükmektedir.

Rusya gibi bir gücün isteklerine tek başına karşı koymanın olanaksızlığının bilincinde olan Azerbaycan ve Gürcistan karşılıklı ilişkilerini olumlu yönde geliştirmişlerdir (Ağacan, 2001: 321).

Her iki devletin bağımsız olarak yaşaması için başlıca etkenlerden biri, birbirinin devlet bağımsızlığını desteklemek olduğunun farkında olan Şevardnadze, bu amaçla 1993 Şubatında Azerbaycan'ı ziyaret etmiştir. Ziyaret sırasında Azerbaycan ve Gürcistan Cumhuriyetleri arasında “Dostluk, İşbirliği ve Savunma Antlaşması” imzalanmıştır. Söz konusu anlaşmada taraflar, ilişkilerini dost devletler olarak, birbirlerinin bağımsızlığına saygı göstererek geliştireceklerini beyan etmişlerdir. Ayrıca bu anlaşmada dünya barışının, istikrarın ve güvenliğin sağlanması için beraber çalışacakları, bölgesel güvenlik sisteminin oluşturulmasına önem verecekleri vurgulanmıştır. Söz konusu antlaşmanın 6 maddesinde, taraflar kendi topraklarını diğerine karşı kullandırmayacağını taahhüt etmişlerdir (Ağacan, 2001: 322).

3.9.1.2. Rusya ve Ermenistan'ın Gürcistan Üzerindeki Politikaları

Güney Kafkasya cumhuriyetlerinin Avro-Atlantik kurumlarıyla bütünleşmesi madalyonun bir yüzüysen, Rusya'nın söz konusu bölge üzerindeki nüfuzunun kırılması da meselenin diğer yüzüdür. Moskova'nın 1990'lar boyunca Güney Kafkasya'ya yönelik politikasının ana eksenini, kaybetmiş olduğu eski “büyük güç” statüsünü yeniden kazanmaktır. Bu çerçevede eski SSCB coğrafyası “yakın çevre” olarak değerlendirilmiş ve Rus etki alanı olarak sayılmıştır. Söz konusu coğrafyada yeniden hâkimiyet tesis etmek için Rusya iki yönlü politika uygulamıştır. Birinci boyutu, “kontrollü istikrarsızlık” olarak adlandırılabilir gerginlikleri tırmandırma, ülkelerde kendine bağlı “cepheler” oluşturma ve ayrılıkçı hareketleri destekleme politikasıdır. Ülkelerdeki demokratikleşme hareketlerinin bastırılmasını ve yarı-otoriter rejimlerin oluşmasını teşvik etmiştir. Böylece, bu ülkelerin kendine bağlı kalmasını ve Batı'nın bu coğrafyada nüfuz edinmesini sınırlamıştır.

İkinci boyutta, eski Sovyet cumhuriyetlerini kendi etrafında birleştirmek için ikili ve çok taraflı oluşumlara gitmesi vardır. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Kolektif

Güvenlik Örgütü, yeni bağımsız cumhuriyetlerin dış sınırlarının Rus askerlerince korunması, bu cumhuriyetlerde askeri üsler bulundurulması, ulaşım ve iletişimin Rusya üzerinden sağlanması bu politikanın temel araçları olmuştur. Bu iki politikanın birbirini tamamlaması suretiyle Rusya'nın yeniden hâkimiyetini tesis etmesi hedeflenmişti (Ağacan, 2007b: 206).

3.9.1.3.Gürcistan-Azerbaycan İlişkilerinde Etnik Azınlıklar

Azerbaycan tarih boyunca her zaman polietnik ve karmaşık bir ülke olmuştur. Şu anda burada, büyük çoğunluğu oluşturan Azerbaycan Türkleriyle birlikte, eski zamanlardan beri Kafkasya ve İran etnikleri ve aynı zamanda Yahudi ve Ermeniler yaşamaktadır.

Hem Azerbaycan, hem de tüm Kafkasya birkaç bin yıldan beri her zaman çeşitli uygarlıkların buluşma yeri ve küresel güçler tarafından paylaşılamayan bir yer olmuştur. Azerbaycan, birçok kere göçebe halkların istilasını ve göçüne uğramıştır. Kuzey Azerbaycan'ı işgal eden komşu ülkeler burada etkilerini güçlendirmek için göçebe siyaseti uygulamışlardır. Burada eski ve orta çağlarda halkların toplu göçlerini İran yönetimi, yeni dönemde ise Çarlık Rusya'sı hayata geçirmiştir.

Rus İmparatorluğu Müslüman halklara güvenmediği için Kuzey Azerbaycan'da ve tüm Kafkasya'da onlara karşı ayrımcılık politikası uygulamıştır. Ermenilerin toplu şekilde Türkiye ve İran'dan Güney Kafkasya'ya göç ettirilmesi, aynı zamanda on binlerce Rus köylüsünün, Alman esirlerin, sürülen Polonyalıların ve diğerlerinin buralara yerleştirilmesi Müslüman halka karşı güvensizliğin sonucudur. Göçmen akımı Sovyet döneminde de devam etmiştir. Fakat XX. yüzyılın ikinci yarısında bu akımlar azalmış ve sonrasında ters yönde akımlara dönüşmeye başlamıştır. Müslüman olmayan halkın Rusya'ya göçü toplu bir şekil almıştır (Musabeyov, 2001: 177).

Gürcistan'ın Azerbaycan ile Ermenistan sınırında yer alan Borçalı Bölgesi (Kvemo-Kartli Bölgesi) Marnauli, Bolnisi, Gardabani ve Dmanisi illerinden oluşmaktadır. Ülkenin, Gürcülerden ve Ermenilerden sonra, üçüncü en büyük etnik grubunu oluşturan Azerbaycan Türkleri (%5.7) çoğunlukla bu bölgede yaşamaktadır. Eski Azerbaycan

toprakları sayılan Borçalı, 1921 yılında Moskova yönetimi tarafından Gürcistan'a devredilmiştir. Bu tarihten itibaren sürekli milliyetçi baskılara maruz kalan Azerbaycan Türkleri, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile 1990'lı yılların başlarında özerklik arayışına girmişlerdir.

Fakat Azerbaycan Türklerinin oluşturduğu grubun yeterli siyasal gücü ve desteği olmayışından, bu arayış, Gürcülerin bölgeye olan baskısının artmasına neden olmuştur. Azerbaycan Türkleri bölgedeki önemli mevkilerden çıkarılmıştır. İl merkezlerine kitleler halinde zorunlu olarak Gürcüler yerleştirilmiştir. Bunun yanında, Sovyetler dönemi boyunca Azerbaycan Türkçesi ile eğitim alan ve kendi tv ile radyo yayınları olan ve Gürcü dilini de bilmeyen Azerbaycan Türkleri için zorunlu Gürcüce eğitim getirilmiştir. Sonuç olarak bu ve benzeri politikalar, Gamsakhurdia döneminde binlerce Azerbaycan Türkü'nün bölgeyi terk etmesine sebep olmuştur.

Tüm bu baskılara rağmen Azerbaycan Türkleri, Gürcistan'dan ayrılma talebinde bulunmamışlardır. Azerbaycan da, Borçalı'daki Azerbaycan Türklerine bu konuda hiçbir siyasi öneride bulunmamıştır. Tam tersi, Gürcistan ülke bütünlüğünü korumaya yönelik çağrılarda bulunmuştur. Zaman içerisinde Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı gibi projeler ile gelişen Azerbaycan-Gürcistan ilişkileri, Azerbaycan Türkleri üzerinde olan baskının azalmasına hizmet etmiştir (Aşurov, 2007: 73-74).

3.9.2.Gürcistan-Ermenistan İlişkileri

Ermenistan ve Gürcistan Güney Kafkasya'nın iki küçük komşu devletidir. Devletlerarası ilişkiler, 1918-20 arası göz ardı edilirse, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda, bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra başlamıştır. Bu süre içinde iki ülke yetkililerinin resmi ziyaretlerinde yaptıkları karşılıklı olumlu açıklamalarına rağmen, iki ülke ilişkilerine güvensizliğin ve rekabetin hâkim olduğunu ilk bakışta gözlemlemek mümkündür. Bu güvensizlik ve rekabet ilişkileri derinden etkilemektedir (Ağacan, 2005b: Erişim Tarihi: 14.05.2012).

Günümüzde Ermenistan-Gürcistan ilişkilerini etkileyen önemli etkenlerin başında Rusya Faktörü gelmektedir. Bu etken söz konusu iki ülkenin her hangi bir üçüncü ülkeyle ilişkilerinden çok daha anlamlıdır. Bağımsızlık konusuna yaklaşımları ve dünya görüşü bu etkenin bileşenleri olarak görülebilir.

Sovyetler Birliğinde Gorbaçov'un başlatmış olduğu Perestroyka ve Glasnost politikalarıyla başlayan toplumsal hareketler, Gürcistan'da, Ermenistan'dan farklı bir nitelik arz etmiştir. Gürcü milli hareketi, iki hususu açıkça reddetmekteydi. Birincisi Moskova'nın Gürcistan üzerindeki egemenliği idi. Bu, milli hareketin bağımsızlık yönünü oluşturmuştur. Reddedilen ikinci husus ise, bir iktidar sistemi olarak komünizm idi. Komünizm reddedilirken, yerine Batı tarzı demokratik hukuk devletinin inşa edilmesi hedeflenmekteydi. Bu da milli hareketin demokratik yönünü temsil etmiştir. Yürütülen mücadele, "çifte reddedici devrimle" sonuçlanmıştır (Ağacan, 2005: Erişim Tarihi: 14.05.2012).

Ermeni milli hareketi ise bağımsızlıkçı ve demokratik bir hareket olarak değil, irredentist bir hareket olarak doğmuştur. Tıpkı yüzyılın başında olduğu gibi, yüzyılın sonunda da bağımsızlık Ermenistan'da pek arzulanan bir şey değildi. Her ne kadar, "Karabağ Komitesi" Ermeni Ulusal Hareketi'ne dönüşürken bağımsızlık ve demokratikleşme söylem olarak kabul edildiyse de, mahiyet itibarıyla hareketin köklü bir değişiklik yaşanmadı. Sovyetler Birliği'ne karşı hem bağımsızlık hem de irredentist mücadele vermenin olanaksızlığı bir tarafa, Ermenistan'ın savaş için Moskova'nın desteğine ihtiyacı vardı (Ağacan, 2005: Erişim Tarihi: 14.05.2012).

3.9.2.1.Gürcistan-Ermenistan İlişkilerinde Ekonomik Sorunlar

Bağımsızlık sonrası her iki cumhuriyetin ekonomisinde yaşanan zorluklar Ermenistan ve Gürcistan'ı işbirliği yapmaya mecbur etti. Ermenistan'ın Azerbaycan ve Türkiye'den toprak talebi bulunması ve Türkiye'den sözde soykırımı kabul etmesini istemesi nedeniyle sınırları kapalıydı ve dış ticaretini Gürcistan üzerinden yapıyordu. Bizzat Ermenistan Parlamento Başkanı Karen Demirçyan Gürcistan'la çok özel ilişkilerinin olduğunu ve Gürcistan'ın Ermenistan için transit ülke olma ve dünya pazarlarına

açılmasında büyük öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Ermenistan ve Gürcistan arasındaki ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkiler 1993’de imzalanmış bir anlaşma çerçevesinde hayata geçirilmiştir. 1999’a kadar taraflar arasında 72 anlaşma imzalanmıştır.

Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze’nin 1999 Sonbaharında Ermenistan’ı ziyareti sırasında bir bildiri imzalanmasından sonra taraflar arasında ekonomik işbirliğinde yeni sayfa açılmıştır. Gürcistan transit ülke olma açısından Ermenistan için büyük öneme sahiptir. Ermenistan nakliye araçlarının Gürcistan üzerinden geçişi sırasında Gürcistan gümrüğünde yaşanan bürokratik engeller ve kanun dışı alınan paralar (rüşvet) Ermenistan şirketlerine çok pahalıya mal olmaktadır. Ermenistan şirketlerine ait bir nakliye aracı Gürcistan’dan geçiş yaparken 700-800 dolar harcamaktadır. Yani yükün bir ton-kilometresi iki dolara gelmektedir ki bu da Avrupa ülkeleri transit geçiş ücretinin iki katıdır. Gürcistan’ın tahsil ettiği toplam transit geçiş %97’si Ermenistan ve Azerbaycan’a geri kalanı ise Orta Asya cumhuriyetlerine aittir. Ermenistan şirketleri Gürcistan’a transit geçiş yaparken yılda yaklaşık 100 milyon dolar ödemektedir.

Ermenistan doğal gaz ve petrol ihtiyacını Gürcistan üzerinden karşılamaktadır ve Gürcistan’la aralarında yaşanan her hangi bir sorun Ermenistan ekonomisini büyük bir ölçüde etkileyebilir (Cabbarlı, 2002: Erişim Tarihi, 14.05.2002).

3.9.2.2.Gürcistan-Ermenistan İlişkilerinde Cevaheti Sorunu

Ermenistan-Gürcistan ilişkilerini etkileyen bir diğer konu toprak bütünlüğü meselesidir. Bu konu, iki ülke ilişkilerinde iki biçimde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, fikri düzlemedir. Yürütülen etnik temizlik sonucunda mono-etnik bir yapıya ulaşan Ermenistan, Dağlık Karabağ sorunu sebebiyle ulusal azınlıkların, uluslararası hukukta sömürge toplumları için geçerli olan, kendi kaderini tayin hakkını savunmaktadır. Ayrıca Ermenistan, Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrası ortaya çıkan Abhazya, Güney Osetya ve Dağlık Karabağ sorunlarının bütün özgün koşullarına rağmen aynı nitelikli sorunlar olduğunun ve gelecek statülerinin de bir birini etkileyeceğinin

farkındadır. Bu sebeple bir taraftan Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tanımakla birlikte diğer taraftan da Abhazya ve Güney Osetya'daki ayrılıkçı yönetimlere sıcak yaklaşmaktadır. Bu durum sadece sempati ile sınırlı kalmamakta, Ermenistan Dağlık Karabağ ayrılıkçı yönetimi üzerinden bu yönetimlerin zirve toplantılarına katılmakta, seçimlere gözlemci göndermektedir.

Toprak bütünlüğü meselesinin Ermenistan-Gürcistan ilişkilerinde ortaya çıktığı diğer biçim ise Gürcistan'daki Ermeni azınlığı boyutudur (Ağacan, 2005: Erişim Tarihi, 14.05.2012)

Günümüzde Gürcülerden sonra Gürcistan'daki en büyük etnik grubu oluşturan Ermeniler ağırlıklı olarak ülkenin Güneybatısında ve Tiflis'te yaşamaktadırlar. Çeşitli tarihlerde meydana gelen göçler ile Gürcistan'daki Ermeni nüfusu artmıştır. 1989 nüfus sayımına göre Ermeniler Gürcistan nüfusunun %8.1'ini oluşturmaktadır.

Gürcistan'daki en büyük Ermeni nüfus Cavaheti ve Mesheti'de bulunmaktadır. İki vilayeti birlikte ele aldığımızda Ermeni nüfusu iki vilayetin toplam nüfusunun %40'ını oluşturmaktadır. Bu illerde Ermenilerin nüfus içerisinde oranlarını arttıran nedenlerden biri Ahıska Türklerinin Cavahati ve Mesheti'den göçüdür. Avrupa Konseyi tarafından Gürcistan hükümetine Ahıska Türklerinin 12 yıl içinde aşamalı olarak Gürcistan'a geri dönmeleri planı sunulmuştur. Ancak Gürcistan hükümeti tarafından onaylanmayı bekleyen bu planın uygulanıp uygulanmayacağı konusunda şüpheler vardır. Türkiye'de 1992 yılında çıkarılan "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun" Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun" Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göçlerini hızlandırmıştır (Kanbolat, 2001, Erişim Tarihi, 14.05.2012).

Ermenistan hükümeti Gürcistan Ermenilerinin siyasi ve kültürel örgütlenmesi için gerekli her türlü yardımı yapmakta ancak siyasi örgütlerin sınırlı bir çerçevede faaliyet yapmalarını tercih etmektedir. Ermenistan Samtse-Cavahetya vilayetinin Gürcistan toprakları olduğunu kabullenmekle beraber bölge Ermenilerinin sosyal ve ekonomik sorunları olduğunu vurgulamaktadır.

Özellikle Levon Ter-Petrosyan iktidarı, Gürcistan Ermenilerinin siyasi faaliyetlerini kontrol altında tutmaya çalışılmıştır. 1997’de Şevardnadze-Petrosyan görüşmesinde Ermenilerin kültürel özerklik haklarının dikkate alınacağı ve Ermeni okullarında Ermenistan tarihinin okutulması için gerekli her türlü kolaylığın gösterileceği ifade edilmiştir. Buna karşılık Petrosyan-Samtse-Cavaheti Ermenilerinin bölücülük faaliyetlerini destekleyen ve bu bölgenin Ermenistan tarafından ilhak edilmesi gerektiği konusunda bir dizi makaleler yazan –Taşnaksutyun Partisi’nin Lragir (Gazete) adlı gazetesini kapatmıştır. Ancak Koçaryan’ın iktidara gelmesinden sonra resmi devlet yetkilileri Gürcistan Ermenileri konusunda çeşitli açıklamalarda bulunmaya başladı. Ermenistan Parlamentosu Komisyon Başkanı Vaan Ovanisyan yaptığı bir açıklamada Ermenistan-Gürcistan sınırını cephe olarak tanımlaması Ermeni basınında tepkiyle karşılanmış ve bugünün siyasi denklemleri açısından hiç de zamanında yapılmış bir değerlendirme olmadığı ifade edilmiştir.

Bu gibi açıklamalar Gürcistan tarafından endişe ile karşılanmasına rağmen Koçaryan hükümeti de Gürcistan’la olan iyi ilişkilerini korumaya çalışmaktadır (Cabbarlı, 2002: Erişim Tarihi: 14.05.2012).

3.9.3.Gürcistan-Türkiye İlişkileri

Türkiye-Gürcistan ilişkilerinde genel olarak baktığımızda, Türkiye, 1991 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılmasının hemen ardından 16 Aralık 1991’de Gürcistan’ın bağımsızlığını tanımış, 21 Mayıs 1992’de de iki ülke arasında diplomatik ilişki kurulmasına dair protokol imzalanmıştır. Türkiye-Gürcistan ilişkilerinde siyasi nitelikli sorun bulunmamakta, ilişkiler eşitlik ve karşılıklı olarak içişlerine karışmama ilkeleri çerçevesinde gelişmektedir. Örnek komşuluk ilişkilerinin bir göstergesi olarak iki ülke vatandaşları, pasaportla geçiş uygulamasına son vermiş ve kimlikleriyle karşılıklı olarak seyahat edebilmektedir. Batum Havalimanı Türkiye ve Gürcistan tarafından ortak kullanılmakta, iki ülke arasındaki karayolu taşımacılığının yaklaşık yüzde 90’ının gerçekleştiği ana geçiş noktası olan Sarp Sınır/Gümrük Kapısı “tek pencere” modeliyle işletilmekte, ayrıca iki ülke arasında Serbest Ticaret Anlaşması bulunmaktadır. Türkiye-Gürcistan işbirliği yalnız ikili düzeyde değil, Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı, Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal gaz Boru Hattı ve 2011 yılında tamamlanması öngörülen

Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu gibi bölgesel işbirliği projeleriyle de başarıyla sürdürülmektedir.

Abhazya ve Güney Osetya'nın 1990'lı yıllarda Gürcistan'dan bağımsızlıklarını kazanmak üzere başlattıkları ayrılıkçı hareketler karşısında Türkiye, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunması ve bu ihtilaflara Gürcistan'ın uluslararası tanınmış sınırları içerisinde barışçıl çözüm bulunmasına yönelik bir politika izlemektedir. Acara Özerk Cumhuriyeti'nin özerklik statüsü ise 1921 tarihli Moskova ve Kars Anlaşmaları'yla belirlenmiştir.

Türkiye-Gürcistan ilişkilerinin derinliğine inecek olursak Gürcistan Türkiye için sıradan bir ülke değildir. Bunun temel nedeni bu ülkenin Güney Kafkasya coğrafyasında sahip olduğu stratejik konumudur. Zira Gürcistan; doğu-batı, kuzey-güney geçişlerinin merkezinde bulunmaktadır. Bu nedenle Gürcistan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana Batı ile Rusya arasında cereyan eden çetin bir nüfuz mücadelesinin ana sahasını teşkil etmektedir. Gürcistan bu konumu nedeniyle Türkiye (Yılmaz, 2011c: Erişim Tarihi, 20.04.2012). Tarafından birkaç nedenden dolayı dikkate değer bir “stratejik ortak” olarak değerlendirilmektedir. İlk neden stratejiktir; büyük Rusya ve Türkiye arasında “tampon bölge” olarak daha zayıf bir ülkeye sahip olmak iyi bir taktik algı yaratmaktadır. Eski, yeni veya yeniden doğmuş bir süper gücün komşusu olmak riskli olarak görülmektedir. İkinci olarak, Azerbaycan topraklarının (bölgelerinin) Ermenistan tarafından işgal edilmesinden sonra ve Dağlık Karabağ sorunu ardından, Gürcistan Türkiye'nin Azerbaycan'a, Hazar Denizi'ne ve diğer Türki cumhuriyetlere ulaşabileceği tek doğrudan koridor olarak yeniden değerlendirildi. Üçüncü olarak, Gürcistan, Hazar enerji yataklarının, Rusya ve İran'ı baypas ederek, Türkiye üzerinden uluslararası pazara nakledilmesi için tek seçeneği sunmaktadır. 1990'ların önemli bir kısmında, Gürcistan ekonomisi Türkiye'nin Karadeniz bölgeleri ve kendisi arasındaki bavul ticareti sayesinde hayatını sürdürdü (Karasar, 2008: 2).

Gürcistan ile Türkiye arasında her alanda gelişerek devam eden ilişkiler, özellikle siyasi, askeri ve ekonomik alanlardaki işbirliğiyle, diğer tüm ülkelere örnek teşkil edecek bir düzeye gelmiştir.

Bugüne kadar siyasi konularda müşterek adımlar atan iki ülke, bölge güvenliği ve barışı konusunda da ortak çalışma arzusunu her fırsatta yinelemektedir. Gürcistan, zor dönemlerde son derece olumlu bir rol oynadığına şahit olduğu Türkiye’yi, stratejik ortak ve sırtını dayayabileceği sağlam, barışsever bir ülke olarak tanımlanırken; Türkiye de yakın ve dostane yaklaşımını sürdürdüğü kuzeyindeki komşusu Gürcistan’ı, güçlü istikrar sahibi ve bölge barışının teminatı olarak görmek istemektedir. Başka bir deyişle; sorunlu bir bölge olan Kafkasya’da güçlü ve istikrarlı bir Gürcistan, Türkiye için, bölgede barışın korunmasının güvencesi anlamına gelmektedir.

Türkiye’nin, Gürcistan Silahlı Kuvvetleri’ne verdiği eğitim desteği, başkent Tiflis’teki Gürcistan Müşterek Harp Okulu’nun 2004-2005 eğitim ve öğretim yılı açılışıyla, iki ülke arasındaki askeri ilişkileri pekiştirmiştir. Gürcistan Parlamento Başkanı Nino Burcanadze’nin de ifade ettiği gibi; Türkiye, Gürcistan Silahlı Kuvvetleri’ne önemli eğitim desteği vererek, müşterek harp okulu vasıtasıyla genç Gürcü subaylarının NATO standartlarına uygun eğitim almasını sağlamaktadır (Güler, 2007: 176).

3.9.4.Gürcistan-Rusya İlişkileri

Komünist dönem sonrasında Rusya ve Gürcistan arasındaki ilişkiler birçok faktörden dolayı gergin ve hassas nitelikteydi. Sovyetler Birliği’nin (SB) parçalanmasından hemen sonraki ilk yıllarda Rusya liderliğinde, Bağımsız Devletler Topluluğu’na (BDT) Gürcistan’ın üye olmasını istemekte Gürcistan, ikili ilişkilerde şiddetin sona ermesini, Rusya’nın askeri güçlerinin topraklarından geri çekilmesini talep etmekteydi (Kocaman, 2007: 3).

Rusya için Gürcistan’ı önemli kılan bazı nedenler vardır. Bunlardan biri Gürcistan’ın stratejik konumudur. Gürcistan, NATO üyesi olan Türkiye’ye komşudur. Rusya’nın askeri stratejisine göre de Kafkasya’nın güvenliği için kilit ülke durumundadır. İkinci unsur ise Gürcistan’dan geçen bazı petrol ve doğal gaz hatları ile Karadeniz limanlarıdır. Üçüncü unsur Rusya’nın Güney Kafkasya’ya ulaşmasını sağlayan yollar Gürcistan üzerinden geçmektedir. Son olarak ise Gürcistan Karadeniz’e sınırı olan bir ülkedir. Bu Rusya için çok önemlidir. Çünkü Rusya’nın sıcak denizlere inmesi için

Güney Kafkasya'daki tek güzergâh, Gürcistan'dır. Bu yüzden de Rusya, Gürcistan'ı kaybetmek istememektedir (Şeker, 2011: 597).

Yüzyıllardır sıcak denizlere ulaşma politikaları güden Rusya, 1954'te Kırım'ın Ukrayna hâkimiyetine girmesinden sonra amacına ulaşabilmek için dikkatini derin suları deniz filoları için uygun olan Gürcistan'a çevirmiştir. Çünkü Rusya'nın sıcak denizlere inmesi için üç ana yol mevcuttur. Bunlardan ilki İstanbul ve Çanakkale Boğazları üzerinden Ege Denizi ve sonrasında Akdeniz güzergâhıdır. Rusya için ikinci yol, Kafkaslardan Doğu Anadolu'ya ve oradan İskenderun Limanı'na ulaşmaktadır. Son olarak yine Kafkaslardan İran'a sonrasında Hint Okyanusu'na çıkmaktadır. Sonuç itibarıyla tüm yolları tıkanan Rusya, Gürcü limanlarına odaklanmaktadır (Yıldırım, 2011: 258).

3.9.4.1.Gürcistan-Rusya İlişkilerinde Enerji Sorunu

Rusya'nın Gürcistan konusunda hassas olmasının bir nedeni de enerji politikasıdır. Bilindiği gibi enerji kaynakları olmayan, ancak önemli enerji geçiş yollarına sahip olan Gürcistan, Rusya'nın çıkarlarıyla bağdaşmayan yapılanmalara sahiptir. Rusya, sahip olduğu enerji kaynaklarının ihracatının yanında Hazar Petrol ve doğal gazının da Rus topraklarından Batı'ya sevk edilmesini istemektedir. Bu nedenle BTC ve Şahdeniz Boru Hatları ile Nabucco projeleri Moskova'nın çıkarlarını zedelemektedir. Ancak bu projeler Gürcistan ekonomisi için hayati değer taşımakla beraber, Moskova-Tiflis-geriliminin unsurlarından birini de oluşturmaktadır. Rus enerji tekeli kırılmak isteyen Avrupa devletleri ile ABD, bu noktada Gürcistan'a destek olmakta ve boru hatlarının güvenliği konusunda çaba sarf etmektedirler (Yıldırım, 2011: 258).

Başta ABD olmak üzere tüm büyük güçler, petrol kaynaklarının sadece kendi nüfuzlarında bulunduracak biçimde petrol politikası izlemektedirler. Çünkü tüm endüstriyel kapasitede olduğu gibi petrole dayalı endüstriyel kapasitesi en büyük olan ülke, dünyanın da en büyük devleti haline gelmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla petrole, petrol endüstrisine ve petrol pazarlarına egemen olan ülkelerin politik ve ekonomik güçleri iyi yönde etkilenmektedir (Yanar, 2002: 131). Rusya petrolün batıya sevkini engellemek için Gürcistan'daki iç karışıklıkları körüklemekte, Azeri-Ermeni

çatışmalarına neden olmakta, bölgede güvenlik sorunları çıkartmaktadır (Yanar, 2002: 129).

1991'den itibaren Gürcistan çeşitli suç grupların arasında bölünmüş durumdayken, ilk seçilmiş Gürcü Cumhurbaşkanı olan Moskova karşıtı Zviad Gamsakhurdia, Rus kaynaklı suikast girişimlerine maruz kalmıştır. Moskova Gürcistan'ın içine düştüğü siyasi, askeri ve ekonomik kaosu kullanmayı iyi bilmiştir. Rusya, Gürcistan'ın bağımsızlığını 1992 ortalarında tanıyarak Ekim 1993'te bir büyük elçi atanmıştır. Rusya Gürcistan üzerinde kurmaya çalıştığı etkiyi Azerbaycan örneğinde olduğu gibi bu ülkenin içindeki azınlık problemlerini manupile ederek sağlamaya çalışmıştır (Tanrısever, 2002: 397-398).

3.9.4.2.Gürcistan-Rusya İlişkilerinde Rus Askeri Üsleri Sorunu

Gürcistan için bir diğer sorun da sınırları bünyesinde yer alan Rus askeri üslerinin varlığıdır. 1991-94 yılları arasında Rus birliklerinin “barış gücü” adı altında Gürcistan'a konuşlanması ve bazı bölgelerin Rus askerlerine kiralanmasına engel olamayan Gürcistan, 1995'ten itibaren askeri alanlarda Türkiye ve ABD'ye yanaşmakta ve Rusya'nın Gürcistan'dan çıkmasını istemektedir (Yenigün Cüneyt ve Bolat Mehmet Ali, 2010: 470).

Gürcistan'daki Rus askeri üslerinin akıbetiyle pek çok ülke ve teşkilat yakından ilgileniyor. Amerika ve AB'nin yanı sıra Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA) taraf ülkeleri bu çerçevede akla hemen gelenler. Tabii hem AGİT üyesi ve hem AKKA taraf ülkesi ve hem de bölgesel askeri dengeler bakımından Türkiye'de bu üslerin akıbetini dikkatle takip etmek zorunda. Birkaç sene öncesine kadar Rusya'nın Gürcistan'da 4 ana askeri üssü vardı: Vaziani, Ahılkelek, Batum ve Gudauta üsleriydi bunlar...(Ertan, 2007b: Zaman).

Rusya'nın Gürcistan'da bulunan Vaziani, Gudauta, Batum ve Ahılkelek üslerinden Vaziani ve Gudauta üsleri, 1999'da İstanbul'da yapılan AGİT Zirvesi'nde imzalanan Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması (AKKA) gereğince 1 Temmuz 2001'de

boşaltılmıştır. Abhazya'da bulunan Gudauta üssü Rusya tarafından rehabilitasyon merkezi olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Aynı anlaşmaya göre Rusya, Gürcistan'da bulunan kuvvetlerini 153 tank, 241 zırhlı araç ve 140 topa indirmekle yükümlü hale gelmiştir. Diğer iki üstün biri olan Ahılkelek'in boşaltılma işlemi Nisan 2007'de başlamıştır. Rus yetkilileri boşaltma işlemini 2007 Sonbaharına kadar bitirileceğini ifade etmişlerdir (Yenigün Cüneyt ve Bolat Mehmet Ali, 2010: 470-471).

Gürcistan Parlamentosu, 84 milletvekilinin oybirliği ile askeri yük ve personelin taşınmasına dair Rusya ve Gürcistan arasında imzalanmış olan anlaşmayı sona erdirdi. Bu anlaşma 31 Mart 2006'da Soçi'de, Rus askeri üslerinin Gürcistan topraklarından çıkarılmasına dair anlaşmayla birlikte imzalanmıştı. Her iki anlaşma da 13 Nisan 2007'de Gürcistan Parlamentosu tarafından onaylanmıştı. Anlaşmanın yürürlük müddeti 5 yıl olup Kasım 2011'de bitecekti. Eğer Gürcistan anlaşmayı zamanında (sona ermesine altı ay kala) feshetmezse kendiliğinden bir yıl daha uzayacaktı. Gürcistan'ın bu kararı almasında önemli etken ve amaçlar hangileridir? (Asker, 2011: Erişim Tarihi, 18.11.2012).

Anlaşma, Rusya'nın yanı sıra Ermenistan için de büyük önem taşımaktadır. Çünkü anlaşma gereği Rusya'nın, Gümrü'deki 102. Askeri Üssü silahlandırması ve teçhizatı için Gürcistan topraklarını kullanması öngörülmüştür. Bilindiği üzere 20 Ağustos 2010'da Medvedev'in Ermenistan'a ziyareti sırasında 102. askeri üssün süresinin 49 yıl uzatıldığına dair protokol imzalanmıştır. Üsteki subayların yarısı, askerlerin ise tamamı Ermeni kökenli Rusya vatandaşlarıdır. Bu üssün varlığı sadece Ermenistan için değil, Kafkasya'daki askeri varlığını sürdürmek açısından Rusya için de büyük öneme sahiptir. Savaş durumunun ortaya çıkması durumunda burası Ermenistan için asker, silah ve mühimmat ulaştırması açısından stratejik öneme sahip bir merkez olacaktır. Gümrü'de yerleşik 102. Askeri üs 1 Eylül 1994'te yapılmıştır. Burası Güney Kafkasya 7. Orduya bağlı 127. tümenin bünyesinde oluşturulmuştur. Tümen ise Ermenistan'a 1953 yılında konuşlandırılmıştır. Ermenistan'daki Rus askeri birliklerinin görevi Rusya'nın güney cephesini korumak ve bir KGAT üyesi olan Ermenistan'ın savunmasını sağlamaktır. 102. üssün bünyesinde aşağıdaki birimler yer almaktadır:

- a) 3 motorize alay. Bunlar İrevan'daki 123. Alay ve Gümrü'deki 124 ve 128. alaylardır.
- b) Bir topçu alayı (922 sayılı, Gümrü'de).
- c) Bir hava savunma alayı (998 sayılı, Gümrü'de)
- d) Tank taburu (116 sayılı)
- e) Keşif taburu (772 sayılı).

Bunların dışında birliklerin bünyesinde savaş hazırlığı birlikleri de vardır. Tank savar division, 3624 sayılı hava üssü on sekiz MİG-29 bulunmaktadır. 102 No'lu üssün bünyesinde üç eğitim merkezi bulunmaktadır. Birincisi İrevan'a 25-30 km mesafedeki Nübaşaran, ikincisi Gümrü'ye 15-17 km mesafedeki Kamhud, üçüncüsü ise Artik'e 15-109 km mesafede yerleşen Alagöz poligonlarıdır. Görüldüğü gibi 102. Askeri Üs bir hayli silah, mühimmat ve asker mevcuduna sahiptir. Bu üssün teçhizatını, asker ve silah sevkiyatını dikkate aldığımız zaman Gürcistan'dan geçişin ekonomik ve askeri anlamda ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır (Asker, 2011: Erişim Tarihi, 18.11.2012).

3.9.4.3.Gürcistan-Rusya İlişkilerinde Pankisi Vadisi Sorunu

Pankisi (Panki) Vadisi Tiflis'in 190 km kuzeydoğusunda Gürcü-Çeçen sınırında 65 km uzunluğunda bir vadidir. (Yeniğün Cüneyt ve Bolat Mehmet Ali, 2010: 469). Pankisi Vadisi (Pankisi deresi, Panki Gorge), idari bir birim olmayıp, Gürcistan'ın kuzeydoğusunda Çeçenistan sınırında önemli bir geçittir. Çeçen direnişçilerinin dış dünya ile temasını sağladıkları belli başlı yollardan birisidir. Bu vadi Güney Osetya'nın doğusunda bulunmaktadır. Güney Osetya ile ilgili gelişmeler ve pazarlıkların önemli ölçüde Pankisi Vadisi boyutu da söz konusudur (Yalçınkaya, 2006: 194).

I. Çeçen Savaşı'yla (1994) gündeme gelen vadi, 1999 yılında II. Çeçen Savaşı'nın başlamasıyla Rusya ile Gürcistan arasında önemli ve sorunlu bölgelerden biri olmuştur. Rusya, Pankisi Vadisi'nde bulunan 8-12 bin Çeçen Mülteci'nin arasında Çeçen Savaşçılarının da olduğunu iddia ederek bölgeye askeri operasyon yapmak istemektedir. Gürcistan'ın buna izin vermemesine rağmen Rusya'nın 2000-2002 yılları arasında

bölgeyi birçok kez bombalaması Rus-Gürcü ilişkilerinin gerginleşmesine sebep olmuştur (Yenigün Cüneyt ve Bolat Mehmet Ali, 2010: 469).

SONUÇ

Soğuk Savaş sonrası Kafkasya’da yaşanan en önemli değişim Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) dağılmasıdır. 1917’de Ekim Devrimi’yle iktidara gelen Bolşevikler, kısa sürede başta Kafkasya, Orta Asya olmak üzere Doğu Avrupa gibi geniş bir alanı ele geçirmişlerdir. Daha sonra ele geçirdikleri bu coğrafyalarda sosyalist ideolojinin siyasi ve ekonomik olarak yapılanmasını sağladılar. Ve bu coğrafyalardaki ülkeler yıllarca SSCB çatısı altında kendi benliklerinden, dillerinden, dinlerinden yoksun bir şekilde yaşadılar.

II. Dünya Savaşı’nın Galip Devletleri olarak ortaya çıkan SSCB ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yıllarca iki ideolojinin (sosyalizm-kapitalizm) savunuculuğunu ve uygulayıcılığını yaptılar ve Soğuk Savaş olarak adlandırılacak bir mücadele içine girdiler.

1980’li yılların sonunda SSCB’nin savunuculuğunu yaptığı sosyalist ideoloji Michael Gorbaçov önderliğinde Glasnost ve Perestroyka ile tasfiye edilmeye başlarken birliğin bünyesinde bulunan her bir cumhuriyette de milliyetçi düşünce ve halk hareketleri görölmeye başlandı. 1991 yılında ise 15 ülkenin bağımsızlığa kavuşmasıyla SSCB dağıldı. Soğuk Savaş da sona ermiş oldu.

Yeniden bağımsızlıklarını elde eden bu devletlerin çoğu, Çarlık Rusya’sından itibaren uygulamaya başlanılan “böl-yönet” politikası çerçevesinde oluşturulan suni sınırlar, SSCB döneminden kalan belirsizlikler ve içlerinde yükselen milliyetçi akımların etkisiyle kendilerini iç savaşın ortasında buldular.

Kafkasya, SSCB’nin dağılmasından sonra Kuzey Kafkasya ve Güney Kafkasya olmak üzere ikiye ayrıldı. Kuzey Kafkasya Rusya Federasyonu sınırları içinde kalırken Güney Kafkasya’da üç devlet ortaya çıktı. Bunlar; Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan’dır.

Üç Güney Kafkasya ülkesinden iki tanesi Azerbaycan ve Gürcistan bağımsızlığın ardından ülke içindeki milliyetçi iktidarların etkisiyle Rusya’dan uzak iç ve dış

politikalar yapıp, uygularken Ermenistan ise Rusya güdümünde politikalar izlemeye başladı.

Soğuk Savaş sonrası Gürcistan'ın ilk Devlet Başkanı olan Zviad Gamsakhurdia'nın milliyetçi politikaları Gürcistan'ı bölünmenin eşiğine getirmiştir. Ülke içindeki pek çok etnisite, ülkeyi terk etmek zorunda bırakılmıştır. Bu durum ülkenin demografik yapısında ve iç dengelerde geri dönülmez hatalara neden olmuştur. Ülke içindeki özerk bölgelerde de bağımsızlık yönünde mücadeleler başlamıştır.

Zviad Gamsakhurdia'nın bu aşırı milliyetçi politikaları ülke içindeki ayrılıkçı bölgelerin Rusya'ya yakınlaşmasına ve Rusya'yla birlikte hareket etmesine neden olmuştur. Bunların sonucunda da milliyetçi Devlet Başkanı Gamsakhurdia, tasfiye edilerek yerine Eduard Şevardnadze getirilmiştir.

Şevardnadze iktidara geldiğinde ülke dağılmanın eşiğine gelmişti. Şevardnadze ülke içindeki ayrılıkçı güçleri bastırabilmek, ülke içindeki istikrarı ve bütünlüğü sağlayabilmek için Rusya'dan yardım almış bunun karşılığında da Rusya'ya birtakım tavizler (Rus askeri üsleri ve Karadeniz'deki limanların Rusya'nın kullanımına açılması) vermiştir. Bu tavizler daha sonra Gürcistan için birer sorun haline dönüşmüştür.

Şevardnadze'nin ülke içindeki gerekli reformları gerçekleştirememesi ve Batı'nın kendisinden beklediği uyum sürecini (demokrasi, özgürlük, yönetimde şeffaflık, rüşvetin engellenememesi) sağlayamaması iktidardan ayrılmasına neden olmuştur.

Şevardnadze, Rusya'ya karşı daha ılımlı ve dengeli politikalar izlemiştir. Gürcistan'ın Birleşmiş Milletlere (BM) üye olmasını sağlamış, Batı'nın kurumlarıyla da Rusya'yı karşısına almadan ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. Fakat ülke içindeki değişim ve dönüşümü gerçekleştirmedeki yavaşlığı ve rüşvetin önüne geçememesi 2003 yılında ülke içinde ABD yanlısı iktidar değişikliğine neden olmuş ve bu değişim Gül Devrimi olarak adlandırılmıştır.

Bu arada Kafkasya'daki yeni bağımsız devletler ve yeni sınırlar Hazar Denizi'nin statüsünde de değişiklikler yaptı. Hazar Denizi havzası, kaliteli ve zengin doğal gaz rezervlerine sahiptir. Durum böyle olunca bölge, nüfuz mücadelelerinin yaşandığı bir alan haline geldi.

Rusya kendi ulusal menfaatleri çerçevesinde, bölgede eskisi gibi hâkim güç olmak isterken Batı'lı güçler (ABD ve AB) Rusya'nın tekeli kırarak ve Rusya'ya alternatif petrol ve doğal gaz hatları oluşturmak ve bu sayede mevcut durumdan kendi lehlerine sonuçlar çıkarmak istemişlerdir. Çünkü AB ülkeleri özellikle doğal gaz noktasında Rusya'ya bağımlı durumdadır. AB, Rusya'nın doğal gazdaki tekeli tedarikçi durumuna, alternatif politikalar ve hatlar oluşturmak ve bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmek için bölge ülkeleri ile çeşitli programlar (INOGATE, TRACECA, BISTRO...) hazırlamışlardır. Ayrıca AB, Gürcistan'ı AB'nin doğal sınırları içinde kabul ettiğinden dolayı Gürcistan'la "Komşuluk Politikası" çerçevesinde daha yakından ilişkiler geliştirmek istemiştir.

ABD ise, Zbigniew Brzezinski'nin Büyük Satranç Tahtası¹ nda işaret ettiği gibi "Amerika'nın küresel üstünlüğünün devamı ancak Avrasya kıtasındaki hâkimiyetine bağlıdır" tezinden yola çıkarak bölgede hâkimiyetini korumak ve devam ettirmek için Hazar Denizi ve havzasındaki petrol ve doğal gazın dünyaya sunumunda söz sahibi ve etkin güç olmak istemektedir.

Bölgesel aktörler olan Türkiye ve İran'ın bölge ile etnik, dil, din ve tarihsel bağlarının olması bu iki bölgesel aktörün bölgeye ve bölgede yaşanan gelişmelere karşı kayıtsız kalamayacaklarını ürettikleri politikalarla göstermişlerdir. Türkiye, Rusya'yı karşısına almadan Batı ile birlikte hareket ederken İran, Rusya ve Ermenistan'la birlikte hareket etmeyi tercih etmiştir.

Hazar Denizi ve Havzası'ndaki petrol ve doğal gazın dünyaya sunumunda Gürcistan oldukça stratejik öneme sahiptir. Çünkü Gürcistan, Kafkasya'nın Karadeniz'e çıkışı

¹ Zbigniew Brzezinski, Büyük Satranç Tahtası, Çev., Yelda Türedi, 1.Baskı, İnkılap Kitabevi, 2005, İstanbul, s.51.

olan tek ülkesidir. Ayrıca Gürcistan, kuzey-güney ve doğu-batı noktasında geçiş özelliğine sahiptir. Yeraltı kaynakları bakımından zengin olmayan Gürcistan, Hazar Denizi ve havzasından çıkan petrol ve doğal gazın, dünya piyasalarına sunumundaki petrol ve doğal gaz hatlarının kendi topraklarından geçmesinden ekonomik olarak oldukça fazla kazanç sağlamaktadır.

Bu noktada Gürcistan'ın, Rusya'dan bağımsız politikalar üretilip uygulaması, Rusya'ya alternatif politikaların içinde olması, Rusya'nın milli menfaatlerine ters düştüğü için Rusya, bölgedeki nüfuzunu sağlamak ve devam ettirmek için Gürcistan'daki muhalif grupları, ayrılıkçı bölgeleri destekleyerek iç karışıklıklar çıkararak Gürcistan'ı kendi nüfuz alanına sokmak istemektedir.

Soğuk Savaş sonrası Gürcistan'ın dış politikasını etkileyen iç faktörler, Gürcistan'ın kozmopolit etnik yapısıdır. Gürcistan'da Çarlık döneminden oluşturulmaya başlayan suni sınırlar ilk olarak 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda binlerce Abhaz'ın kendi topraklarından Osmanlı topraklarına zorunlu göçüyle başlamış. Daha sonra Doğu Anadolu ve civarındaki Ermenilerin Kafkasya'ya göç ettirilmesi ile devam etmiş son olarak II. Dünya Savaşı sırasında Almanlara yardım ettiği gerekçesiyle başta Ahıska halkı olmak üzere Müslüman yerli halk zorunlu sürgüne tabi tutulmuştur. Sürülen bu milletler Kırgızistan, Kazakistan... gibi. Orta Asya ülkelerinde zor şartlar altında hayatlarını idame ettirmeye çalışmışlardır.

Göçler sonrası boşalan bu yerlere Gürcüler ve Ermeniler yerleştirilerek Gürcistan'ın demografik yapısıyla oynanmıştır. Bu durum daha sonra Gürcistan için çok ciddi sorunları da beraberinde getirmiştir. İlk olarak Ahıska halkının boşalttığı yerlere Ermeniler, göç ettirilmiş, Ermeniler bölgede çoğalarak Gürcistan'dan birtakım özel ayrıcalıklar istemekte ve Ermenistan'la yakın ilişkiler geliştirmektedir.

İkinci olarak II. Dünya Savaşı'nda Orta Asya'ya sürülen Ahıska halkı, kendi vatanlarına geri dönmek istemekte Avrupa Konseyi'de, Gürcistan'ın 1999'da Avrupa Konseyi'ne üye olma şartını, Ahıska Türklerinin 12 yıl içinde vatanlarına dönme şartını getirmişti. Fakat Gürcistan bu şartı çeşitli bahaneler ileri sürerek gerçekleştirmedi.

Gürcistan içindeki diğer etnik sorunlar; Güney Osetya ve Acaristan'dır. Güney Osetya, ya Kuzey Osetya ile birleşmek ya da Rusya'ya bağlanmak istiyor. Güney Osetya bu uğurda dönem dönem Rusya'dan aldığı güçle Gürcistan'a karşı geliyor ve Gürcistan'ı uluslararası güçlerin ve bölgesel güçlerin taraf olduğu bir çıkmazın içine sokuyor. 2008 Güney Osetya Savaşı'nda olduğu gibi. Bu durum Gürcistan'ı ekonomik ve siyasi olarak oldukça etkilemiş diğer özerk bölge ve etnik yapılar (Abhazlar gibi) bundan güç alarak merkezi otoriteye karşı çıkmışlardır.

Gürcistan içindeki kozmopolit etnik yapı, bölgesel ve küresel güçlerin Gürcistan'a müdahalesini kolaylaştırmaktadır. Bu yüzden de Gürcistan kolay müdahale edilebilir bir ülke haline getirmektedir.

Soğuk Savaş sonrası Gürcistan'ın dış politikasını etkileyen dış faktörler; bölgesel ve küresel güçlerin bölgedeki nüfuz mücadeleleridir. Bölgesel ve küresel güçler, gerek Hazar Denizi havzasındaki enerjinin dünya piyasalarına sunumunda gerekse Avrupa Birliği ve NATO'nun doğuya doğru genişlemesi yüzünden bölge zaman zaman karşı karşıya gelmektedirler.

Gürcistan'da, yaşanan bu nüfuz mücadelelerinin tam ortasında bulunmaktadır Rusya, Gürcistan'ı kendi tarafına çekmek için ülke içindeki dengeleri kullanırken Batı ise Gürcistan'ın ihtiyacı olan üyelikleri (NATO ve AB) vaat ediyor. Gürcistan bu mücadelede tercihini Batı'dan yana kullanmaktadır.

2003 yılında Batı'nın desteğini alarak iktidara gelen Saakashvili, Hıristiyan Gürcü milliyetçisi bir aileye sahip olup uzun yıllar yurt dışında Batı tipi okullarda tahsil görmüştür. Batı'da tahsilini görmesi, çalışma hayatında bulunması, Hıristiyan ve Gürcü bir aileye mensup olması tüm bu nedenler Saakashvili'nin politik kimliğinin oluşumuna etkide bulunmuştur.

Saakashvili, iktidara geldiğinde ilk yaptığı icraat ülkenin birlik ve beraberliğini sağlamak, ayrılıkçı bölgeleri ülke ile bağlarını sağlamlaştırmak oldu. Bu çerçevede Saakashvili ilk önce Acaristan Özerk yönetimiyle olan sorunu çözdü. Daha sonra ise

Güney Osetya'nın ayrılıkçı girişimleri ile uğraştı fakat Güney Osetya Rusya'dan aldığı destekle 2006'dan itibaren merkezi otoriteye karşı gelmeye ısrar edince Ağustos 2008'deki Gürcistan-Rusya arasındaki savaş kaçınılmaz oldu.

2008 Güney Osetya Savaşı'nda Rusya, Gürcistan'a karşı orantısız güç kullanmış ve Gürcistan'ı kendi topraklarında zor durumda bırakmıştır. Savaş, dönemin Avrupa Birliği Dönem Başkanı Nikolas Sarkozy'nin arabuluculuğunda ateşkes antlaşması imzalanmış ve Rusya, askerlerini Gürcistan'dan geri çekmiştir.

Saakashvili'nin dış politikasının oluşumuna etki eden en önemli ve temel faktör kimlik faktörüdür ve Saakashvili dış politikasını bu temel üzerine inşa etme ve uygulama yoluna gitmiştir. Kimlik, bir milletin karakteristik özelliklerinin toplamı ise Gürcü kimliğine baktığımızda karşımıza ilk önce din, dil, tarih, toprak, kültür ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda da Saakashvili ve dönemin Gürcü devlet adamları, Gürcistan'ın, Batı Medeniyeti'nin bir parçası olduğunu, Gürcü kimliğini oluşturan unsurların Batı'nın değerleri olduğunu düşünüp yeniden inşa edilen Gürcistan'ın ve dış politikasının bu değerler üzerine inşa edilmesi gerektiğini savunuyorlar.

Saakashvili bu bağlamda dış politikada öncelikli hedefini AB'ye ve NATO'ya üye olmak olarak belirlemiş. Saakashvili, hem ülkenin geleceğinin garantisini hem de Batı'yla olan yakınlığın bu şekilde tesis edileceğine inanmıştır.

Saakashvili dönemi Gürcistan'ın komşularıyla olan ilişkileri ise, Azerbaycan ve Türkiye ile sorunsuz ve dostane ilişkiler ile devam ederken, Rusya ile olan ilişkiler oldukça sorunludur. Ermenistan'la olan ilişkiler sorunsuzmuş gibi görünse de Ermenistan Rusya güdümünde politikalar uyguladığı için Gürcistan, Ermenistan'la olan ilişkilerinde oldukça temkinli hareket etmektedir.

KAYNAKÇA

ABDULLAYEV Cavid; (1999), “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Hazar’ın Statüsü ve Doğal Kaynakların İşletilmesi sorunu” **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, yıl: 1999, Cilt: 48, Sayı: 1-4, 225-290.

ACAR, Demet Şefika; (2009), “Kafdağı’nın Ardında Saklı Kalan Komşuluk Avrupa Birliği ve Güney Kafkasya”, **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt: 6, Sayı: 22, Yaz, ss.21-42.

AĞACAN, Kamil; (2001), “Kaderdaş Devletler: Azerbaycan-Gürcistan İlişkileri”, **Avrasya Dosyası**, Azerbaycan Özel, Cilt: 7, Sayı: 1, İlkbahar, ss.317-333.

AĞACAN, Kamil; (2002), “Gürcistan 2005’e Hazırlanıyor”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 3, Sayı: 30, ss.33-40.

AĞACAN, Kamil; (2005a), “ABD’nin Kafkasya Politikası” **Editör: Okan YEŞİLOT Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya**, 1. Baskı, KİTABEVİ, ss.31-46, İstanbul.

AĞACAN, Kamil; (2005b), “Ermenistan-Gürcistan İlişkileri”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı: 19 Sonbahar, <http://www.eraren.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=364>, Erişim Tarihi, 14.05.2012.

AĞACAN, Kamil; (2007a), “AB’nin Güney Kafkasya Politikası”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 7, Sayı: 81, ss.43-51.

AĞACAN, Kamil; (2007b),”Karadeniz’e Kafkasya’dan Bakmak”, **Avrasya Dosyası**, Cilt: 13, Sayı: 1, ss. 191-223.

AKGÜN, Birol; (2010), “Rusya-AB İlişkileri, Siyaseti,”**Ekonomisi, Güvenliği, Dış Politikaları ve Stratejik İlişkileriyle: YENİ RUSYA**, Haziran 2010 SDE- Stratejik Düşünce Enstitüsü 2010, ss. 47-56, Erişim Tarihi, 03.002.2012.

ALAKEL, Murat; (2011), “İlk Dönem Cumhuriyet Türkiye’si Ulus İnşası Sürecinde Milliyetçilik ve Sivil-Etnik İkileme Dair Teorik Tartışmalar”, **Gazi Akademik Bakış**, Cilt: 5, Sayı: 9, Kış, ss1-30.

ALESKERLİ, Alesker; (2009), “Gürcistan’da Sıcak Gelişmeler: Tamamlan(ma)mış Devrim, Paylaşılamayan Bölge” **Stratejik Analiz**, Cilt: 10, Sayı: 110, Haziran, ss.30-36.

ALİZADE, Orhan; (2010), “18.Yüzyılın İlk Yarısında Rusya’nın Kafkasya’da İşgalcilik Politikası”, **Gazi Akademik Bakış**, Cilt: 4, Sayı: 7, Kış, ss.105-114.

ALSIRT, Figen Tavil, (2009), **Bağımsızlık Sonrası Gürcistan’ın Yeniden Yapılanması ve Bu Süreçte Türkiye İle İlişkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.

ARI, Tayyar (2009), **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 8.Baskı, mkm yayıncılık, Bursa.

ARSLANLI, Araz; (2009), “ABD VE Güney Kafkasya”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 9, Sayı: 107, Mart, ss.58-65.

ASKER, Ali; (2011), “Saakaşvili’nin Cesareti: Gürcistan Rusya’nın Kafkaslardaki Askeri Gücünü Zayıflatır Mı?”, 03.05.2011, http://www.21yyte.org/tr/yazi6169_Saakashvilinin_Cesareti_Gurcistan_Rusyanin_Kafkaslardaki_Askeri_Gucunu_Zayıflatirmi.html, Erişim Tarihi, 18.11. 2012.

AŞUROV, Asif; (2007), **Güney Kafkasya’daki Etnik, Dinsel ve Dinsel Grupların Bölge Politikalarında Yeri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara.

ATASİR, Ayşen; (2003), “ABD’nin Güney Kafkasya Politikasında Son Gelişmeler ve Türkiye”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 4, Sayı: 37, Mayıs, ss.75-80.

AYDIN, Mustafa; (2002), “Kafkasya ve Orta Asya’yla İlişkiler”, **Editör: Baskın ORAN, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II: 1980-2001**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, ss.366-439, İstanbul.

AYDIN, Gülşen; (2010), “Güney Osetya Yenilgisi Sonrası Gürcistan İç Siyaset: Saakaşvili’nin Ayakta Kalma Başarısı”, **OAKA**, Cilt: 5, Sayı: 10, ss. 1-21.

AYHAN, Veysel; (2009a), “Avrupa’nın Enerji Araz Güvenliği’nde Türkiye: Petrol, Doğal Gaz ve Entegrasyon”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt: 5, Sayı: 20, (Kış 2009), ss.155-178.

AYHAN, Veysel (2009b), **İmparatorluk Yolu: Orta Doğu ve Petrol**, 2. Baskı, Dora Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

BADALYAN, Lusine; (2011) “Interlinked Energy Supply and Security Challenges in the South Caucasus” **Caucasus Analytical Digest**, No: 33, December 2011, ss. 2-8.

BAYIR Emre ve ARSLANLI Araz; (2001), “Tehdit Merkezli Bir Dış Politika: İran’ın Azerbaycan Politikası”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 2, Sayı: 18, Ekim 2001, ss.47-56.

BERDZENİŞLİVİ Nikoloz ve CANAŞİA Simon [İVANE CAVAHIŞVİLİ]; (2000), **Gürcistan Tarihi**, 2. Baskı, Sorun Yayınları, Cağaloğlu/İstanbul.

BLANK, Stephen; (2009) “America and the Russo- Georgian War”, **Small Wars & Insurgencies**, vol: 20, No: 2, June, ss.425-451.

BOZKURT, Giray Saynur; (2008), “Gürcistan’daki Etnik Çatışmalar Karşısında Türkiye ve Rusya’nın Tutumu”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı: 19, Güz, ss.1-30.

BURNS R. Nicholas; (2004), “NATO Temel İttifakımız Olarak Kalacaktır”, Cilt: 9, Sayı: 2, **ejournal USA A.B.D. Dış Politika Gündemi**, <http://usinfo.state.gov/journals.htm>, ss.5-7.

CABBARLI, Hatem; (2002), “Ermenistan’ın Bölge Politikasında Gürcistan: Tarihi Süreçte Karşılıklı İlişkiler”, <http://www.eraren.org/index.php?Lisan=tr&Page=DergiIcerik&Icerik No: 293>, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı: 6, Yaz, Erişim Tarihi, 14.05.2012.

CABBARLI, Hatem; (2004), “**Bağımsızlık Sonrası Ermenistan-Rusya İlişkileri**” www.ermenisorunu.gen.tr/.../bagimsizlik_sonrasi_ermenistan_rusya_...Erişim Tarihi, 15.05.2012.

CABBARLI, Hatem; (10.02.2011), “Ermenistan Muhalefeti Saakaşvili’nin Acaristan Politikasından Rahatsız”, **Caspian Weekly**.

CANAR, Burçin; (2012), “Soğuk Savaş Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri’nin Karadeniz Politikası”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 67, No: 1, ss.49-80.

CEMİLLİ, Elnur (2007), **ABD’nin Güney Kafkasya Politikası**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

CONNELL, Svante E. (2009), “The Caucasus and the Obama Administration’s Foreign Policy” **Heritage Special Report SR-49**, March 27, 2009, ss.23-26.

CROISSANT, Cynthia M. Ve Michael P. CROISSANT; (1996-1997, “Hazar Denizi Statüsü Sorunu: İçeriği ve Yansımalar”, **Avrasya Etüdüleri**, Cilt: 3, Sayı: 4, Kış, ss.23-40.

ÇAMAN, Efe; (2006), “Kafkasya ve Orta Asya’da Türkiye’nin Yeni Bölgesel Politikası: Dış Politikanın yönelim Sorunsalı,” **Avrasya Dosyası**, Cilt: 12, Sayı: 1, ss.185-214.

ÇAPRAZ, Hayri; (2006a), “Gürcistan’da Rus İdaresi’nin Yerleşmesi (1800-1850)” **OAKA** Cilt: 1, No: 1, ss.67-80.

ÇAPRAZ, Hayri; (2006b), “Rusya’nın Güney Kafkasya Politikası ve Batılı Devletler (1991-2000)”, **Avrasya Etüdüleri**, Yıl: 12, Sayı: 29-30, ss.125-146.

ÇETİN, Tamer; (2010), “Orta Asya ve Kafkaslarda Enerjinin Politik Ekonomisi” **Enerji, Piyasa ve Düzenleme**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2010, ss.76-100.

ÇETİNSAYA, Gökhan; (2002), “Rafsanjani’den Hatemi’ye İran Dış Politikasına Bakışlar”, **Derleyenler: Mustafa TÜRKEŞ ilhan UZGEL, Türkiye’nin Komşuları**, 1. Baskı, İMGE Kitabevi, ss.293-329, Ankara.

DAĞI, Zeynep (2002), **Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika Rusya’nın Dönüşümü**, 1. Baskı, BOYUT Kitapları, İstanbul. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2001), **Stratejik Derinlik Türkiye’nin Uluslararası Konumu**, 3. Baskı, Küre Yayınları, Aksaray/İstanbul.

DEMİR, Ali Faik (2003) **Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya**, 1. Baskı, Bağlam Yayınları, Cağaloğlu/İstanbul.

DEMİR, Ali Faik; (2004), “Türkiye’nin Güney Kafkasya’ya Yönelik Dış Politikası”, **Derleyen: Faruk SÖNMEZOĞLU, Türk Dış Politikasının Analizi**, 3. Baskı, Der Yayınları, ss717-756, İstanbul.

DEMİR, Ali Faik; (2007) Çatışma Bölgesi Olarak Kafkasya En Önemli Çatışma Noktaları ve Çözüm Önerileri, www.konrad.org.tr/Kafkasya%20tr/03Demir.pdf, **Kafkasya’da Beklentiler ve Olanaklar-Bölgesel Güç ve Garanti Etkeni Olarak Türkiye’nin Rolü, Uluslararası Çalıştay**, 09.Temmuz 2007, Erişim Tarihi, 20.12.2012.

DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), **UlkeRaporu-Gurcistan-DEİK-2005_00000979.pdf**, Erişim Tarihi, 20.04.2012.

DEMİRAĞ, Yelda; (2005), “Bağımsızlıktan Kadife Devrime Türkiye-Gürcistan İlişkileri”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt: 2, Sayı: 7, (Güz), ss.125-155.

DEVLET, Nadir; (2005), “Rusya Federasyonu’nun Güney Kafkasya Siyaseti ve Türkiye’ye Etkileri”, **Editör: Okan YEŞİLOT Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya**, 1. Baskı, KİTABEVİ, ss.1-18, İstanbul.

DIECKHOFF, Alain ve JAFFRELOT Christophe; (2010), **Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek Kuramlar ve Uygulamalar**, Çev., Devrim ÇETİNKASAP, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

EFEGİL, Ertan; (2001), “Türk-Rus İlişkileri: Bölgesel İşbirliği veya Stratejik Kazanç”, **Editör: İdris BAL, 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası**, 1. Baskı, ALFA, ss.305-326, Çağaloğlu/İstanbul.

ERTAN, Fikret; (06.08.2006). “Turuncu Mavi Oluyor” **Zaman**.

ERTAN, Fikret; (10.07.2007a) “Ahıska Türklerinin Geri Dönüşü”, **Zaman**.

ERTAN, Fikret; (01.07.2007b), “Gürcistan’daki Rus Üsleri...”, **Zaman**.

GEGESHİDZE, Archil; (2009), “Post-War Georgia: Ressetting Euro-Atlantic Aspirations”, **Caucasus Analytical Digest**, No: 5, 16 April, ss.5-16.

GÜL, Muhittin; (2009), “Türk-Gürcü İlişkileri ve Türkiye Gürcüleri”, **SAÜ Fen Edebiyat Dergisi (2009-I)**, ss.75-108.

GÜLER, Müjdat (2007), **Orta Asya ve Kafkaslara Türk Bakışı**, 1.Baskı, İlgi Kültür Sanat, Çağaloğlu/İstanbul

GÖKÇE, Mustafa; (2008), “Sovyet Sonrası Dönemde Hazar Çevresinde Yaşanan Rekabet”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research Volume 1/3 Spring**, ss.177-209.

GÜRSES, Emin; (2001), “Kafkasya’da Uluslararası Rekabet”, **Avrasya Dosyası**, Azerbaycan Özel, Cilt: 7, Sayı: 1, İlkbahar, ss.250-273.

HATIPOĞLU, Esra; (2005), “Avrupa Komşuluk Politikası’nın Güney Kafkasya Boyutu”, **Editör: Okan YEŞİLOT Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya, KİTABEVİ**, ss.19-30, İstanbul.

HENZE, Paul B.; (1995), “Gürcistan ve Ermenistan Sıkıntılı Bağımsızlık”, **Avrasya Etüdleri**, Cilt: 2, Sayı: 2, Yaz, ss. 25-62.

İBRAHİMLİ, Haleddin (2001), **Değişen Avrasya’da Kafkasya**, 1. Baskı, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.

İSMAYİLOV, Elnur; (2012), “**Gürcistan’ın Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti**”,http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=124&Itemid=213, 13 Şubat 2012, Erişim Tarihi, 28.03.2012.

JONES, Stephen F.; (2012) “Reflections on the Rose Revolution”, **European Security**, Vol: 21, No: 1, March, ss.5-15.

KAKACHIA, Kornely; (2012), “Georgia’s Identity-Driven Foreign Policy and the Struggle for Its European Destiny”, **Caucasus Analytical Digest**, No: 37, 29 March, ss.4-7.

KAMALOV, İlyas; (2006), “Rusya, Referandumların Meyvesini Topluyor”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 7, Sayı: 80, ss.12.13.

KAMALOV, İlyas (2008) **Putin Dönemi Rus Dış Politikası Moskova'nın Rövanşı**, 1. Baskı, Yeditepe Yayınevi, Cağaloğlu/İstanbul.

KAMALOV, İlyas; (2009), “Karadeniz Bölgesindeki Bazı Güncel Sorunlar”, **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt: 6, Sayı: 21, Bahar, ss.13-21.

KANBOLAT, Hasan; (2001), “Kafkasya’da Cevaheti (Gürcistan) ile Krasnodor (Rusya) Ermenilerinin Jeopolitiği ve Özerklik Arayışları” (İngilizceden Türkçe Özet), <http://www.eraren.org/index.php?Page=DergiIcerik&Icerik&No=218>, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı: 2, Haziran-Temmuz-Ağustos 2001, Erişim Tarihi, 14.05.2012.

KANBOLAT, Hasan; (2004), “2004 Yılında Doğu ile Batı Arasında Kafkasya: Geçmiş Doğu’da, Gelecek Batı’da Mı?”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 5, Sayı: 56, ss.52-60.

KANBOLAT, Hasan; (2006), “Gürcistan Kars Antlaşmasını Unuttu Mu?”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 7, Sayı: 73, ss.57-58.

KANBOLAT, Hasan; (2007a) “Gürcistan Nereye Gidiyor: Demokrasiye Mi? Totalitarizme Mi?”, **Stratejik Analiz**, Cilt: ?, Sayı: 92, ss.12-14.

KANBOLAT, Hasan; (2007b), “Ahıska Türklerinin Gürcistan’a Geri Dönüş Sorunu Çözülüyor Mu?”, **Stratejik Analiz**, Cilt: ?, Sayı: 88, ss.20-23.

KANBOLAT, Hasan; (2008a), “Gürcistan’da İkinci Saakaşvili Dönemi ve Yükselen Siyasi Tansiyon”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 8, Sayı: 94, ss.43-49.

KANBOLAT, Hasan; (2008b), “Abhazya Örneğinde Kosova’nın Güney Kafkasya Yansımaları”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 8, Sayı: 96, ss.50-56.

KASIM, Kamer; (2008), “Gürcistan’da Neler Oluyor?”, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=736>, 28.10.2008, Erişim Tarihi, 20.11.2011.

KASIM, Kamer (2011), **Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya**, 2. Baskı, USAK Yayınları, Ankara.

KANTARCI Hakan (2006), **Kısaçtaki Bölge Kafkasya**, 1.Baskı, IQ Kültür Sanat yayınları, İstanbul.

KARABAYRAM, Fırat (2007) **Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası**, LALEZAR Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

KARASAR, Hasan Ali; (2008), "Saakashvili Pulled the Trigger: Turkey between Russia and Georgia", **SETA Policy Brief**, August, No: 20, ss.1-10.

KASIM, Kamer; (2006), "11 Eylül Sürecinde Kafkasya'da Güvenlik Politikaları", **OAKA**, Cilt: 1, No: 1, ss.19-35.

KESKİN, Arif; (2008), "İran'ın Kafkasya Politikası", **Stratejik Analiz**, Cilt: 8, Sayı: 94, Şubat, ss.49-55.

KHOKAR, Camilla and WIBERG-JORGENSEN Paul; (2001), "United State's Strategic Possibilities in the South Caucasus", **European Security**, Vol: 10, No: 3 (Autumn), ss.76-83.

KILIÇBEYLİ Hatun Elif; (2006), "Sovyet Sonrası Kafkasya'da "Yeni Egemen" Devletler: Bölge ve Bölge-Dışı Aktörler ile Bütünleşme süreci" **DEMİRAG Yelda ve Cem KARADELİ; (2006), Geçmişten Günümüze Dönüşen Orta Asya ve Kafkasya**, 1. Baskı, Palme Yayıncılık, ss.? Sıhhiye/Ankara.

KOCAMAN, Ömer; (2007), "Russia's Relations With Georgia Within The Context Of The Russian National Interests Towards The South Caucasus In The Post Soviet Era: 1992-2005", **OAKA**, Cilt: 2, Sayı: 3, ss.1-27.

KOCAMAZ, Sinem; (2007), “Avrupa Birliği’nin Komşuluk Politikası Çerçevesinde Transkafkasya Ülkeleri ile İlişkileri”, **OAKA**, Cilt: 2, Sayı: 4, ss.65-102.

KOÇER, Gökhan; (2007), “Karadeniz’in Güvenliği: Uluslararası Yapılanmalar ve Türkiye”, **Gazi Akademik Bakış**, Cilt: 1, Sayı: 1, Kış, ss.195-217.

KÖYLÜ, Murat; (2008), “Nato’nun Karadeniz Politikaları”, **21. YÜZYIL**, Sayı: 7, Ekim Kasım Aralık, ss. 135, 164.

KUKHIANIDZE, Alexandre; (2010), “Ağustos 2008’de Rusya’nın Askeri İstilasından Önce ve Sonra Gürcistan’ın Başlıca Milli ve Dış Politik Öncelikleri”, Editörler: Osman Bahadır DİNÇER, Habibe ÖZDAL, Hacali NECEFOĞLU, Yeni Dönemde Türk Dış Politikası Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri, 3. Baskı, USAK Yayınları, ss.347-369, Ankara.

LARRABEE, F. Stephen; (2009), “The United States and Security in the Black Sea Region”, **South European and Black Sea Studies**, Vol: 9, No: 3, September, ss.301-315.

LUKYANOV, Fyodor; (2012), “Russia and Georgia Their Separate Ways” **Caucasus Analytical Digest**, No: 41, 17 September, ss.4-7.

MERT, Okan, (2004), **Türkiye’nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.

MİTCHELL, Lincoln A.; (2008), “More than Location: Crafting a US Policy for the Black Sea Region”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol: 8, No: 2, June, ss.129-140.

MİTCHELL, Lincoln; (2012), “Georgia: The Issue Is Not Democracy”, **Survival: Global Politics and Strategy**, Vol: 54, No: 2, April-May, ss.97.112.

MUSABEYOV, Rasim; (2001), “Azerbaycan’da Etnik Azınlıklar”, **Avrasya Dosyası**, Azerbaycan Özel, Cilt: 7, Sayı: 1, İlkbahar, ss.177-196.

NİCOLL, Alexander; (2008), “Georgia and NATO Membership quest in the balance”, Editör: Aleksander NİCOLL; Asistant Editör: Jesica DELANEY, **The International Institute For Strategic Studies**, Volume: 14, Issue 01 January, ss.1-2.

QARAROV, Vasif; (2008), “Ekim 1917 Devriminden Sonra Bolşevik Rusya’nın Azerbaycan Siyaseti ve Bakü Sorunu”, **Gazi Akademik Bakış**, Cilt: 2, Sayı: 3, Kış, ss.139-151.

OĞAN, Sinan; (2005), “**Hazar Sorunu**”, <http://www.turksam.org/tr/a153.html>, 14 Şubat 2005, Erişim Tarihi, 01.12.2010.

ONAY, Yaşar; (2002), “Hazar Enerji Kaynakları’nın Jeopolitik ve Jeoekonomik Dinamikleri”, **Avrasya Etüdleri**, No: 3, Yaz-Sonbahar, ss.29-67.

ORAN, Baskın; (2002), “1990-2001 Küreselleşme Ekseninde Türkiye”, **Editör: Baskın ORAN, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II: 1980-2001**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, ss.203-242. Cağaloğlu/İstanbul.

ÖZBAY, Fatih; (2008), “**Tarihsel Süreç İçerisinde Güney Osetya Sorunu**”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=40&Itemid=..., 25 Haziran 2008, Erişim Tarihi, 03.02.2012.

ÖZBAY, Fatih; (2009), Uluslararası Politikalar Ekseninde Kafkasya, **Rapor No: 15, BİLGESAM** (Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi).

ÖZKAN, Gökhan; (2010a), “Türkiye’nin Orta Asya ve Kafkasya’daki Bölgesel Politikasında Enerji Güvenliği” **Gazi Akademik Bakış**, Cilt: 4, Sayı: 7, Kış, ss.17-40.

ÖZKAN, Gökhan; (2010b), “Georgia’s NATO Membership Within Context Of The Black Sea Dimension Of “The New Great Game””, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı: 27, Güz, ss.1-22.

ÖZKAN, Güner; (2010), “The War in Georgia and Turkish Foreign Policy Toward the South Caucasus” **Editörler: Editörler: Osman Bahadır DİNÇER, Habibe ÖZDAL, Hacali NECEFOĞLU, Yeni Dönemde Türk Dış Politikası Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri**, 3. Baskı, USAK Yayınları, ss.315-334, Ankara.

ÖZTARSU, Mehmet Fatih; (2010a), “Gürcistan’daki Etnik ve Bölgesel Sorunların Yakın Tarihi ve Bugünü Gürcistan”, http://www.turksam.org/tr/a_1886.html, 04 Ocak 2010, Erişim Tarihi, 02.12.2010.

ÖZTARSU, Mehmet Fatih; (2010b), “Cavaheti Ermenileri Konumunu Güçlendiriyor”, <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/1111/cavaheti-ermenileri-konumunuguclendiriyor.aspx>, 10.06.2010, Erişim Tarihi,10.11.2001.

ÖZTARSU, M. Fatih; (2010c), “Rusya-Kafkasya İlişkileri”, **Siyaseti, Ekonomisi, Güvenliği, Dış Politikaları ve Stratejik İlişkileriyle: YENİ RUSYA, Haziran, SDE-Stratejik Düşünce Enstitüsü**, ss.85-88, Erişim Tarihi, 03.02.2012.

ÖZTARSU, Mehmet Fatih; (2010d), “Gürcistan’ın Tartışılan Toprak Bütünlüğü”, www.sde.org.tr/haberler/1130/gurcistannin-tartisilan-topgu.aspx, 21.06.2010, Erişim Tarihi, 20.11.2011.

ÖZTÜRK, Ahmet; (2009), “Rusya-Gürcistan Krizi: Yerel Bir Çatışma, Küresel Yansımalar”, **OAKA**, Cilt: 4, Sayı: 7, ss.1-27.

ÖZTÜRK, Ahmet; (2010), “Obama Yönetiminin Gürcistan Politikası: 2008-2010”, **OAKA**, Cilt: 5, Sayı: 9, ss.1-26.

PAPAVA, Viladimir; (1995), “Gürcistan Ekonomisi: Reform Sorunları”, **Avrasya Etüdüleri**, Cilt: 2, Sayı: 2, Yaz, ss.52-62.

PURTAŞ, Fırat; (2004), “**Hazar Sorunu**”, <http://www.turksam.org/tr/a21.html>, 01 Ekim 2004, Erişim Tarihi, 01.12.2010.

RUBİN, Barry; (2002), “Türkiye’nin Uluslararası Alanda Değişen Rolü”, **Derleyen: Barry RUBİN, Kemal KİRİŞÇİ, Günümüzde Türkiye’nin Dış Politikası**, 1. Baskı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, ss.1-6, İstanbul.

SANBERK, Özdem; (2007), “Karadeniz’in Dönüşümü, Türkiye ve ABD: Yeni Bir Stratejik İşbirliği Alanı Mı?”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 8, Sayı: 85, Mayıs, ss.41-51.

SANDER Oral (2001), **Siyasi Tarih 1918-1994**, 9. Baskı, İMGE Kitabevi, Ankara.

SANDIKLI, Atilla; (2008), “**Gürcistan-Rusya Gerilimi ve Türkiye**” http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=section&id=11&Itemid=227, 05 Mayıs 2008, Erişim Tarihi, 20.12.2011.

SARI, Yaşar; (2010), “Çeçenlerin Dramı: Kurt ile Ayının Kanlı Dansı”, **Editörler: Kemal İNAT, Burhanettin DURAN, Muhittin ATAMAN**, 1. Cilt: **Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları**, 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, ss.435-455, Kızılay/Ankara.

SARIKAYA, Yalçın; (2011), “**Georgian foreign Policy After The August 2008 War**”, **Karadeniz Araştırmaları**, Güz, Sayı: 31, ss.1-16.

SEZER BAZOĞLU Duygu; (2002), “Rusya: Jeopolitik Yarışma ile Ekonomik Ortaklığı Bağdaştırmanın Zorlukları”, **Derleyen: Barry RUBİN, Kemal KİRİŞÇİ, Günümüzde Türkiye’nin Dış Politikası** 1. Baskı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, ss.229-259, İstanbul.

SEYDİ, Süleyman; (2003), “Sovyetler Birliği’nin Ermeniler için Başlattıkları “Anavata Dönüş Projesi”, <http://www.eraren.org/index.php?Lisan=tr&Page=DergiIcerik&IcerikNo=140>, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı: 8, Kış 2003.

SEZGİN, Mahmut Niyazi; (2002), “Güney Kafkasya’da Ulaştırma ve Jeostrateji”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 2, Sayı: 25, ss.41-48.

SHARASHENİDZE, Tornike; (2011), “The Role of Iran in the South Caucasus” **Caucasus Analytical Digest**, No: 30, 28 October, 2011, ss.2-4.

SHARASHENİDZE, Tornike; (2012), “Interpreting the Tension in Georgian Russian Relations”, **Caucasus Analytical Digest** No: 41, 17 September 2012, ss.2-4.

SMİTH, Anthony D. (2010), **Milli Kimlik**, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

ŞAHİN, Murat; (1999), **Gürcistan’ın Siyasi Coğrafyası**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Ana Bilim Dalı, İstanbul.

ŞEKER, Sevim; (2011), “Rusya Federasyonu Orta Asya ve Güney Kafkasya Siyaseti (1991-2010)” **Editör: Necati İYİKAN, Orta Asya-Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler 1991-2010**, 1. Baskı, hiperlink, ss.555.610, Tophane/İstanbul.

ŞİHALİYEV, Emin Arif (2004), **Kafkasya Jeopolitiğinde Rusya, İran, Türkiye Rekabeti ve Ermeni Faktörü**, 1. Baskı, Naturel Yayınları, Ankara.

TANRISEVER Oktay F., (2002), “Sovyet Sonrası Dönemde Rusya’nın Kafkasya Politikası”, **Derleyenler: Mustafa TÜRKEŞ, İlhan UZGEL, Türkiye’nin Komşuları**, 1. Baskı, İmge Yayınevi, ss.377-410, Kızılay/Ankara.

TANRISEVER, Oktay Fırat; (2007), “Sovyet Sonrası Dönemde Rusya’nın Karadeniz Politikası”, **Avrasya Dosyası**, Cilt: 13, Sayı: 1, 2007, ss.173-190.

TAŞDEMİR Hakan; (2002), “Kafkasya’daki Güvenlik Sorunları”, **Editörler: Refet YİNANÇ, Hakan TAŞDEMİR, Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, 1. Baskı, Seçkin, ss.211-237, Ankara.

TAVKUL, Ufuk; (2006), **Kafkasya İçin Türkiyat Araştırmalarının Önemi, I. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 25-26 Mayıs 2006**: 187-2002.

TAVKUL, Ufuk (2009), **Kafkasya Gerçeği**, 2. Baskı, Selenge Yayınları, İstanbul.

TERZİOĞLU, Süleyman Sırrı; (2008), “Hazar’ın Statüsü Hakkında Kıyıdaş Devletlerin Hukuksal Görüşleri”, **OAKA**, Cilt: 3, Sayı: 5, ss.26-47.

TÜRBEDAR, Erhan; (2007), “Karadeniz’de Değişen Dinamikler: Bulgaristan ve Romanya’nın Rollerini”, **Avrasya Dosyası**, Cilt: 13, Sayı: 1, ss.225-239.

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, Gürcistan’ın Siyasi Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/gurcistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, Erişim Tarihi, 26.01.2012.

ULUDAĞ, Mehmet Bülent; (2010), “Gürcistan: Geçmişin Mirasından Geleceğin İnşasına”, **Der: Cüneyt YENİGÜN, Ertan EFEGİL, Türkiye’nin Değişen politikası**, 1. Baskı, Nobel Yayın, ss.358-368, Ankara.

USAK (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu), **Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu (2008) USAK Ağustos 2008**.

ÜSTÜNER, İlyas (2010), **Kaf Dağı’nın Güney yüzü Gürcistan, Kültür, Gelenek, Mekân, Kimlik**, 1. Baskı, Kaknüs İnceleme Araştırma, ?.

YALÇINKAYA, Alaeddin (1999), **Yetmiş Yıllık Kriz Sovyetler Birliği'nde Moskova-Türkler İlişkileri**, 2. Baskı, Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık Ltd. Şti., İstanbul.

YALÇINKAYA, Alaeddin (2006), **Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümünden Küresel Kördüğümüne**, 1. Baskı, Lalezar Kitabevi, Yenişehir/ Ankara.

YALÇINKAYA, Alaeddin; (2010), "Türkiye ile Ermenistan Arasındaki Protokollere Giden Yol", **Der: Cüneyt YENİGÜN, Ertan EFEGİL, Türkiye'nin Değişen Politikası**, 1. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, ss.289-322, Ankara.

YANAR, Savaş (2002), **Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç Kafkasya**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.

YAPICI, Utku; (2004), **Küresel Süreç ve Türk Dış Politikasının Yeni Açılımları Orta Asya ve Kafkasya**, Otopsi, 1. Baskı, Çağaloğlu/İstanbul. Yayınlanmış yüksek Lisans Tezi.

YAPICI, Utku; (2008), "Gürcistan Savaşı: öncesi ve sonrası", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63-3, ss. 185-190.

YAPICI, Merve İrem (2010), **Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler**, USAK Yayınları, 1. Baskı, Ankara. Yayınlanmış Doktora Tezi.

YENİGÜN Cüneyt ve BOLAT Mehmet Ali; (2010), "Gürcistan: Yeni Dünyanın Doğu-Batı Sınırı", **Editörler: Kemal İNAT, Burhanettin DURAN, Muhittin ATAMAN, 1. Cilt: Dünya Çatışma Bölgeleri ve Konuları**, 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, ss.457-486, Ankara.

YILDIRIM, Huriye; (2010), "Gürcistan Cumhuriyeti Siyasi Gelişmeler (1991-2010)", **Editör: Necati İYİKAN, Orta Asya- Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler 1991-2010**, 1. Baskı, hiperlink, ss.231-272, Tophane/İstanbul.

YILDIZ, Muharrem (2006), **Dünden Bugüne Kafkasya**, 1. Baskı, Yitik Hazine Yayınları, İzmir.

YILMAZ, Reha; (2010a), “Azerbaycan Dış Siyasetinde Bağımsızlık Sonrası Yıllar ve Karabağ Problemi”, **Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi** 2, ss.69-93.

YILMAZ, Reha; (2010b), “Bağımsızlık Sonrası Dönemde Rus-Gürcü İlişkileri ve Kırılma Noktaları”, **Avrasya Etüdleri**, Yıl: 16, Sayı: 38 (2010/2), ss.21-42.

YILMAZ, Reha; (2011c), “**Türkiye-Gürcistan İlişkileri Üzerine**”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=cotegory&id=1338Itemid=225, 15 Temmuz 2011, Erişim Tarihi, 20.04.2012.

Zaman; (04.01.2011), Saakaşvili İktidarda 7 Yılıını Doldurdu.

ÖZGEÇMİŞ

2002 yılında Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden, “Bağdat Demir Yolu Projesinde Büyük Güçlerin Çıkar Mücadelesi” Bitirme Tezi ile mezun olmuştur.

Beş yıla yakın kamuda çalışmıştır.